

ЛІТАРАТУРА

і МАСТАЦТВА

2 лютага 2007 г.
№5 (4396)

І лятуць тыя коні...

Яны спрадвек ідуць па жыцці побач: чалавек і конь. Гаспадар — і яго самаадданы сябра, памочнік у шматлікіх справах зямных. Усё так проста. І — так мудра? Згадайма: у міфалогіі ды ў паэзіі многіх народаў вобраз каня амаль заўжды на першым плане. Ён абавязкова азначае нешта істотнае: дзе жыццёвую сілу, дзе — уладу, дзе — стыхію ветру, агню або спрытнасць думкі; сімвалізуе сувязь між тым і гэтым светам; увасабляе моц сонца ці дабрабыт або — магію прароцтва...

С столькі таямніц вакол гэтай історыі — прыгожай, высакароднай, вольналюбвай і пакорлівай адначасова! Ёсць свая загадка і ў тым, чаму два зусім розныя сучасныя мастакі, узгадаваныя на розных кантынентах, выхаваныя ва ўлонні гэтых розных культур, абралі аб'ектам галоўнага свайго творчага захаплення менавіта каня. Зрэшты, хіба захапленне выбіраюць? Яно прыходзіць само.

Пабачыць адкрыццё “Формулы руху” — выстаўкі, зладжанай пад такой назвай у Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі пры ўдзеле Міністэрства культуры і Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь, пасольства Кітайскай Народнай Рэспублікі ў нашай краіне і нашага пасольства ў Кітаі, — сабралася шмат ахвочых. Нагадаю, што гэты незвычайны, “двайны” праект прэзентаваў дзве вялікія культурныя традыцыі, сфарміраваныя ў цэнтры Еўропы і ў сэрцы Азіі, — традыцыі, супастаўленне якіх утварае выразны дынамічны кантраст і ў той жа час — гармонію ўзаемадапаўнення. Знаны беларускі скульптар Сяргей Бандарэнка прадставіў свае работы, выкананыя ў бронзе і ў дрэве. Шаноўны госьць Ень Фей Хонг — традыцыйны кітайскі малюнак, выкананы мяккім пэндзлем, — тушшу і водараспушчальнымі фарбамі па рысавай паперы.

Творы такіх розных прадстаўнікоў дзвюх вялікіх культур Еўропы і Усходу з'ядналіся ў супольным міжнародным праекце, канечне ж, невыпадкова. Чытачы нашы ўжо ведаюць, што абодва май-

стры спецыялізуюцца ў рэдкім жанры: іпалагічным. Рэдкаснае нават слоўка, якім гэты жанр завецца. Ён, між іншым, вымагае ад мастака не толькі высокай тэхнікі пісьма, але і дасканалы, бездакорнага ведання аб'екта ўвасаблення. А вось самі іпалагічныя творы — надзвычай папулярныя, прыцягальныя нават для тых, каго не назавеш заўзятым аматарам выяўленчага мастацтва. У чым сакрэт гэткай прыцягальнасці і даступнасці? У аб'екце мастакоўскай увагі. Прызнаныя ў міжнародным творчым свеце беларускі майстар скульптуры Сяргей Бандарэнка і кітайскі віртуоз малюнка Ень Фей Хонг (на здымку) спецыялізуюцца на выявах каня. І ўвасабляюць яго аблічча з любоўю і дасканалым, усебаковым, глыбокім веданнем не толькі павадак, пластыкі, маторыкі коней, але і псіхалагічных асаблівасцяў, звычай, характараў. А пра тое, што кожны конь — гэта і непаўторная пастава, і загадкавы нораў, і своеадметны лёс, нагадаў безыменны вершнік, які сустрэкаў наведнікаў вернісажа ля прыступак музея...

І паючы на вернісажы, гаварылі пра вялікае значэнне і перспектыўнасць першага супольнага арт-праекта Беларусі ды Кітая. Цікава, што ў кітайскай культуры конь сімвалізуе свабоду, волю, размах, вечны рух. Хіба гэта не сугучна і ўяўленям беларусаў? У самой ідэі арыгінальнага выставачнага праекта ёсць сугучна агульных нашых спадзяванняў на заўтрашні дзень, ёсць зарука новых крокаў насустрач адно аднаму, збліжэнню двух

народаў, бо сумоўе ў мастацтве спрыяе ўсебаковаму параўменню, культурнае супрацоўніцтва — надзейны падмурак для развіцця кантактаў у гандлёва-эканамічнай сферы.

“У выяўленне разнастайных формаў руху мы закладваем глыбокі сэнс, што спрыяе разуменню старажытных традыцый кітайскай культуры, у тым ліку і жывапісу”, — так патлумачыў сэнс уласных твораў Ень Фей Хонг. Наўрад ці можна дадаць яшчэ нешта, бо ўваходжанне ў свет яго каня вымагае няспешнага маўклівага сузірання. Гэта — як незнаёмая музыка: каб яе зразумець і палюбіць, трэба доўга і ўважліва слухаць... Імчаць-лятуць яго вогненнавокія коні — васьмёркамі, шасцёркамі; танцуюць у самоце або нераздзельнымі парамі, гуляюць свавольнымі табунамі ... А дзесьці далёка, у сховах мастака, ёсць самая буйная карціна — “Дзесяць тысяч як адзін” (памер яе 2,5 на 7 метраў)...

Уражваюць скульптурныя “партрэты” коней, выкананыя Сяргеем Бандарэнкам. Зрэшты, двукоссе тут лішняе. Бо гэта сапраўды Партрэты, жывыя твары коней, і ў кожнай бронзавай скульптуры тонка перададзены характар і душэўны стан “мадэлі”, пачуццёвасць, нервовасць, веліч, спакой, стома; адгавядаюцца нават выраз вачэй... Сярод яго герояў — пародзістыя арабскія скакуны, азартныя спартыўныя фаварыты, рабочыя каняжыны; ёсць конь, на якім падаў, нізрынута маланкай, Фазтон, і Пегас, які акрыляе паэтаў...

Выстаўка прабудзе ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі да 12 лютага. А потым — мажліва, потым “Формула руху” рушыць у Пекін?

С. БЕРАСЦЕНЬ
Фота К. Дробава

УРАЧЫСТА І ЗАДУШЭЎНА

У Бараўскай сярэдняй школе Дзяржынскага раёна наладжана выстаўка твораў вядомага мастака Міколы Купавы «Песняры зямлі беларускай: Янка Купала і Якуб Колас», прымеркаваная да 125-годдзя з дня нараджэння двух волатаў, пачынальнікаў нашай новай літаратуры.

Па ініцыятыве намесніка дырэктара па навучальнай частцы Бараўскай сярэдняй школы Фаіны Аляксандраўны Качановіч была арганізавана святочная імпрэза. На сустрэчы з настаўнікамі і вучнямі выступілі старшыня Саюза мастакоў Беларусі Уладзімір Басалыга, скульптар Аляксандр Шатэрнік, пісьменнік Яўген Хвалеі і сам Мікола Купава. Гаворка ішла аб непарыўнай сувязі творцы з народам, хто б ён ні быў — пісьменнік ці мастак. У гэтым — крыніца поспеху кожнага таленту. І адна з галоўных умоў — не забываць пра нашчадкаў. Бо яны, сённяшняя школьная моладзь, у перспектыве стануць і зберагальнікамі і пачынальнікамі творчых шэдэўраў.

Мікола Купава стварыў цэлыя цыклы графічных малюнкаў пра жыццё і творчасць Янкі Купалы і Якуба Коласа.

— Цыклы ствараліся на працягу 30 гадоў, — расказаў Мікола Купава. Пачынаў іх я яшчэ ў студэнцкія гады. Тут прадстаўлена толькі частка маіх твораў — 27. На іх — тры мясціны, дзе нарадзіліся, раслі, гартавалі свой талент будучыя народныя песняры: Вязінка, Акопы, Акінчыцы, Альбуць, Мікалаеўшчына, Пінск, Вільня. Я паспрабаваў узнавіць многія будынкi, у якіх жылі і працавалі Янка Купала і Якуб Колас. Апрача таго, тут — партрэты песняроў, выявы герояў іх твораў. Скажу, што ўсё гэта мне далася нялёгка, была напружаная, карпатлівая праца. З выстаўкай твораў з гэтых цыклаў я пабываў у многіх гарадах Беларусі, а таксама ў Вільнюсе.

Цікава была і другая частка свята. Для яго ўдзельнікам вучні Бароўскай сярэдняй школы падрыхтавалі канцэрт, складзены з твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Выдатна выконвалі вершы, сцэнкі, урыўкі з твораў класікаў, песні на іх словы вучні малодшых і старэйшых класаў Вераніка Мелянец, Валерыя Носка, Андрэй Серак, Настасся Валасевіч. А якая была Паўлінка ў выкананні дзесяцікласніцы Гражыны Высоцкай! Юная Паўліна Мядзёлка!

Хораша гучала на пачатку канцэрта мелодыя песні Ігара Лучанка «Мой родны кут! Як ты мне мілы!» ў выкананні скрыпачкі з Дзяржынскай музычнай школы Алены Паўлавай. Гэтак жа задушэўна яна завяршыла канцэрт непаўторнай мелодыяй «Паланеза Агінскага».

Алесь КРУШЫНА

Узняць статус пісьменніка

24 студзеня адбылася сустрэча супрацоўнікаў РВУ «Літаратура і Мастацтва» са старшынёй Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалаем Чаргінецам. Напрыканцы мінулага года СПБ стаў сузаснавальнікам штотыднёвіка «ЛіМ»: разам з Міністэрствам інфармацыі і РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Мікалай Іванавіч Чаргінец акрэсліў асноўныя задачы Саюза пісьменнікаў Беларусі. Сярод іх — прапаганда айчынай літаратуры і павышэнне аўтарытэта пісьменніка ў грамадстве, выра-

шэнне надзённых праблем, якія не зусім станоўча адбываюцца на творчасці, стане здароўя ды матэрыяльных дабрабыце. Сярод пазначаных М. Чаргінецам асноўных праблем твораў — не зусім

годныя жыллёвыя ўмовы некаторых літаратараў, фінансавыя пытанні ды іншы.

Вырашаць праблемы трэба ў ходзе канструктыўнага дыялога на самых розных узроўнях. Пісьменнік жа, нягледзячы на тое, якую дзяржаўную мову выбірае для сваіх твораў, павінен служыць інтарэсам краіны.

Мікалай Іванавіч заўважыў, што за апошнія 15 год у Беларусі ніводнаму творцу не надаваліся званні «народны пісьменнік» і «народны паэт». Хаця, на думку старшыні СПБ, вартыя кандыдаты на пачэсны тытул у краіны ёсць.

Падчас размовы падкрэслівалася: без дзяржаўнай падтрымкі аднавіць высокі статус пісьменніка ў грамадстве немагчыма. «Зараз настала неабходнасць сустрэчы з кіраўніком краіны вядомых пісьменнікаў, у тым ліку і прадстаўнікоў старэйшага пакалення. Падчас яе плануецца акрэсліць праблемы і перспектывы далейшага развіцця СПБ», — адзначыў М. Чаргінец.

Старшыня пісьменніцкай арганізацыі выказаўся за стварэнне літаратурных гурткоў і секцый

пры ВНУ, а таксама за дапамогу з боку недзяржаўных выдавецтваў у справе выдання кніг нашых пісьменнікаў.

Зараз, па словах Мікалая Іванавіча, Саюз пісьменнікаў Беларусі налічвае звыш 350 чалавек. За мінулы год яны правялі каля 10 000 сустрэч і літаратурных вечарын, у тым ліку і ў супрацоўніцтве з іншымі творчымі саюзамі. Так, Мікалай Чаргінец згадаў сустрэчу ветэранаў-франтавікоў розных творчых саюзаў летам 2006-га ў Доме кіно.

Размова ішла і аб творчых планах на будучае літаратурных часопісаў ды штотыднёвіка «ЛіМ», пра ўзровень публікуемых матэрыялаў, а таксама пра неабходнасць канструктыўнага разбору дасланых у рэдакцыю рукапісаў.

Між іншым, у хуткім часе Саюзам пісьменнікаў Беларусі будуць падведзены вынікі конкурсу на лепшы твор 2006 года ў трох намінацыях — «проза», «паэзія» і «дзіцячая літаратура».

Уладзімір ШУГАВЕЕЎ

НА ЗДЫМКУ: старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі М. Чаргінец з калектывам рэдакцыі «ЛіМа» і супрацоўнікамі РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Фота К. Дробава

Зімовыя фантазіі

У сталічнай бібліятэцы № 15 імя Алаізы Пашкевіч прайшла штогадовая вечарына «Стары Новы год у Цёткі». На ёй было аб'яўлена аб стварэнні ў сценах бібліятэкі Паэтычнага тэатра «Арт.С», які будзе ладзіць музычна-паэтычныя вечарыны з запрашэннем вядомых лю-

дзей краіны. І першай у спісе гасцей стала народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч, якая паўстала перад глядачамі ў вобразе каралевы зімы. У яе выкананні прысутныя пачулі літаратурныя кампазіцыі па творах Цёткі, Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Рыгора Барадуліна, іншых беларускіх паэтаў. Актрыса раздала аўтографы, расказала пра былыя вечарыны ў Доме літаратара, сённяшняя спектаклі, рэпетыцыі і прэм'еры, уручыла навагодні прыз аднаму з глядачоў за самае цікавае пытанне. У адказ каралева зімы падарылі не адзін букет кветак. Самы арыгінальны — музычны — песня ў выкананні Тацыяны Нілавай «Тры кветкі» на словы Цёткі.

— У нас атрымалася сапраўднае гуканне зімы, — зазначыла загадчыца бібліятэкі Рэгіна Багамолава. — Калі не сёння, дык заўтра яна абавязкова павінна прыйсці. А па-

куль да вясны мы радуемся выставе жывапісу «Зімовыя фантазіі», якую спецыяльна на вечарыну падрыхтавалі студэнты Акадэміі мастацтваў Антон Вывра, Раман Коршунаў, Антон Міхаленка.

Бард Валзім Клімовіч зрабіў акцэнт на 125-годдзі з дня нараджэння Янкі Купалы і паралаваў прэм'ерай песні «А хто там ідзе?». Паэт Рагнэд Малахоўскі расказаў пра тое, як сустракае Новы год на Нарачы з беражніцамі, а галоўная казачніца краіны Алена Масла прачытала ўрывак са сваёй новай казкі, якая выклікала вялікую цікавасць сярод поўнай залы глядачоў.

У арганізатараў вечарыны ўжо з'явілася ідэя як адзначыць наступнае навагодняе свята ў паэтычным тэатры. Творцамі будзе падрыхтаваны міні-спектакль па адным з апавяданняў Цёткі. Чакаецца, што зноў удзел у ім возьме Марыя Захарэвіч.

Зміцер АРЦЮХ

На здымку: Марыя Захарэвіч і Зміцер Арцюх.

Фота Р. Малахоўскага

Праніклівыя казкі

Днямі ў дзіцячай бібліятэцы № 10 адбылася сустрэча беларускай казачніцы Алены Масла з чытачамі. У чаканні аўтаркі вучні 11 гімназій і 137 школ з зацікаўленасцю сарталі выстаўленыя ў зале знаёмыя ім кнігі і часопісы.

На пачатку размовы Алена Масла распавяла пра свае пісьменніцкія пошукі: першая яе казка была надрукавана ў часопісе «Бярозка». Потым займалася доўгія гады дзіцячай журналістыкай, а ў 2005 годзе пабачыла свет першая сапраўдная кніга — «Рождество у крестной». Казка гэта, дарэчы, была напісана спачатку на беларускай мове, а потым, па прапанове выдавецтва, і на рускай — зараз яе чытаюць таксама маленькія расіяне.

У кнізе «Таямніца закінутай хаткі» аўтарка спрабуе давесці да свайго чытача ўсё светлае і чыстае, прасякнутае дабрывай і верай у перамогу праўды. З дапамо-

гай выдавецтва «Мастацкая літаратура» выйшаў эксперыментальны зборнік беларускай казкі «Чароўныя пацеркі», дзе Алена Масла выступіла як укладальнік. Мэта выдання — пазнаёміць чытача з палітрай беларускай казкі як на рускай мове, так і на беларускай. У зборніку 32 аўтары: сучаснікі і класікі.

Зараз пісьменніца працуе над новай кнігай «Вандроўкі з Божымі кароўкамі» для чытачоў малодшага школьнага ўзросту. Але праблемы ўзімае досыць сур'ёзныя. У адной з казак — «Пакінуце дзіця» ненароджаная яшчэ дзяўчынка, якая тым не менш думае і разважае, лічыць, што менавіта з-за яе бацька пакінуў маці. Гэты недзіцячы твор знаходзіцца па-за ўзроставымі катэгорыямі. Алена Масла, між іншым, зазначае, што не піша для дарослых:

— Мне нецікава ствараць проста апавяданні. Там усё вельмі рэалістычна і блізка да жыцця: людзі сутыкаюцца з ім кожны дзень, — даводзіць пісьменніца. — А адзіны закон для ўсіх казак, што дабро перамагае зло.

Тацыяна КАРДАШЫНА

Рэтраспектыўная выстаўка

У музеі Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтру народнай творчасці прайшла рэтраспектыўная выстаўка іўеўскага мастака Івана Васюкевіча пад назвай «Сувязь часу». У экспазіцыі выстаўляліся абстрактныя жывапісныя палотны, якім уласцівы яркае фарбаў, кантрастнасць, нестандартнае бачанне звычайных рэчаў.

На пачатку 90-х гадоў творца захапіўся графікай і шмат працаваў над удасканаленнем свайго майстэрства. Выклікае цікавасць і захапленне калекцыя графічных аркушаў аўтара, выкананых чорнай тушшу і пяром: «Мой крыж», «Сфера», «Зерне жыцця», «Д-

зінота». У графіцы мастак спрабуе на нова асэнсаваць біблейскія сюжэты, язычніцкія свята, перадаць прыгажосць краявідаў роднай прыроды. Нельга не адзначыць яго арыгінальны падыход да стварэння абстрактных кампазіцый. Сваім нацюрмортам аўтар надае асаблівы сэнс, дзякуючы вытанчанай прапрацоўцы дэталю і аб'ёмаў.

Творчасць Івана Васюкевіча мае шырокі дыяпазон: жывапіс, лінаграфія, экслібрыс, разьба па дрэве. У яго вялікі вопыт рэстаўрацыі харугваў, абразоў, іканастваў ды храмаў: касцёла святых апасталаў Пятра і Паўла, царквы святога пакутніка Гаўрыілы Беластоцкага (г. Іўе), Свята-Троіцкай царквы

(в. Моруна) і касцёла Святой Марыі (в. Дуды) Іўеўскага раёна.

Усё жыццё І. Васюкевіча звязана з Іўеўшчынай: тут ён нарадзіўся, сюды вярнуўся пасля навучання ў Мінску. Сваю працоўную дзейнасць пачаў мастаком-афарміцелем; цесна супрацоўнічаў з рэдакцыяй газеты «Іўеўскі край». І. Васюкевіч актыўна ўдзельнічае ў мастацкім жыцці: наладжвае персанальныя выстаўкі, выязджае на святы-кірмашы. Яго работы знаходзяцца ў мастацкай «СТЭП-галерэі» (г. Познань, Польшча), а таксама ў прыватных калекцыях у нашай краіне, Расіі, Іспаніі, Швецыі, Германіі.

Алена ХРАМКОВА, вядучы метадыст Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтру народнай творчасці

Я вам сцяю...

Андрэй Скарынкін — адзін з тых нямногіх беларускіх паэтаў, які не толькі ахвотна сустракаецца з чытачамі, а і ладзіць творчыя вечарыны ў самых вялікіх залах. Апошняя з іх адбылася днямі ў Бельдзяржфілармоніі. Зрэшты, гэта была не проста шараговая вечарына, а самы сапраўдны канцэрт, дзе поруч, дапаўняючы адна другую, гучалі паэзія і музыка.

Першымі на сцэну вядучая канцэрта заслужаная артыстка рэспублікі Алена Спірыдовіч запрасіла паэта, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Уладзіміра Карызню і прафесара Беларускай акадэміі музыкі, заслужанага дзеяча мастацтваў Міхаіла Салапава. Сваімі кароткімі ўступнымі словамі яны прадставілі Андрэя Скарынкіна, некалькімі штырмамі абмялявалі яго творчасць і выказалі надзею, што ніхто з прысутных не пашкадуе, што правядзе вячэрні адпачынак у зале філармоніі.

І гэта сапраўды было так. Паэт чытаў вершы, а яго сябры-артысты «спявалі» іх. Гучалі песні ў выкананні Рыгора Палішчука, Волгі Вронскай, Сяргея Краўца, Джамілі Амандурдыевай, Яна Цыбулькі, Настасі Арцём'евай, Алены Кананчук і арт-групы «Беларусы», якая суправаджалася харэаграфічнымі нумарамі танцоўшчыц Ганны Мясешынай і Юльяны Марозавой. Цёпла сустракала зала гошца з Масквы Алену Бажэнаву і кампазітара Алега Чыркуна.

Асабліва ж уразіў слухачоў Андрэй Скарынкін, які ў другім аддзяленні канцэрта раптам застыпаў сам. І песні ў выкананні паэта (сольныя і дуэты з іншымі артыстамі) зусім не выглядалі нейкім аматарствам, а гучалі на добрым прафесійным узроўні. Узнагародай яму былі апладысменты і кветкі ад удзячных аматараў паэзіі і музыкі.

Анатоль ЗЭКАЎ
Фота Уладзіміра Часных

Шаноўныя літаратары краіны!

У Аўстрыі адкрываецца праект пад назвай «Гарадскі пісьменнік у Грацы», які даць магчымасць беларускім пісьменнікам займацца творчай працай у гэтым горадзе, што павінна паспрыяць шырэйшаму з'яўленню беларускай літаратуры на еўрапейскай літаратурнай сцэне.

Для тых, хто выйграе конкурс у рамках гэтага праекта (глядзіце сайт: http://www.kultserver-graz.at/pdfs/richtlinien_stadtschreiberin.pdf) гарадскімі ўладамі Граца забавана штомесячная стипендыя ў памеры 1 100 еўра, а таксама бясплатная кватэра з усімі выгодамі, уключна з камп'ютарам і магчымасцю выхаду ў Інтэрнет. Тэрмін знаходжання ў Грацы: верасень 2007 — жнівень 2008 года.

Заявы на ўдзел у конкурсе прымаюцца да 31 сакавіка 2007 года.

АБСЯГІ

Гран-пры «Белых крылаў»

Маладзечна. Вядомы ў рэгіёне харэаграфічны калектыў “Белыя крылы” пад кіраўніцтвам Віктара Барановіча стаў лаўрэатам XII Міжнароднага конкурсу танцаў, які праходзіў у Польшчы. Сваё выступленне ў амфітэатры на 6 тыс. чалавек беларусы пачалі з легендарнага “Паланеза”. А ўвогуле, яны прадстаўлялі цэлую кампазіцыю пад назвай “Сюіта беларускіх танцаў”, пастаноўку якой ажыццявіў сам кіраўнік калектыву. Але самым дарагім успамінам пра знамянальную вандроўку з’явіўся нават не Гран-пры, а запрашэнне на падобнае мерапрыемства ў будучым годзе.

Аляксандра ЭГЕРТ

У клубе «Ветэран» не сумуюць

Талачын. Шмат цікавых і захапляльных мерапрыемстваў праводзіць народны клуб “Ветэран”, які працуе пры гарадскім Доме культуры. Сярод апошніх — выстаўка “А нашы рукі, рукі залатыя” ды жартоўны па змесце конкурс “А я ўся сабой прывабная, прыгожая”.

На выстаўцы экспанаваліся вырабы з саломкі ды вышыванкі ўдзельніц клуба. Першае месца тут заняла Тамара Васілеўская. А ў конкурсе прыгажосці і абаяльнасці пераможкай выйшла Ніна Бялугіна. Яна ў гэтым клубе навічок, і вось сваім адметным сцэнічным касцюмам, імправізацыяй ды шчырай песняй дабілася поспеху.

Будзе новая бібліятэка

Шмат гадоў работнікі цэнтральнай раённай бібліятэкі і яе шматлікія чытачы зведваюць цяжкасці і нязручнасці з-за таго, што будынак гэтай культустастановы цесны, не адпавядае сучасным патрабаванням. Але ў хуткім часе становіцца павінна карэнным чынам змяніцца. Мясцовыя ўлады вырашылі перадаць пад райбібліятэку будынак колішняй раённай паліклінікі. Ужо зроблены праект рэканструкцыі будыніны, вышукваюцца для гэтай мэты сродкі.

Алесь МАЗУР

Запрашае «Лабірынт»

Салігорск. Бібліятэка ва ўсе часы была не толькі кнігасховішчам, але і месцам цікавых зносінаў. Тут мы дапамагам “расціць” душу ў адзінстве з музыкай і літаратурай, з творами жывапісу, скульптуры, прыкладнага мастацтва, прыроды, але больш за ўсё карысныя цёплыя, жывыя зносіны чалавека з чалавекам. І тут самае адпаведнае месца для цікавых сустрэч. Духоўнасць немагчыма развіць ніякімі валявымі ўстаноўкамі. Яна можа нараджацца як у момант індывідуальнай творчасці, так і пры сутыкненні з цудоўным.

У Цэнтральнай бібліятэцы Салігорска адбыўся творчы вечар Андрэя Сямёнава. Рабочы па прафесіі, мастак і паэт па стане душы. Яго вершы і публікацыі — нярэдкія госці на старонках гарадскіх газет. А яшчэ — А. Сямёнаў таленавіты фатограф. За два гады з яго ўдзелам адбыліся чатыры фотавыстаўкі.

На творчай вечарыне сабраліся аднадумцы, творцы, таму праходзіла яна ўзнёсла. У выніку нарадзілася ідэя стварэння пры бібліятэцы клуба творчых людзей, які б аб’яднаў паэтаў, музыкантаў, мастакоў, спевакоў. Клуб атрымаў назву “Лабірынт”, а яго пасяджэнні праходзяць кожны месяц.

Наталія СІМАНОВА

ЯДНАННЕ

“Беларусь — Расія: адзінства сіл і магчымасцяў”, — тэма сумеснага праекта часопісаў “Нёман” і “Наш сучасны”, рэалізаванага “Нёманам” у № 12 за 2006 год. Прэзентацыя гэтага нумара адбылася нядаўна ў Доме дружбы.

краінамі. “Беларусь, — адзначыў паэт, — выплакувала права гаварыць са светам адкрыта і прайдзіва”. “Гэты праект скіраваны на аднаўленне народаў, — падкрэсліў у сваю чаргу Вячаслаў Віннік, — на фарміраванне адзінага, цэласнага светапогляду беларусаў і народаў Расіі... І чым больш будзе кантактаў, тым больш нашы душы будуць радніцца і мацнець”.

Пасол Туркменістана ў Рэспубліцы Беларусь Ілья Вяльджанаў назваў праект бар’ерам супраць разбуральнікаў нашага часу, а Уладзімір Матусевіч адзначыў яго як вялікі ўнёсак ў развіццё чалавечых і творчых сувязяў.

“Лейтматыў усіх выступленняў — “Мы разам!” — сказаў дырэктар РВУ “Літаратура і Мастацтва” Алесь Карлюкевіч. — Сапраўды, нельга

раздзяліць наш агульны вопыт, закладзены многімі стагоддзямі...”. Кіраўнік РВУ акрэсліў праекты ўстаноў на будучае, куды сярод іншага ўваходзяць творчыя сустрэчы з расійскімі пісьменнікамі і выданне часопісных нумароў, прысвечаных літаратурнаму і культурнаму жыццю асобных рэгіёнаў Беларусі.

Намеснік галоўнага рэдактара часопіса “Нёман”, старшыня Мінскага аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў распавёў пра іншыя творчыя праекты часопіса, у прыватнасці пра сумесны нумар з часопісам “Осетія літаратурная” і супрацоўніцтва з Саюзам пісьменнікаў Азербайджана. У знак творчага яднання Беларусі і Расіі М. Пазнякоў уручыў прэзійку і публіцысту, члену расійскага саюза пісьменнікаў, які жыве і працуе ў нашай краіне — Віталю Кірпічэнку членскі білет Саюза пісьменнікаў Беларусі. А старшыня Міжнароднага грамадскага аб’яднання “Саюз” Геральд Манышын уручыў Ніне Чайцы пасведчанне члена Міжнароднай акадэміі.

На імпрэзе выступілі таксама паэты Браніслаў Спрыччан, Андрэй Цяўлоўскі, Яўген Каршукоў, кіраўнік Мінскага гарадскога аб’яднання “Русское общество” Міхась Ткачоў. У выкананні Уладзіміра Курака прагучалі песні на вершы М. Рубцова, Ф. Цютчова і Янкі Купалы.

Наталія ЯКАВЕНКА

На здымку: М. Пазнякоў, Н. Чайка, В. Кірпічэнка.

Фота К. Дробава

Марку, прысвечаную 85-годдзю з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Івана Пятровіча Шамякіна, выпушціла ў мінулым годзе Міністэрства сувязі і інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь.

Паштовыя мініяцюры

У прыватнай размове ўнучка Івана Шамякіна Марыя адзначыла, і гэта супадае з думкай яе родных, высокую мастацкую вартасць маркі, пра зроблены з добрым густам дызайн і тое, што мастаку Віктару Мікіце ўдалося перадаць у паштовай мініяцюры характар класіка, зрабіць партрэт пазнавальным і бліскім тым, хто асабіста ведаў пісьменніка. Менавіта гэты здымак з прыхаванай умескай найбольш удала прадстаўляе вобраз Івана Пятровіча.

Мінскім мастаком Алегам Гайко таксама былі падрыхтаваны маркі, якія працягваюць серыю “Гарады краіны”. Сувязісты гэтым разам звярнуліся да гербаў горада Пінска і пасёлка гарадскога тыпу Круглае. Маркі адправіліся вандраваць па свеце 22 студзеня. Тыраж кожнай з іх складае семдзесят тысяч экзemplяраў.

Дарэчы, усяго ў мінулым годзе філатэлісты змаглі папоўніць свае калекцыі дваццацю разнастайнымі беларускімі маркамі. Сярод іх мініяцюры, прысвечаныя Алімпійскім гульням у Турыне, птушцы 2006 года — чыбісу, дваццацігоддзю чарнобыльскай трагедыі, Аўгустоўскаму каналу, цягнікам і чыгуначным станцыям Беларусі і інш. Сёлета будучы працягвацца асноўныя філатэлістычныя серыі, якія расказваюць пра жывёльны і раслінны свет, культуру, прамысловасць і спартыўныя дасягненні нашай краіны.

Выдавецкім цэнтрам “Марка” Рэспубліканскага прадпрыемства “Белпошта” былі выпушчаны таксама маркіраваныя канверты самай рознай тэматыкі. Сярод іх канверты, прымеркаваныя да 500-годдзя рода Дастаеўскіх, 100-годдзя выдавецтва “Загляне сонца і ў наша аконца”, 375-годдзя з дня выдання “Буквара” Спірыдонам Собалем, 125-годдзя І. І. Луцкевіча — вядомага археолага, этнографа, публіцыста, а таксама да юбілеяў паэтаў Пятруся Броўкі, Новіка-Пеюна і інш.

Як паведаміў рэдакцыі начальнік аддзела выдання знакаў паштовай аплаты РУП “Белпошта” Анастас Сянько, вялікія задумкі ў выдавецкага цэнтры “Марка” РУП “Белпошта” па выданні марак, канвертаў і на 2007 год. У прыватнасці, будзе выпушчаны на пачатку года маркіраваны канверт, прымеркаваны да 75-годдзя газеты “Літаратура і мастацтва”.

Валянціна СМАНЦАР

На здымку: марка, прысвечаная І. Шамякіну.

ЖАДАЮ ВАМ ДАБРА...

Нядаўна прайшла творчая сустрэча ў Маладзечанскім Палацы культуры з пісьменнікам Аркадзем Жураўлёвым. Мінуты год стаў ураджайным для пастаяннага аўтара часопіса «Вожык» — адразу дзве кнігі, «Апалонік для дырэктара» і «Я жадаю вам добра», пабачылі свет.

У гасцінай і ўтульнай зале сабраліся сябры і аматары творчасці А. Жураўлёва, яго родныя і блізкія. Дабавілі цяпла, дружных апладысентаў настаўнікі і вучні сярэдніх школ г. Маладзечна. Гучалі шматлікія гумарэскі, невялікія замалёўкі і эсэ. Светлая, поўная душоўнага цяпла і сардэчнай дабрны прагучала ў выкананні аўтара замалёўка, прысвечаная памяці роднага і дарагага чалавека — маці.

На літаратурную імпрэзу завіталі, каб павіншаваць сябра, паэтэса Таіса Трафімава, Аляксандр Лазоўскі — галоўны рэдактар смаргонскай газеты «Светлы шлях», Міхась Казлоўскі — краязнаўца, галоўны рэдактар часопіса «Купэрэк Віленшчыны». Выступоўцаў змянялі маладыя спевакі і музыкі, пераможцы рэгіянальнага фестывалю «Адна зямля»: Алесь Кульша (Гран-пры), Алесь Ушакова (дыпламант фестывалю), Павел Бельскі і Аляксандр Шамоўка — удзельнікі студыі «Жывы Гук» пры Палацы культуры.

Кастусь ЦЫБУЛЬСКИ

Сустрэча з вечным

У звязку з 70-годдзем з дня нараджэння вядомага пісьменніка і паэта, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Янкі Сіпакова на кафедры беларускай мовы Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта адбылася навукова-практычная канферэнцыя культурна-асветніцкага характару “Я згодзен зерню вечна накланяцца”. Чыныя ўдзел у падрыхтоўцы канферэнцыі бралі загадчык кафедры беларускай мовы В. Кузьміч, кандыдат філалагічных навук, кіраўнік гуртка паглыбленага вывучэння літаратуры “Спадчына” Т. Федарцова і студэнты 2-га курса факультэта выдавецкай справы і паліграфіі.

Янка без бацькоў, якіх за сувязь з партызанамі закатавалі фашысты. Вучыўся ў школе і адначасова працаваў паштальёнам. Былі, вядома, і светлыя часіны. Пасля школы быў літсупрацоўнікам у школьнай райгазете, а ў 1960 годзе скончыў аддзяленне журналістыкі філфака БДУ. Працаваў у часопісах “Вожык” і “Маладосць”. Удзячныя слухачы, найперш маладыя і вабныя чытачкі ў прамым сэнсе засыпалі Івана Данілавіча процьмай цыдулак і вуснымі пытаннямі. Пасля студэнты падзяліліся з гаспаіні сваімі даследаваннямі творчасці Я. Сіпакова, развагамі і тэрэтычнымі напрацоўкамі, што з’явіліся пад-

Трэба сказаць, што падрыхтоўка да сустрэчы са знакамітым літаратарам вялася студэнтамі скурупелёзна і з любоўю як да творчасці самога юбіляра, так і да ўсёй беларускай мовы і літаратуры. Была святочна аформлена зала і наладжана шырокая выстава кніг пісьменніка, сярод якіх вызначаліся і ранейшыя яго творы, да прыкладу такія, як “Дзень”, “Веча славянскіх балад”, “Усміхніся мне”, “Крыло цішыні”, “Жанчына сярод мужчын”, “Журба ў стылі рэтра”...

І вось 16 снежня 2006 года ў гошці да студэнтаў БДТУ завіталі Янка Сіпакоў і яго сябра-пісьменнік Зіновій Прыгодзіч, рэдактар часопіса “Гаспадыня”. Студэнты сустрэлі гасцей цёпла і ўзрушана. У. Каламіец, Ж. Туркова і Л. Хоміч выканалі некалькі музычных нумароў, а В. Кірільчык прачытала баладу Я. Сіпакова “Ахвяраванне”...

У адказ на такі прымём расчулены пісьменнік раскажаў пра сваё жыццё і творчы шлях. Аказваецца, лёс не быў ласкавым да будучага літаратара. Рос

Леанід ГАЛУБОВІЧ

На здымку: Я. Сіпакоў і З. Прыгодзіч на сустрэчы ў БДТУ.

Арганізоўваючы выязны «круглы стол» «ЛіМа» ў Брэсце, мы імкнуліся не столькі адразу атрымаць практычныя вынікі, як сабраць разам усіх прадстаўнікоў, што працуюць у розных накірунках адной вялікай сферы — краязнаўства. Так гучала і тэма нашага пасяджэння: «Краязнаўства Берасцейшчыны: стан і перспектывы развіцця». Арганізатарамі разам з намі былі Упраўленне культуры Брэсцкага аблвыканкама, Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт, УК «Абласная бібліятэка імя М.Горкага», на базе якой і праходзіла пасяджэнне.

Працавалі без перапынку чатыры гадзіны запар. У дыскусіі падкрэслівалася: на сучасным этапе і супрацоўнікамі ўстаноў культуры, і сродкамі масавай інфармацыі, і ўстановамі адукацыі імат робіцца для папулярызацыі краязнаўства. А гэта значыць, што людзей, неабыхавых да гісторыі Айчыны, яе асоб, спадчыны і культуры становіцца больш.

— Краязнаўчы рух, асабліва ў маладзёжным асяродку, спрыяе фарміраванню яе грамадзянскай пазіцыі, выхоўвае лепшыя маральныя ды гуманістычныя якасці, — падкрэсліла дырэктар бібліятэкі Тамара Данілюк.

Распачатая гаворка не спынілася нават пасля таго, як вядучы — кандыдат гістарычных навук, дацэнт, заадчык кафедры БрДУ Аляксандр Вабішчэвіч — падзякаваў усім за ўдзел. Гаварылася яшчэ і аб кулуарах, што пераконвала: тэма вартая стаць пастаяннай рубрыкай газеты ды літаратурных часопісаў.

шчыны», чытаецца аднайменны курс на многіх факультэтах універсітэта. І я назіраю, з якой цікавасцю студэнты геаграфічнага факультэта, студэнты факультэта замежных моў успрымаюць гэты курс, для іх адкрываюцца многія іменны.

Запрашаючы ў вандройку, мы прапануем і новую экскурсію — «Шляхамі Юльяна Урсына Нямцэвіча па Берасцейшчыне». Вядомы пісьменнік, публіцыст, гісторык, адзін з аўтараў Канстытуцыі ад 3 мая 1791 года, ад'ютант і сакратар Тадэвуша Касцюшкі Юльян Нямцэвіч — наш зямляк. Многія старонкі яго біяграфіі звязаны з Брэстам і Берасцейшчынай.

Нам стала вядома: найперш

сапраўдную, патомную ткачыку, якая працягвае традыцыі сваіх продкаў. Іншая справа, што пасля ткачыка не ведае куды прыстроіць свае шэдэўры: дзеці ў горад браць не хочуць, акрамя этнографіі, краязнаўцаў і інш. запікаўленых людзей, асабліва нікто вырабы купляць не хоча.

Майстрых-вышывальшчыц яшчэ досыць на Берасцейшчыне і яны імкнуча працягваюць традыцыі сваіх продкаў. У нас унікальная, адзіная на Беларусі, Іванаўская школа бандарства.

Нашых унікальных майстроў разьбіраю ведаюць за межамі нашай краіны, яны маюць ганаровае званне «народны майстар»: Мікалай Тарасюк з в.Стойлы Пружанскага р-на і Іван Супрунчык з в.Цярэблчы Сто-

Т. Данілюк А. Вабішчэвіч А. Бензярук У. Гілеп А. Мяснянікіна А. Гладшчык А. Ээкаў З. Дудзюк Л. Несцярчук А. Агеявец Л. Быцко

КРАЯЗНАЎСТВА БЕЛАРУСІ: навуковыя працы і дэтэктыўныя гісторыі

Згуртаваць сучасных краязнаўцаў

Перш, чым пачаліся праграмныя выступленні, слова ўзялі госці са сталіцы.

Уладзімір ГІЛЕП, старшыня Беларускага фонду культуры, выступіў найперш як галоўны рэдактар «Краязнаўчай газеты»:

— Пра краязнаўства (і не толькі Берасцейшчыны) значна: вольна ці нявольна, але гэтая тэма ўсё болей гучыць у грамадстве. Хаця яна ніколі і не знікала, але захавалася і распаўсюджваецца, дзякуючы ў першую чаргу бібліятэкам. Вакол іх групуюцца краязнаўцы. Прычым пакаленне людзей сталага веку не трэба агітаваць лобіць сваю Бацькаўшчыну. Зараз неабходна скіроўваць усю нашу работу на маладзёжнае пакаленне — тых, хто прыйдзе нам на змену. І нам у газету пішуць — пра сваю вёску, пра сваіх матулю і бабулю. З гэтага, відаць, і пачынаецца краязнаўства. А Беларускае фонд культуры, як і раней, выступае за вяртанне на Радзіму, а цяпер часцей ужо — за сумеснае карыстанне дзяржавамі — нашымі вывезенымі каштоўнасцямі. Апошні захад — канферэнцыя, якая прайшла пад эгідаю ЮНЕСКА — якраз па сумесным выкарыстанні каштоўнасцей і пілотным праекце па спадчыне Радзівілаў: музейнай, гістарычнай, бібліятэчнай і г.д.

Сп. Гілеп зазначыў таксама: мы губляем велізарны пласт культуры, калі не звяртаем увагі, як знікаюць з карты беларускія вёскі і назвы гэтых вёсак.

— Чаму б нам зараз не падумаць аб тым, як ушанаваць памяць пра іх? — запытаўся Уладзімір Аляксандравіч. — Разам з вёскамі знікаюць прозвішчы людзей, што там жылі. Мы ў «Краязнаўчай газеце» нават друкуем прозвішчы краязнаўцаў, і думаем, што выйдзем на асобны том «Сучасныя краязнаўцы Беларусі».

Анатоль ЗЭКАЎ, рэдактар аддзела часопіса «Польмя», запрасіў прысутных да супрацоўніцтва:

— У гэтай зале — патэнцыяльныя не толькі нашы чытачы, але і аўтары. Не памылоса, калі скажу, што наш старэйшы часопіс на працягу 85 гадоў звяртаўся да гэтай тэмы — краязнаўству прывячаліся артыкулы, гістарычная проза. У 2007-м годзе з першага нумара мы пачынаем «часопіс у часопісе»: «Наш край».

Чаму Берасцейшчына?

Анатоль БЕНЗЯРУК, краязнаўца, гісторык, журналіст, вывучаў спадчыну Т.Касцюшкі.

На «круглым stole» падзяліўся даследаваннямі на тэму «Асвятленне баявых дзеянняў на Берасцейшчыне ў 1794 годзе ў рапартах расійскіх военачальнікаў» (!) Чаму іх? — Таму што...

— ...пасля таго, як Беларусь атрымала самастойнасць, краязнаўцы развіліся па сваіх кутках: Гарадзенцы — у сваім куце, Берасцейскія раёны — у сваіх «хатах». Між іншым, першая кніга цыкла «Гарады і вёскі Беларусі» была складзена менавіта па Брэсцкай вобласці. Яе геаграфія пачынаецца ад Брэста і Брэсцкай вобласці і заканчваецца Івацэвіцкім раёнам. У параўнанні з Гомельскімі тамамі Берасцейскія дазволілі загарварыць пра тое, што нашы беларускія вёскі XV—XVI, XVII стагоддзяў яшчэ жывуць. На Гомельшчыне іх адлік ідзе ад XIX стагоддзя. У гэтым кантэксце цікава і тое, як жа расійскія военачальнікі расказвалі пра падзеі 1794 года, пра асаблівы характар збройнага чыну — тады Берасцейшчына іграла выключна вялікую гістарычную ролю.

Аляксандр АГЕЯВЕЦ, намеснік дырэктара на навуковай працы гімназіі №5 г.Брэста падкрэсліў: фарміраванне грамадзянскай пазіцыі асобы пачынаецца лепш за ўсё праз краязнаўчы курс «Брэстзнаўства»:

— Яшчэ ў 2002 годзе ў гімназіі №5 г. Брэста была распрацавана гэтая новая краязнаўчая праграма для 6—9 класаў. Кожны курс праграмы разлічаны на 34 гадзіны ў год.

У праграме «Брэстзнаўства» — вывучэнне пытанняў аховы прыроды на розных гістарычных этапах; выхаванне паважлівых адносін да культурных традыцый народа, а таксама любові да свайго горада, раёна, вобласці; прафарынтацыя і эканамічнае выхаванне.

Тэарэтычныя заняткі па праграме «Брэстзнаўства» знаходзяць адукацыйнае і ў практычнай дзейнасці. Яны арганізуюць краязнаўчыя экспедыцыі па вобласці, вядуць пошукі кавыя дзеяннікі.

Трэці год запар у гімназіі рэалізуюцца прынтцып правядзення канферэнцый сумесна з настаўнікамі польскай мовы: «Тадэвуш Касцюшка — герой двух кантынентаў» (2004 г.), «Геній — памежжа культуры» (прывесчаная 150-годдзю з дня смерці А. Міцкевіча) — 2005 г., «Агінскі канал: гісторыя, праблемы і перспектывы развіцця» Гэта дазваляе нам гаварыць пра дыялог культуры і міждзяржаўнай камунікацыі, а вучням — лепш засвоіць традыцыі еўрапейскай і сусветнай культуры.

Прыклад японцаў

Краязнаўства і турызм — сферы, якія стаяць побач адна пры адной.

— Тут імпануе прыклад японцаў, — згадаў вядучы Аляксандр ВАБІШЧЭВІЧ. — У краіне Узыходзячага сонца, калі пачаўся працэс самаадкрыцця, у залах, на дарогах, на вакзалах — паўсюдна красаваў надпіс: «Пазнавай Японію». Гэта, як ні парадкальна, дало штуршок развіццю ўнутранага турызму. І за некалькі дзесяцігоддзяў японцы навучыліся падарожнічаць і па сваёй краіне. Побач з развіццём унутранага турызму ішло адкрыццё вёскі, малой радзімы. Японія таксама перажыла перыяд масавай урбанізацыі. А далей пачалі развівацца літаратура, мастацтва.

Аляксандр ПАНЬКО, старшы навуковы супрацоўнік ДНУ «Палескага аграрна-экалагічнага інстытуту НАН Беларусі», звярнуў увагу на асаблівасці гэтага беларускага рэгіёна:

— На Берасцейшчыне ёсць бясферны рэзерват «Прыбужскае Палессе», ён вывучаецца пад эгідай ЮНЕСКА. Мэта — спрыяць захаванню прыроднага асяроддзя і росквіту тэрыторыі, якая вывучаецца. Трэцяя функцыя — навуковая. Мы аданілі турысцкія магчымасці на тэрыторыі, у навукова-папулярнай форме выклалі прыродныя, ландшафтныя асаблівасці і звярнулі ўвагу на помнікі культуры, якія тут існуюць. І пераконваем, што сюды можна прыезджаць, тут экалагічна чыстая тэрыторыя.

Галіна СНІТКО, старшы выкладчык кафедры метадыкі выкладання беларускай літаратуры і краязнаўства БрДУ:

— Берасцейшчына — старажытны, багаты на гісторыю і літаратурна-культурныя традыцыі куток беларускай зямлі. На філалагічным факультэце ўніверсітэта ёсць літаратурна-краязнаўчая практыка. І адна з яе задач — пазнаёміцца з літаратурнымі мясцінамі вобласці і Беларусі ў цэлым. Гэта найлепш зрабіць з дапамогай літаратурна-краязнаўчых экскурсій. У свой час, галы 3—4 назад, калі мы іх аднавілі, узнікла праблема: куды ісці студэнту? Па якіх маршрутах? І мы выйшлі на турыстычнае бюро горада. Адрозніваецца дзве праблемы: на сёння турагенцтва не гатовыя да правядзення літаратурных экскурсій. Адзінае толькі, што яны могуць прапанаваць — прайсціся мясцінамі А. Міцкевіча і яго сяброў. Маршрут выдатны, але ўсяго адзін. Другая праблема — не падрыхтаваныя экскурсаводы. Мы ў свой час выдалі кнігу «Літаратура Берасцей-

трэба ісці працаваць са школьнікамі ды студэнтамі, і паколькі ў нас адзіная ў рэспубліцы кафедра краязнаўства і метадыкі выкладання беларускай літаратуры і краязнаўства, я спадзяюся, што на базе кафедры будзе адкрыта літаратурна-краязнаўчая лабараторыя, якая дасць годны турпрадукт для развіцця турызму, найперш літаратурнага.

Аляксандр ВАБІШЧЭВІЧ: — Выкладчыкі філалагічнага факультэта ў межах літаратурна-краязнаўчай, фальклорнай практык на працавалі вопыт збору адпаведнага матэрыялу. І на цяперашні час кафедры гатовы для падрыхтоўкі і выдання комплекснай серыі «Жывая мова родных мясцін» па населеных пунктах усіх 16 раёнаў вобласці і горада Брэста. Вёскі сапраўды знікаюць, і вярта захаванне і падтрыманне гэту частку спадчыны. Што да гістарычнага факультэта, то апошнім часам там зроблены акцэнт на запісах успамінаў.

Зусім нядаўна кафедра гісторыі і рэлігіі, якую я ўзначальваю, звярнулася ў Брэсцкі абласны выканаўчы камітэт з ініцыятывай напісання навукова-папулярных гісторыі раёнаў і гарадоў Берасцейшчыны. Праект толькі распачаўся.

Асаблівасць Палескага рэгіёна

Яна ў тым, што працэсы урбанізацыі, індустрыялізацыі пачаліся тут пазней, чым у іншых месцах. І гэта спрыяла захаванню гісторыка-культурнай спадчыны, традыцыйнай народнай культуры.

Ларыса БЫЦКО, вядучы метадыст па промыслах і рамёствах установы культуры «Брэсцкі абласны грамадска-культурны цэнтр»:

— Берасцейшчына заўсёды лічылася своеасаблівым запаведнікам традыцыйнай мастацкай культуры. Толькі ў старажытным Бярэсці ў XIV стагоддзі дасягнулі высокага ўзроўню кавальства, ганчарства, швейнае, ювелірнае, абутковае рамёствы, дрэвапрацоўка, ткацтва і прадзенне. У XVI стагоддзі чацвёртая частка жыхароў займалася рамёствамі, а відаў рамёстваў налічвалася 56. Сёння на Брэсцшчыне налічваецца каля васьмі з палавінаю тысяч майстроў народнай творчасці. У 2000 годзе іх было каля дзевяці тысяч. На жаль, колькасць майстроў паступова змяншаецца.

Аднак, у нас бытуюць «жывыя» народныя рамёствы. У некаторых раёнах, напрыклад, у Драгічынскім, Іванаўскім, Пінскім, Ганцавіцкім нават і зараз у многіх хатах можна пабачыць

лінскага р-на. М. Тарасюку да 70-годдзя і І. Супрунчыку да 60-годдзя мы выдалі невялікія буклеткі. А гэтыя унікальныя майстры, чые творы ўпрыгожваюць сталічныя і абласныя музеі, заслугоўваюць салідных магнаграфічных альбомаў. Неабходна выхоўваць у грамадстве павагу да самабытнай ручной працы, а ў краіне няма музея народнага мастацтва.

Кандыдат матэматычных навук, заадчык кафедры Палескага ДУ, краязнаўца Аляксандр ІЛЬІН пазначыў праблему іншага кшталту: для паспяховага развіцця краязнаўства на Берасцейшчыне проста неабходны спецыялізаваны часопіс, які б быў не толькі трыбунаю для выступленняў мясцовых краязнаўцаў, але і накіроўваў бы ды аб'ядноўваў намаганні асобных энтузіястаў у справе вывучэння роднага краю. Згадаўшы «Радавод» — гісторыка-літаратурны часопіс Берасцейшчыны, часопіс «Запіскі культурна-гістарычнай Калегіі імя Канстанціна Астрожскага», якія выходзілі раней, прамоўца распавёў пра гісторыка-краязнаўчы часопіс «Гістарычная Брама», заснаваны ў 1997 г. Яго прызналі ў асяродку гісторыкаў, краязнаўцаў, культуролагаў не толькі Беларусі. На заказ часопіс даслаецца ў бібліятэкі Польшчы, Украіны, Расіі, Чэхіі, Германіі, Аўстрыі.

Аднак, нягледзячы на рост і відавочныя поспехі, у часопіса праблемы, найперш — матэрыяльныя: на год ужо затрыманне выхад наступнага нумара.

Зінаіда ДУДЗЮК, пісьменніца:

— Тут варта згадаць і пра мову. Сёння неабходна, каб беларуская мова стала галоўна асноваю для адукацыі кожнага грамадзяніна і адуканасці ў рэспубліцы наогул, каб у дзяржаве ўсё трымалася менавіта на гэтай мове і ўсё залежала ад яе.

Я напісала сярэд іншага эсэ «Вандройкі ў вырай», дзе прасачыла сувязь беларускай мовы з егіпецкай, арабскай, балканскімі мовамі. Гэта дрэнна, калі чалавек прыязджае ў горад, забываючыся на ўсё сваё, таму што гэта яму абцяжарвае шлях у грамадства, і імкнуча гаварыць па-руску, а беларуская мова — у пазыбытым стане, яна як бы другарадная.

Краязнаўчыя байкі

Іх расказаў Анатоль ГЛАДЫШЧУК, прафесар БрДУ які зазначыў, што ва ўсё часы краязнаўства не было ў фаворы. Але сёння яго трэба разглядаць як найцікавейшую старонку жыцця:

— Краязнаўства — гэта своеасаблівы дэтэктыў. Вось я некай даведаўся пра Стары каралеўскі тракт. А ў Люблін пачуў, што большая яго частка праходзіла праз цяперашнюю Беларусь. Гэта вельмі старая дарога. Ішла яна ўпоперак усіх дарог, што вядуць з Захаду на Усход. І калі я праехаўся па гэтым шляху на ровары, зразумеў: мы сёння ў такім пачатковым стане развіцця ўнутранага турызму, што

сумна і казаць. Але турызм будзе развівацца: таму што калі ў чалавека з'яўляюцца дадатковыя грошы, ён хоча падарожнічаць. І калі б узяліся за справу турфірмы...

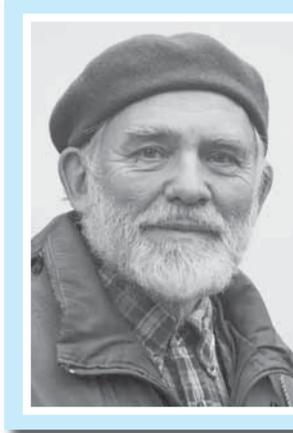
Другая байка — пра нашыя Скокі. Мой калега прапанаваў паглядзець у Інтэрнеце фота падпісання Брэскага перамір'я. Пачаў я «круціць» гэтую гісторыю і зрабіў нечаканае адкрыццё, што першая сусветная вайна на ўсходнім напрамку была супынена... у Скоках. 15 снежня камандуючы ўсходнім фронтам прынц Баварскі Леопольд са сваімі саюзнікамі тут падпісаў з балшавікамі перамір'е, і адзінай вайна была скончана. Як знайсці праўду? Я прыдумаў адрас і напісаў у Германію пісьмо. Разумеў,

паясамі, знік пацір мяжы XVII — XVIII стагоддзяў. Трэба шукаць магчымасці, каб у кожнай царкве было ўсё адфатаграфавана і занатавана. Я аддаў у краязнаўчы музей жывапіснае палатно мяжы XVIII — XIX стагоддзяў — «Маленне аб Чашы», з якога сыплецца ўжо жывапісны грунт, і такіх карцін могуць быць сотні — у нашых касцёлах і царквах, многія з шэдэўраў могуць быць выкінуты! У найбліжэйшы час мы можам згубіць многае. Таму трэба папулярываваць веды, інфармацыю! І я тут заклікаю да прыватнай ініцыятывы. Таму найвялікшая мая ўдзячнасць Брэсцкай абласной бібліятэцы — мы атрымліваем тут неабходную літаратуру.

дапамогі краязнаўцаў немагчыма.

Між іншым, паводле слоў загалчыцы аддзела краязнаўчай літаратуры і бібліяграфіі Брэсцкай абласной бібліятэкі **Ташыяны Кавенькі**, у іх аддзеле 2,5 тысячы карыстальнікаў. 48 працэнтаў чыгачоў цікавяцца гісторыяй, 15 працэнтаў — літаратуразнаўствам і г.д. Пры гэтым 48 працэнтаў запрабуюць газеты як асноўныя носьбіты краязнаўчай інфармацыі.

Людміла Кароль, загадчыца аддзела бібліятэчнага ведамства, падкрэсліла вялікую краязнаўчую працу бібліятэкі:

Шчыра кажучы, пісьменнік, лаўрэат літаратурных прэміяў Леанід ЛЕВАНОВІЧ у прадстаўленні не мае патрэбы. Хтосьці з ім знаёмы асабіста, камусьці ён вядомы праз яго творы: кнігі нарысаў «Гаспадар зямлі», «Зялёныя трохкутнік», зборнікі апавесцей і апавяданняў «Мадонна з кветкаю», «Якар надзеі», цыкл раманнаў «Шчыглы», «Паводка сярод зімы», «Дзікая ружа», «Бесядзь цячэ ў акіян», «Пальновы вецер» ды іншыя. Нядаўна пабачыла свет новая кніга пісьменніка «Сіняе лета». Сам жа аўтар, які сёння ў нас у суразмоўцах, пакінуўшы сталічную кватэру з усімі выгодамі, вось ужо каля дваццаці гадоў жыве на Вілейшчыне, займаецца пчалярствам, піша кнігі.

Пра краязнаўства (і не толькі Берасцейшчыны) зазначым: вольна ці нявольна, але гэтая тэма ўсё болей гучыць у грамадстве. Хаця яна ніколі і не знікала, але захавалася і распаўсюджваецца, дзякуючы ў першую чаргу бібліятэкам. Вакол іх групуюцца краязнаўцы. Прычым пакаленне людзей сталага веку не трэба агітаваць любіць сваю Бацькаўшчыну. Зараз неабходна скіроўваць усю нашу работу на маладое пакаленне — тых, хто прыйдзе нам на змену.

што верагодна адказу мала, але ліст дайшоў. Я атрымаў адказ ад прынцэсы Баварскай Марыі Тэрэзы. І праз некаторы час трапіў у закрыты каралеўскі архіў. Мне была цікава Скокаўская гісторыя. І я там знайшоў амаль пацверджанне, што было ў Скоках падпісана гэтае пагадненне. Вось вам і вынік: калі чалавек хоча нешта даведацца пра сябе, свой род, мясціны, ён міжволі займаецца як бы дэтэктывам, бо шмат цікавага ды нечаканага знаходзіцца.

У пошуку рэдкіх кніг

У аснове фарміравання краязнаўчай літаратуры ў бібліятэцы — запыты краязнаўцаў. Але тут шмат нюансаў, пра якія распавяла **Ала Мясніянкіна, нам. дырэктара УК «Абласная бібліятэка імя М. Горкага»:**

— Гаворачы пра ўзаемаадносінны з фондаўтрымальнікамі, трэба зазначыць: мы лепш ведаем, што ёсць у польскай бібліятэцы альбо ў Санкт-Пецярбургу ці ў Віленскіх фондах. Але мы не ведаем, што ёсць у фондах краязнаўчага музея альбо ў нашым Нацыянальным гістарычным архіве. Неабходна аблічванне фондаў, патрэбен таксама фонд краязнаўцаў — вельмі б хацелася ведаць, што ў іхніх калекцыях. Мы выяўляем рэдкія кнігі з вялікімі складанасцямі. Хаця ў нас добра наладжана сяброўства і супрацоўніцтва з Бяла-Падляскай гарадской бібліятэкай. Прыкладам, з маленькай натагі аб перавыданні Брэсцкай бібліі 1563 года, з інфар-

— У сетцы — 729 бібліятэк. Штогод аб'ём краязнаўчай дзейнасці павялічваецца. Калі раней на першым месцы былі збор, сістэматызацыя і распаўсюджванне інфармацыі, то цяпер аб'ём непапулярных матэрыялаў значна павялічваецца. Маюцца на ўвазе найперш летапісы вёсак. Гэта запісы старажылаў, ветэранаў вайны і працы. У бібліятэках часта ладзяцца краязнаўчы экспазіцыі і на іх фоне настаўнікі часта праводзяць урокі гісторыі Беларусі і беларускай літаратуры. Менавіта тут школьнікі ўсё ўспрымаюць больш прадметна. Між іншым, у вобласці дзейнічае 4 бібліятэкі-музеі. Сярод іх — бібліятэка-музей Я. Янішчыц у Пінскім раёне.

Што на карысць музея пры бібліятэцы — ён максімальна набліжаны да месца жыцця і арыентаваны на вёску, на інтарэсы карыстальнікаў, да таго ж ён арганічна ўпісваецца ў бібліятэчную прастору.

Падсумаваў гаворку за «круглым сталом» кандыдат гістарычных навук, сакратар міжведамаснага

Вяртанне да вытокаў

Валерый МАРОЗ, краязнаўца:

— Вельмі важна мець уласную ініцыятыву. Часопіс «Гістарычная Брама» вяртае імёны, якія былі вядомыя на Радзіме. У гістарычных падзеях Беларусь некалькі разоў апынулася паміж Масквой і Варшавой і мы быццам разгубілі ў гэтай геаграфічнай, культурнай, палітычнай прасторы. Пры гэтым сарамліва гаворым пра нейкае культурнае памежжа, і калі размовы ідуць пра той час, калі была Рэч Паспалітая, мы павінны добра разумець, што ніякага культурнага памежжа не было, была адзіная дзяржава, агульная яе культура, значыць, агульная спадчына. Напалеон Орда нарадзіўся ў нас, ніякі ён не польскі. Сёння шмат беларускіх паэтаў пішуць па-руску, і нікому не прыходзіць на розум далучаць іх да рускай літаратуры.

Па роду сваёй дзейнасці я раблю зараз своеасаблівыя экспедыцыі па царквах, бачу жахлівы стан нашай спадчыны. У вёсцы Збігава Жабінскаўскага раёна ёсць старонняя драўляная царква, якая датуецца 1502 годам. Нядаўна святар замяніў купал, які нагадваў польскія свечкі. Памяняў на «рускую» макаўку і часткова перайначыў аблічча храма. Знікла аўтэнтычнасць. Гэта добра, што ёсць ранейшыя здымкі царквы, і мы зможам усё аднавіць. Нешта падобнае было і ў Свята-Мікалаеўскай царкве, пабудаванай да 1701 года ў вёсцы Чэрс Брэсцкага раёна. Падчас рамонтных м'яллі дах і «старыя» крыжы знялі! Яшчэ ў адной вёсцы старадаўні драўляны касцёл абшлі белым сучасным сайлінгам. І думаю, што гэта добра. Некалі ў Астралеўскай царкве быў выдатны збор твораў жывапісу, магчыма, нават палотны першай паловы XVIII стагоддзя — сюжэты з жыцця Хрыстова. Святар у сярэдзіне 90-х гадоў запрасіў «багамаза» з Украіны, і той зафарбаваў гэтыя палотны. Я, калі даведаўся пра гэта, амаль звяр'яецу. Пасля ў епарыі лялі наступячція гэтага храма, што ён такое ўчыніў, але ж назад не вернеш!

На жаль, знікла з ужытку аблічча каталіцкага святара са слупкімі

Падчас пасяджэння

мацы, якая была перададзена нам палякамі, пачаліся нашы вышукі і намаганні па набыцці гэтага рарытэта. У выніку абмянілі яе на трэці том скарынаўскай Бібліі.

Яшчэ прыклад: пасяля маленькай згадкі пра тое, што ў калекцыі Берлінскай бібліятэкі была карта Брэста 1740 года, мы атрымалі слайд гэтай карты. Яшчэ адзін поспех — ад сувязі з Расійскай Нацыянальнай бібліятэкай у Санкт-Пецярбургу. Нам перададзены 11 ксерокопіяў матэрыялаў пра нашага земляка П. Баброўскага і пра вайну 1812 года на нашай тэрыторыі ў абмен на калекцыйны кніг краязнаўцаў.

Шмат гадоў мы чакаем і закона аб абавязковым экзэмпляры. Ёсць пералік арганізацый, рассылка якім ажыццяўляецца абавязкова, а для нас здабыча рэдкага экзэмпляра без

каардынацыйнага савета па ахове матэрыяльнай і духоўнай спадчыны Брэсцкага аблвыканкама **Леанід НЕСЦЯРЧУК**, які, апроч усяго, зазначыў: праходзіць цэлая эпоха культуры, і трэба, каб пра яе ўсе ведалі.

Спраўды, самы вялікі грэх — грэх бяспам'яцтва. Калі чалавек не ведае, на якой зямлі жыве, хто тут быў да яго, у якіх вірах загартоўвалася грамадства.

Нягледзячы на вякі чалавечай гісторыі, скіраванай у будучыню, погляд у мінулае неабходны. Яно — той падмурк, на якім можна, маючы вопыт папярэднікаў, упэўнена будаваць жыццё, ствараць эканоміку і культуру.

Ірына ТУЛІПАВА
Фота Кастуся ДРОБАВА

Людзі хочуць чуць наша слова

— **Леанід Кірзевіч, вы доўгі час жылі ў вёсцы. Мне ў рукі трапіў часопіс «Гаспадыня», дзе на вокладцы надрукаваны ваш фотаздымак і словы «журналіст, пісьменнік, пчаляр»...**

— Так, у часопісе я даю парады, кансультацыі пчалярам. Усё гэта на беларускай мове, якая, на жаль, на старонках выдання сустракаецца рэдка. Жыву, па сутнасці, у лясной вёсцы. У акно глядзяцца сосны. Цішыня, паяднанне з прыродай. Няма ніякай мітусні...

— **Ваш раман «Сіняе лета». Чаму вы абралі азначэннем лета менавіта «сіняе»?**

— Таму, што дзея рамана адбываецца ў 1961 годзе. Палёт Гагарына ў космас. Аб'яцанне пабудавач камунізм праз 20 гадоў. І многія людзі верылі, што так і будзе. Гэта як няўлоўная сіняя птушка, як мая.

— **Якім быў ваш шлях у літаратуру, каго вы лічыце самым творчым настаўнікам?**

— Пачну з таго, што маё першае, так бы мовіць, творчае нараджэнне адбылося, як ні дзіўна, у газеце «Советская Белоруссия» ў красавіку 1963 года. Гэта было маё першае апавяданне, зразумела, на рускай мове, я талды заканчваў універсітэт. І падпісана маім «дзявочым» прозвішчам Лявонаў. Справа ў тым, што я служыў на Балтыйскім флоце, палі заканчэння ўніверсітэта працаваў у газеце «Знамя юности», потым «Сельской газете». Таму ад роднай мовы адвучаны быў капітальна. У «Сельской газете» працаваў і адзела партыйнага жыцця, пісаў за сакратароў раёнаў, парторгаў, брыгадзіраў...

А ўжо другое нараджэнне, як Левановіч, адбылося праз восем гадоў у тыднёвіку «Літаратура і мастацтва». У 1969-м тагачасны галоўны рэдактар «ЛіМа» Нічыпар Пашкевіч узяў мяне да сябе ў газету. Напачатку з мовай было цяжкавата: месцы тры на лятучках я сядзеў, як мыш пад венікам.

— **А як Лявонаў «пераўтварыўся» ў Левановіча?**

— Прызнацца, псеўданім шукаў доўга. Хацелася захаваць першапачатковы «Л. Л.». І вось у доме творчасці «Каралішчавічы» я апынуўся за адным сталом з Іванам Мележам. Ён мне параіў падпісвацца Левановічам. Але ж, кажу, быў Павел Левановіч. Іван Паўлавіч адказаў, што той выдаў усяго адну кнігу і загінуў на фронце, і каб я працягнуў яго справу. Вось так і стаў Левановічам. Ды так прывык, што нават на прозвішча Лявонаў магу не зрэгаваць.

— **Які, на ваш погляд, сучасны стан прыгожскага пісьменства?**

— На маю думку, апошнім часам назіраецца **недаацэнка мастацкай літаратуры**. Нашы чыноўнікі падчас выступленняў кажуць пра дзеячы культуры і мастацтва. Ва ўсім свеце прызнана: дзеячы літаратуры і мастацтва. Так было і ў нас раней. Бо літаратура — гэта першааснова, хлеб мастацтва.

Вось Янка Купала стварыў геніяльны верш «Спадчына»: Лучанок напісаў музыку, «Песняры» выканалі песню... А не было б верша... Іван Мележ напісаў «Людзі на балоце»: купалаўцы паставілі спектакль, зрабілі тэлефільм, Тураў паставіў выдатную мастацкую стужку. А колькі мастакоў афармлялі кнігу! Бачыце, усім работа: і кампазітарам, і акцёрам, і мастакам... Як кажуць, напачатку было слова. Маю на ўвазе слова мастацкае. А ў нас пра гэта забываюць. Раней на Дзяржаўную прэмію вылучалі пісь — сем чалавек. Зараз аднаго, ды і то прэмію не дадуць. Пісьменнік як той Пегас: цягне літаратурны воз і ўсім дае работу.

Чачу сказаць і пра творчы камандзіроўкі. Вось у мяне ёсць кніга публі-

цыстыкі «Хлеб і мужнасць» пра беларусаў на паліне. Чатыры разы я ездзіў у Казахстан. Ад саюза браў творчую камандзіроўку на 20 дзён. Пабываў у саўгасе «Мінскі» Палінаградскай вобласці, сустракаўся з рознымі людзьмі, сабраў шмат матэрыялу. Каб не было камандзіроўкі, не было б і кнігі.

— **Зараз на паліцах кнігарняў можна знайсці літаратуру на лобы густ, а якім творам ды аўтарам аддаваць перавагу вы?**

— Перш за ўсё, калі заходжу ў кнігарню, мне крыўдна, што беларуская літаратура месціцца ў нейкім куточку. Зімой я едзь у вёску на аўтобусе. На аўтавазале чатыры кропкі па продажы кніг, але не купіш аніводнай беларускай. А пра тых, што ў нацяўнасці, нават і ўзгадваць не хочацца.

Я неяк запытаўся ў аднаго прадавальчыка: «Руская літаратура такая вялікая, у вас хоць бы адна якая сур'езная кніга была?». Той у адказ: «А што, чалавек у дарогу Шапентаўра будзе браць?» З аднаго боку, так. Хаця ў народзе ёсць запатрабаванасць, цяга ды цікавасць да нашых кніг, яны разыходзяцца. Мяне ўсцешыла, што ў лімаўскім нумары, прысвечаным Дню беларускага пісьменства, наш міністр інфармацыі Уладзімір Русакевіч адзначыў: «...падчас зносінаў з людзьмі разумееш — на Беларусі ёсць прага роднай мовы!».

— **Што вы думаеце наконт перакладаў айчынай літаратуры на іншыя мовы?**

— Некалі нас выдаваў у Маскве ранейшы «Советскі пісатель». У 1991 годзе там выйшаў мой «Якорь надежды». Некалькі тэліку паглядзеў выступленне нашага земляка, лаўрэата Нобелеўскай прэміі Жарэса Алфрэва. Там ён падкрэсліў, што беларуская літаратура вялікая і багатая, але яе чамусьці мала перакладаюць на рускую ды іншыя мовы. Я падумаў, вось фізік гэта разумее, а другія... Ды і тое, што перакладзена раней, ляжыць гадамі. Часам і якасць перакладу пакідае жадаць лепшага.

— **На вашу думку, у якім кірунку сёння развіваецца беларуская літаратура?**

— З цікавасцю чытаю моладзь: часам адчуваецца, што шмат прэтанцыёзнасці, недахоп вопыту. Але яны адукаваныя, пішуць у розных жанрах. Веру, што ў беларускай літаратуры ёсць перспектыва. Хаця сучасны яе стан вельмі цяжкі: чытаюць мала, заказваюць мала, выдаюць мала і прапаганда слабая. Трэба адраджаць былое бюро прапаганды, асабліва цяпер, калі беларускае слова мала дзе гучыць. Але людзі хочуць яго чуць.

Нядаўна выступаў у Вілейскай сярэдняй школе Вілейскага раёна. У іх ёсць музей «Вілейшчына літаратурная». У гэтым раёне я жыву ўжо больш як 20 гадоў, бо маю родную вёску знішчыў Чарнобыль. Дамовіліся, што прывязу ім сто кніг са сваёй бібліятэкі. Сустрэча прайшла адметна: сабралася шмат вучняў, настаўнікаў, чыталі вершы, задавалі пытанні. Лёс адраджэння нашай мовы — гэта школа, рука журналіста, тэлебачанне. Раней агляды часопісаў давалі ўсе рэспубліканскія газеты. Чаму зараз гэта не зрабіць? Бо дзяржава дае выданні, дык іх трэба прапагандаваць.

— **Якая, на ваш погляд, роля літаратуры ў сучасным грамадстве?**

— Яна, па сутнасці, мала мяняецца. Гэта духоўнасць. Трэба абуджаць прагу духоўнасці, каб на стала ў чалавека заўсёды быў бохан хлеба і кніга. Дзідро гаварыў, што калі народ перастае чытаць, ён перастае думаць.

Гутарыў Віктар КАВАЛЁЎ
Фота К. Дробава

Самая прыкметная, чым выдзяляецца Мікалай Лаўровіч сярод паэтаў, якія жывуць і працуюць у Пінску, — сваёй творчай пладавітасцю. Ён скончыў танкавае вучылішча, атрымаў афіцэрскае званне.. Служыць да цяпер у розных месцах былога Саюзу. Час ад часу ён браўся за вершы, друкаваў іх на старонках армейскіх газет, але па-сапраўднаму аддаўся творчасці, калі дэмабілізаваўся і пасяліўся ў Пінску. Адна за адной выходзяць у свет яго кніжкі вершаў на рускай мове “Берег памяти”, “Вечерние колокола”, “Поздние звезды”. Апошняя — “Высокий полдень”, з’явілася ў гэтым годзе ў Брэсцкім выдавецтве “Акадэмія”.

мигу, / я видел землю без границ. / Она в одну вместила книгу / из всех разрозненных страниц”. Да ўсёго, што мяняецца на вачах, і да таго, што застаецца некананічным і спакоўным на працягу некалькіх стагоддзяў, паэт адносіцца стрымана і па-філасофску. Даволі глыбока і па-чалавечы мудра разважае аўтар пра жыццё і смерць, уплятаючы ў вершаваную канву паэтычныя знаходкі і адкрыцці: “И вроде не страшно, что луг позабудет / мой шаг на дороге весеннего дня. / Мне важно другое: а с миром, что будет, / когда в нем не станет однажды меня?..” Паглядзіце, наколькі дакладна перадаў М. Лаўровіч думкі і трывогі лірычнага героя і свае асабістыя, якія супадаюць з нашымі настолькі дакладна, што мы дзіву даемся.

М. Лаўровіч безаглядна любіць жыццё, свой родны палескі край, малую радзіму і не можа не сказаць тонка і метафарычна: “Там ночь всегда глядит в пруды, / там виден след, ведущий в лето. / Там до сих пор видны следы / летящего из детства ветра.” Відаць, вятры, што ляцяць з дзяцінства, і дапамагаюць паэту адчуваць сябе маладым, напорыстым і жыццярадасным. Ды і сам ён не збіраецца складваць крылле, хоць і перайшоў экватар свайго веку.

Паэтычны радок М. Лаўровіча заземлены, але не прыземлены, лёгкі, але не аблегчаны. Гаворыць паэт важна і пераканаўча, часам мудра і афарыстычна. Каму не запомніцца такая карцінка прыроды: “Поздний вечер, пламенея, уходил неспешно прочь. / Все сильнее и вернее наворачивалась ночь.” Гэтай метафары няма цань! А як свежа сказана пра вечны рухавік творчасці, натхненне, без якога не можа быць вершаў: “Перед каплей вдохновения / ни снегов, ни ночи нет.” Дарэчы, удалыя і каларытныя вобразы, паэтычныя знаходкі рассыпаны па ўсім вершах паэта і з’яўляюцца, бы залаткімі, якія хочацца цытаваць. Вось яны: “Там знают крыши деревень, / откуда к нам слетают звезды”, “Подсолнухов желтые лица / и матери ласковый взгляд”, “Травы мягки и пышны по-лисий. / И рождаются здесь по утрам / сном омытые чистые мысли”, “Тишиной занавешу я окна”, “...на крышах танцуют антенны”, “Свободные ветры шумели, / текли по страницам земли”.

Такіх прыкладаў можна прывесці безліч. Гэта сведчыць пра тое, што ў асобе М.Лаўровіча мы маем не правінцыяльнага рыфмача, а таленавітага чалавека, за плячамі якога немалы жыццёвы вопыт, які дапамагае яму ў паэтычнай творчасці. Трапляюцца ў паэта і вершы высокай паэтычнай пробы, што можна назваць яго ўласнымі шэдэўрамі, як напрыклад, вольныя, прысвечаныя сябрам і папелінікам паэта, пераемаючы пакаленняў. Хаця знешне верш крыху і пазначаны інтанацыйным кодавым гучаннем А.Твардоўскага, але ён з’яўляецца творам менавіта Мікалая Лаўровіча.

*Всегда я песней время метил,
И не моя теперь вина,
Что новой жизни новый ветер
Сдувает чьи-то имена.*

*Но я дышу с друзьями вместе.
Их дружба вашей — не чета.
Но пред грядущим честь
по чести,
И мы оплатим все счета.*

*И нам сейчас в дороге долгой
Чезет тревоги и печаль,
Нелегкий груз двойного долга
Нести и всматриваться вдаль.*

Можна з упэўненасцю сказаць, што пад гэтым вершам можа заставацца сваё імя кожны паэт нашай рэспублікі, што піша на рускай мове. Нагэтулькі форма невялічкага па памеру твора адпавядае зместу, знойдзена тая адзіна верная інтанацыя і мастацкія дэталі, што зліліся ў адно цэлае і непадзельнае. І гэта дае падставу чакаць ад М.Лаўровіча новых твораў такога гатунку. Паэт павінен не толькі ўмець трымацца той вышыні і ўзроўню, якіх дасягнуў, але і сягаць далей і вышэй, упэўнены, што яму гэта пад сілу.

Васіль МАКАРЭВІЧ

Знайсці і не страціць

Апошнім часам ставіцца пад сумненне само існаванне сучаснай беларускай прозы. Наша літаратура звязваецца пераважна з імёнамі класікаў І. Шамякіна, Я. Брыля, І. Мележа, У. Караткевіча. Але калі знаёмімся з творчасцю такіх аўтараў, як Святлана Саўко, разумееш, што беларуская літаратура ёсць, яна развіваецца і папаўняецца новымі імёнамі. Яе творы, яшчэ пакуль малавядомыя ў чытацкім асяроддзі (друкавалася ў газеце «Літаратура і мастацтва», 2005, часопісах «Нёман», 2005, «Малодосць», 2006), засведчылі прыход у літаратуру высакаякаснай мастацкай прозы.

Прыхільніца жанру апавядання, яна змагла ў некалькіх радках раскрыць духоўны свет чалавека, паказаць яго адзіноцтва ў тлуме паўсядзённага клопату, адлучанасць ад сям’і, спрадвечных народных традыцый (апавяданне «Дом»). Вялікая ўтульная хата, пабудаваная старымі ў падарунак унукам, не прынесла шчасця яе насельнікам, бо не сагрэлі яны дом унутранай цеплынёй, не прынеслі ў хату лад і спакой, пра якія марылі старыя. С. Саўко з горыччу гаворыць пра адчужанасць родных людзей, пра тое, што «ніхто вялікай патрэбы ў агульным доме не меў. Трымаўся адно разам па старой звычцы, хоць чужынцамі сталі даўно». Сімвалічны вобраз палаючага дома — гэта душа чалавека, на якой было пуста «...быццам там ужо ўсё выгарэла. Дашчэнт».

Аўтар імкнецца знайсці прычыну спусташэння чалавечай душы, раз’яднання блізкіх людзей. Яна сцвярджае нахнасьце захавання народных традыцый. «Без дамавіка будзе хата, а значыць, і без гаспадары, — сказала некалі старая». Адыход у небыццё народных традыцый прывёў да забыцця традыцый сямейных: збірацца разам за агульным сталом у вялікім утульным доме, сагрэтым душэўнай цеплынёй.

Апавяданне «Драпіны» выявіла С. Саўко як майстра мастацкага параўнання. Яна ўводзіць у твор цікавую паралель: драпіны на целе і драпіны на душы, гаворачы пра тое, што драпіны на сэрцы куды больш балючыя і загойваюцца доўж, таму што іх пакідаюць людзі сваёй чэрствасцю, бяздушшам, абьякаваасцю. Значна больш трэба часу і цяперанна, але і раны на душы не застаюцца на ўсё жыццё, паціху загойваюцца. І так хочацца верыць, што драпіна на каленцы будзе самай балючай у жыцці.

Нельга здраджваць сваёй мары — галоўная ідэя апавядання «Па мясячковай сцяжыне». Месячаквава сцяжка асацыіруецца з бесклапотнасцю, закаханасцю. Гэта мара, дзякуючы якой чалавек можа размаўляць з аб’ектамі, гуляць з хвалямі. Мара дапамагае зрабіць жыццё з яго паўсядзённымі клопатамі больш яркім і цікавым.

Галоўны герой апавядання ўжо даўно сышоў з гэтай сцяжкі, калісьці ў малодасці адмовіўшыся ад сваёй мары стаць мастаком. «Мастацтвам на жыццё не заробіш...», — вырашыў ён і пайшоў працаваць інжынерам на завод. Але баліць сэрца, што не здолеў прайсці па мясячковай сцяжыне, якая адкрывае дзверы ў казачную краіну. Балюча працяла сэрца думка, як полымя, раптам апякла: «Талант у яго быў. І ён яго не прадаў і не прапіў нават, а проста забыў, як старую непатрэбную рэч». Праз многія гады мясячаквава сцяжка вярнулася, але з абьякаваасцю адпіхнуў ён яе, не захачеў ступіць на срэбную сцяжку, таму што спалохаўся, што ўварвацца яна

свавольным ветрам у яго размеранае і спакойнае жыццё, прынясе з сабою неспакой, прымусіць сэрца хвалявацца.

Асаблівую ўвагу хацелася б спыніць на апавяданні «Пра што грае вецер», якое засведчыла сувязь прозы С. Саўко з творчасцю вялікага беларускага паэта М. Танка.

Прыгадаем цудоўныя радкі з верша «Родная мова» М. Танка:

*З легендаў і казак
былых пакаленняў,
З калосся цяжкага жытоў
і пшаніцы,
З сузор’яў і сонечных
цёплых прамяняў,
З грывучага звання
бурлівых крыніц...
Ты вытканая,
дзіўная родная мова.*

Відавочна, што эстэтычныя погляды С. Саўко на сутнасць мастацтва бяруць пачатак у творчасці М. Танка, які хораша акрэсліў вытокі роднай мовы, якая ўвабрала ў сябе характэрнае роднага краю, высакароднасць і прыгажосць беларускага народа, яго духоўнае багацце і якая дала струнам песні, «што па кроплі збіраліся з летняга дажджу, восеньскага панылага доля, з шлохаў саспелага калосся, каб у нябеснай вышыні спяваў вецер, і падпявала яму тоненька мелодыя». Калісьці Янка Купала сказаў: «Новы дзень прыйдзе, і новыя людзі будуць пачаць думку сьнаваць». Здыўляе і ўражае, якое закончанае выражэнне знайшла ў творчасці С. Саўко пачатак тая некалі М. Танкам думка, як арганічна перапляліся тонкія пагучкі вялікага настаўніка і яго юнай вучаніцы ў спасціжэнні вечнай праблемы неўміручасці мастацтва, якое бярэ свае вытокі ў жыцці простага народа, у слаўным гістарычным мінулым нашай краіны, фальклору, цудоўных краявідах беларускай зямлі.

Творчасць С. Саўко, як свежы вецер, што ўварваўся ў пакой. Кожнае апавяданне — гэта новая старонка ў літаратуры. Аўтар імкнецца да разнастайнасці ў стварэнні псіхалагічных партрэтаў сваіх герояў. Найбольшую ўвагу С. Саўко надае маральна-этычным праблемам: духоўная адзіноцтва, бяздушшам, абьякаваасць, а таксама працягвае традыцыі спасціжэння эстэтычнай сутнасці мастацтва, яго вытокаў. Каб больш поўна раскрыць галоўную ідэю твораў, С. Саўко якасна выкарыстоўвае мастацкі прыём параўнання, уводзіць у твор сімваліку.

Часам здараецца так, што аўтар напіша некалькі вартых твораў і нечакана знікае з літаратурнага небасхілу. Хочацца спадзявацца, што С. Саўко не спыніцца на дасягнутым і яшчэ неаднойчы парадзе нас сваімі творами. Аўтарка толькі пачынае свой літаратурны шлях, шмат яшчэ наперадзе, таму з нецярпліваасцю будзем чакаць з’яўлення новых твораў, распрацоўкі новых тэм, пошуку новых вобразаў.

Ганна ЛЫСАЯ

У дарозе...

Пра свае творы паэт сказаў: «Стихи мои из ландшафты, полны / полны озерной свежести и дня...» І дадаў: «В моих стихах оркестрик не стихает — над ними свет и алая звезда.» Ці знойдзецца хоць адзін дзівак, які не захоча паслухаць аркестрык паэта! І, безумоўна, тое, пра што пад яго музыку гаворыць аўтар. А ён не проста гаворыць, а адкрыта звяртаецца да астралагаў і паграбуе: «Приоткройте мне занавес века, / я прошу, приоткройте сейчас.» Адкуль вольныя пашпешнасць? І для чаго яна трэба паэту? Відомы, не для таго, каб пабачыць нешта звышнатуральнае ці загадкавае. Яго трывожаць людскія лёсы і наша будучае, і ён прызначае: «Я увидеть хочу человека, / и каким будет завтра для нас». Паэт глядзіць на свет цяжарнымі вачамі і прадказвае тое, з чым, магчыма, не пагодзіцца многія: «Я не верю — век солнечным будет.» Але гэта не значыць, што М. Лаўровіч закончаны песіміст. Наадварот, ён спадзяецца на лепшае. І гаворыць пра гэта проста і натуральна, з той інтанацыйнай і неспрэчнасцю, якой хочацца верыць, бо паэт бачыць: «Всюду взгляды, тревожные лица / и надежда — не кинет нас Бог.»

Можна спытаць: дзе бачыць гэтыя позіркы, трывожныя выразы на тварах і надзею, што ўсё абдызецца самым найлепшым чынам? Ды, поўна, пры сустрэчы са сваімі аднавяскоўцамі-землякамі, без якіх ён не ўяўляе ўласнага жыцця. Паэт піша: «Я с вами, конечно, я с вами — / другого пути не дано. Одно у нас время и знамя, и небо над нами одно. Здесь настуж распахнуты окна, так было и будет вовек. / Из правды и веры здесь соткан деревни моей человек.»

Хіба ў гэтых простых і немудрагелістых радках не чуецца дыханне сапраўднай паэзіі, дзе няма ніводнага выпадковага слова, фальшывага мазка і жэста. Аўтар здолеў сказаць пра аднавяскоўцаў настолькі ёміста і поўна, што перад намі, як наяве, паўстаюць людскія фігуры, выпукла і навырост вымалёўваюцца характары, звычайнае і праявілінае суседнічае з узвышаным і ўрачыстым, што дае незвычайную падсветку і дазваляе выразна бачыць, як яны дапаўняюць адно аднаго. А з якой пранзілівай працукласцю і пераканаўчасцю гаворыць паэт: «Когда-то все знали друг друга / тут радость на всех и беда. / Сегодня же холод и вьюга куда нас уносит, куда? / Я с вами, конечно, я с вами — другого пути не дано. / Одно у нас время и знамя, и небо над нами одно».

Не можа не ўспомніць паэт, што і ён паходзіць з вёскі, што тут, у бацькавай хаціне, пад ачасанай бэлькай, як пад Млечным Шляхам, гойдалася ягоная калыска. Сягоння родныя мясціны для М. Лаўровіча здаюцца казачнымі. Маючы глыбокую памяць і востры зрок мастака, ён глядзіць вакол сябе і гаворыць: «Словно в первый пожелает раз / этот дворик покатый и чистый / И скворцы, что ликуют сейчас, / и простор, по макушку росистый».

Вачамі рэаліста глядзіць М. Лаўровіч на вёску, і не адводзіць позірку, калі нават бачыць негатыўныя з’явы, якія мы хочам схавачь, утаіць не толькі ад высокага начальства, але і ад саміх сябе. Безумоўна, новаму часу — новыя песні. Але і сама песня, і тое, якая яна будзе,

саладжава-елейнай ці праўдзівай, нават крыху з гарчынкай, залезыць ад аўтара. А яму няма чаго баяцца, і ён адкрыта гаворыць пра п’янства, якое губіць лепшых працаўнікоў вёскі на фоне непаўторнай прыгажосці: «День, сгорая, бродит по задворкам. / Вечереет. Водка. Болтовня... / В тополях, мне кажется, сорока, / трескотней приветствует меня.» Бачыць паэт і спустошанасць, што пануе на падворках, у штодзённым побыце, а часам і ў душах людзей. І ён гаворыць пра гэта без дыпламатычных хітрыкаў: «Над далеким жнивьем / ветры теплые дуют. / Жаль, что руки с быльем / там давно не воют.» Дрэнныя справы не толькі ў полі, але і ў самой вёсцы, якую калісьці палічылі перспектыўнай і яна дарэшты абязлюдзела, а тыя, хто яшчэ застаўся, кінуты на волю лёсу. Непрыглядная карціна ўстае пад пером М. Лаўровіча: «Дома без света что темницы — / они печально душу рвут... / И окон черные глазницы / к погосту мысленно ведут.» І, тым не менш, аўтара не пакідае аптымізм, бо ён добра ведае, што ў дыялектычным адбрасце суіярэчнасцей і заклочаецца развіццё, ён піша: «Но в каждом миге — взгляд и

...У асобе М. Лаўровіча мы маем не правінцыяльнага рыфмача, а таленавітага чалавека, за плячамі якога немалы жыццёвы вопыт, які дапамагае яму ў паэтычнай творчасці.

дали, / и целый мир гудит — живи! / Но знаю я: нам без печали / вовек не жить, как без любви». З гэтага вынікае, што чалавек не можа жыць адасоблена ад навакольнага свету. Паэт упэўнены, што вёска адродзіцца, бо яе насельнікі верныя даўнім традыцыям, што перадаюцца з пакалення ў пакаленне: «Дни надеждой живут, / примыкают к ним ночи. / Судьбы живших встают, / жизнь в деревне пророча».

Лірычны герой М. Лаўровіча ды і сам паэт — гэта ў нейкай ступені вандроўнік, але не сузіральнік-верхагляд, а чалавек, якому трэба наталіць душу і пагляд навакольнай прыгажосцю, палюбавацца старымі архітэктурнымі помнікамі, а часам і звычайнай дарогай, да якой ён звяртаецца, як да знаёмай: «Расскажи-ка мне, дорога, / глядя в небо, Расскажи, / может видела ты Бога / или ангелов во ржи?» Цікава і тое, што дарога для паэта — гэта не тая дарога, што бяжыць сярод палёў і лясоў. Гэта наша жыццёвая дарога, якая вядзе нас да ісціны і мудрасці, а ў канечным выніку — да Бога. Нездарма ён піша: «Говори смелей, дорога, / устремляясь к небесам». Дарога для М. Лаўровіча — яшчэ і скарбніца розных жыццёвых таямніц і людскіх як шчаслівых, так і трагічных лёсаў: «Нечасто ездил за границу, / но на пути передо мной / тома лежали и страницы / огромной повести земной». Страфа гэта — прыклад майстэрскай шліфоўкі паэтычнага радка, напоўненага невычэрпным жыццёвым сэнсам і значэннем, а таксама глыбінным падтэкстам, што нараджае безліч асацыяцый і думак. Не менш ёмістая і заключная страфа гэтага верша: «В своей мечте, подвластной

Патлумачу метафару. Узьяўшы ў рукі кнігу Бабкова, я разлічваў знайсці ў ёй штосьці падобнае да таго, чым нядаўна прывабіў мяне Валянцін Акудовіч сваімі “Дыялогамі з Богам”. Тым больш, што абодва пісьменнікі вельмі блізкія па сваіх філасофскіх поглядах. Але з першых старонак “Вытлумачэнняў” я зразумеў, што гэта не зусім тое, чаго чакаў. Асэнсоўваючы “прастор беларушчыны” і ўключаючы ў яго гісторыю, рэчаіснасць, культуру (з літаратурай на чале), традыцыі, асобныя персанажы, крытыкуючы і палемізуючы, ма-

робіць выключэнне для Танка і Куляшова: «У мяне не ўзнікае сумневу, што многія савецкія вершы Танка ці які-небудзь «Камсамольскі білет» Куляшова — гэта сапраўдныя шэдэўры беларускай літаратуры, феномен якіх ніяк яшчэ не даследаваны». Канечне, справа густу, але ў гэты шэраг з двух чалавек справядліва было б без агаворак паставіць і Панчанку, і Брыля, і Быкава, і Пысіна (нават за адзін ягоны геніяльны верш “Перад боём я куру махорку...”). Да руінаў Бабкоў прылічвае і ... сябе, і ўсіх нас. Ужо адно гэта парадасальным чынам настройвае на апты-

ранейшых выказванняў іранічную заяву Бабкоў падмацоўвае філасофскім даследаваннем самой прыроды культуры, якой нібыта ўласціва генетычная агрэсіўнасць у адносінах да іншай культуры, варажасць. Калі вайна культур, па Бабкову, рэчаіснасць, то выснова напрашваецца сама сабой: нападаюць — абараняйся. Няўжо даоская мудрасць, якую згадвае аўтар незадоўга перад тым, як зрабіць рэзкі выпадак супраць рускай культуры, такая ўжо кепская для будучыні духоўнага жыцця беларускага народа? Бо гэта “мудрасць існавання ў памежжы, мудрасць

ляць нацыям у іх прыярытэтах, няхай і са знакам мінус. Бачылі б вы, як п’юць скандынавы, напрыклад».

Не, размова пра іншую культуру. Ці можа асіміліраваць і знішчаць культура Пушкіна, Талстога, Дастаеўскага, Тургенева, Чэхава, Шолахава, Салжаніцына (якога воль і Бабкоў называе “чыстым голасам”), Рэпіна, Іванова, Саўрасава, Чайкоўскага, Шастаковіча, Вярнадскага, Вавілава?.. Значыць, трэба ўдакладняць, што ўкладаецца ў панятак культура, якая асіміліруе ўсё дарэшты. Канечне, мова з’яўляецца найважнейшым элементам культуры. Пры гэтым, менш рухомая мова (але не малая, малых моў не бывае!) паглынаецца — асабліва пры падабенстве — мовай-акулай. Калі ахвяра спіць, альбо страчвае жыццяздольнасць. Абудзіць яе, аднавіць былыя моц і спрыт — справа лепшых прадстаўнікоў нацыі, як у літаратуры, навуцы, так і ў палітыцы. Тады акула будзе мірна плаваць побач. Гэтую стадыю развіцця беларускай самасвядомасці Ігар Бабкоў называе адраджэнскай. Па яго меркаванні, у гэты час “літаратура замяняе сабой нацыю”.

Афарыстычнасць, дакладнасць выказвання — прыкмета сілы, вострага розуму. Напэўна, таму нават чорны скепсіс Бабкова настройвае не на акамянеласць смутку, а на энергію дзеяння. “Час нам застаўся толькі “мінулае”. Наша сучаснасць — чужое мінулае. Наша будучыня — чужая сучаснасць”.

Ну што ж, спярша зробім (няхай хоць нашы ўнукі) чужую сучаснасць сваёй, а потым пойдзем далей. Нармальна, калі мы гадоў праз пяцьдзесят будзем жыць як, скажам, сёння шведы. Дарэчы, Швецыі, насельніцтва якой амаль роўнае нашаму, не кажучы ўжо аб удвая меншай Фінляндыі, ды і іншым малым еўрапейскім нацыям, не пагражае страціць родную мову, як страцілі яны сваю валюту. Больш за тое, як піша Кундэра, на якога любіць спасылацца Бабкоў: “Старонняга назіральніка зачароўвае часта надзвычайная інтэнсіўнасць іх (малых нацыяў) культурнага жыцця. У гэтым выяўляецца перавага іх “маласці”: разнастайнасць культурнага жыцця суразмерная з чалавечымі магчымаасцямі; усе здольны ахапіць гэтае багацце, удзельнічаць ва ўсіх праявах культурнага жыцця”.

Памеры газетнай плошчы не дазваляюць мне разгледзець у артыкуле іншыя бакі таленту Ігара Бабкова: у кнізе ён выступае і як суворы публіцыст, і як тонкі знаўца паэзіі, і як уласна лірык. Але асабліва ён на вышыні ў так званай філасофіі дыялога з уяўным суб’ектам. Адзінае, што, на мой погляд, замінае, дык гэта, паўтаруся, залішня складанасць мовы (Бабкоў сказаў бы “моўных канструкцыяў”). Ягоныя думкі апрануты ў цяжкія даспехі навуковых тэрмінаў, якія нагадваюць амуніцыю старажытных рыцараў. Аўтар разварочваецца да бойкі з апанентамі, выставіўшы шчыты з непрабівальных “гамагенізацый”, “ідэалектаў”, “гетэракультурных грамадстваў”, “трансэндэнтных”, “мэтаамбіцый” ды інш. Але затое ён па-за небяспекай. Бо разумеюць не многія, можа быць, толькі тыя, каго Бабкоў называе “крытычнымі інтэлектуаламі”. У аднайменным эсе ён піша: “І толькі нешматлікія разумеюць, што мы так і засталіся сядзець у Платонавай пячоры. І сярэд гэтых нямногіх зусім горстка адважыцца запытацца аб праўдзе”. Вось яны, мабыць, і разумеюць з паўслова.

Задача крытыка, па фармулёўцы Бабкова — “не выстаўленне адзнакаў і не рэалізацыя сваёй агрэсіўнасці”. Поўнаасцю згодны. Але аўтар гэтых радкоў не мае права не сказаць, што на шляху “доўгай і цяжкай чарнавой працы дзеля стварэння аўтаномнай прасторы беларускай духоўнасці” (словы Ігара Бабкова) сваімі “Вытлумачэннямі ру[і]наў” пісьменнік зрабіў вельмі прыкметны крок.

Юрый САПАЖКОЎ

Як выйсці з Платонавай пячоры?

рачы і ўпадаючы ў скепсіс, Бабкоў-філосаф у асноўным бярэ ў памочнікі чысты розум. Ён рэдка падмацоўвае свае довады фактамі той самай рэчаіснасці, якая сустракаецца амаль што на кожнай старонцы кнігі Акудовіча. У адрозненне ад яго, Бабкоў як бы забывае вядомае нішчаўскае выслоўе: “Не трэба ні хаваць, ні скажаць той сапраўдны шлях, якім прыйшлі да нас нашыя думкі”. Пры такім, часцей за ўсё абстрактным, выкладзе аўтар карыстаецца даволі грувасткім слоўнікам, характэрным для навуковай працы, што замінае ўспрымання. Але звыкнуўшы і уцягнуўшыся ў логіку разважанняў, сочачы за рухам думкі, думкі без ашуканства, сумленнай, часта парадасальнай, захапляючыся метафарамі, смеласцю разважанняў аўтара, я ўжо не мог адкласці гэтую кнігу, наадварот, раптам адчуў, што менавіта я і шукаў, каб яшчэ раз пранікнуцца тым, што адбывалася і адбываецца ў духоўнай прасторы Беларусі ў працэсе яе самаідэнтыфікацыі і культурнага развіцця.

Менавіта слова, па Бабкову, сфарміравала нацыю. «Беларуская культура наскрозь лёгкаэнтрычная. Прастора беларушчыны сфармаваная перадусім словам, а не вобразам ці рытмам. Але гэта было асаблівае слова. Ціхае, агорнутае ў жалобу, яно адмаўлялася валодаць светам. Яму хацелася гучаць «без тугі, бесклапотна». З гэтай высокай ноты пачынаецца ў кнізе размова пра стан беларускай літаратуры, культуры ўвогуле, пра час, пра яго міфы і рэчаіснасць. Але апошняя такая, што гучаць “без тугі, бесклапотна” не атрымліваецца: «Беларускае слова цяпер — сродак адноснаў у замкнёнай сістэме. Нешматлікія рэдакцыі, акадэмічныя інстытуты мовы і літаратуры, СП». З болей і горыччу параўноўвае аўтар гэты стан з мясцовасцю, дамінантай культуры якой з’яўляюцца ... руіны. Семантыка гэтага лацінскага слова вялізная: падзенне, абвал, напад, памылка, пралік, няшчасце, бяда, упадак, пагібель, смерць. Усе гэтыя паняцці ў той ці іншай ступені адпавядаюць сэнсу, які ўкладае ў гэтае слова Бабкоў: «Руіны» — адно з сутнасных словаў беларускай культурнай традыцыі, дасюль не распазнанае і не прадуманае. Самі руіны навідавоку. Але пэўныя інстытуты мыслення не дазваляюць успрымаць іх у сваёй яўнасці, самадастатковасці. Яны адводзяць думку — у мінулае ці ў будучыню — і пакідаюць руіны іхняму сапраўднаму гаспадару — спрадвечнаму «цяпер».

Яўнасць руінаў аўтар бачыць у ліку многіх дадзенасцяў і ў адсутнасці, на ягоны погляд, беларускай літаратуры, створанай за савецкім часам. «У нашым кантэксце істотна тое, што БСЛ (белсаўлітаратура) была літаратурнай-умешкай (увогуле адносіны беларускай літаратуры з рэальным жыццём у апошнія два стагоддзі Бабкову бачацца “сімбіёзам кэралаўскага ката й ягонай умешкі”, які перыядычна выяўляецца то адной, то другой “фазай” — Ю.С.): рэчаіснасці яна не мела. Ці больш дакладна, яна мела ўжо гатовую яе інтэрпрэтацыю». Праўда, праз некалькі старонак ён усё ж такі

Я зайшоў у гэтую кнігу па памылцы, як заходзяць у чужы дом. Але, апынуўшыся там, вырашыў спытаць дарогу да таго дома, які шукаў. Зычлівы гаспадар ахвотна патлумачыў мне, але такой складанай мовай, што спачатку я нічога не зразумеў. А калі, урэшце, да мяне дайшло, аказалася, што гэта і ёсць той дом, які мне быў патрэбны. Гэта — “Каралеўства Беларусь. Вытлумачэнне ру[і]наў” Ігара Бабкова.

мізм. Стрэсці з сябе аскепкі іржавых догмаў, узняцца над уласнымі руінамі, зірнуць на свет з вышынні сапраўдных каштоўнасцяў, здабытых цывілізацыяй, — такі пафас неардынарнай кнігі філосафа і паэта.

Для адраджэння нацыянальнай культуры ён прапаноўвае своеасаблівы “нулявы варыянт”. Ягоны прыныцы прастыя, але для некаторых рупліўцаў “прасторы беларушчыны” яны могуць падацца рэвалюцыйнымі:

«1. Мы ўсё з’яўляемся персанажамі беларускай культурнай прасторы (незалежна ад мовы, самасвядомасці, нацыянальнага паходжання)».

2. Няведанне, пагарда, адпрэчванне беларушчыны — гэта такая ж беларуская з’ява, якая мае свае карані ў беларускай культурнай традыцыі (хоць за знакам мінус).

3. Наперадзе светла. (...) Беларуская культурная прастора, такім чынам, нагадвае сёння вялікі кацёл, у якім з усіх кампанентаў варыцца прынцыпова іншы тып культуры — нацыянальная культура».

Мужна ўзняўшыся над пануючай сёння ў многіх галовах тэорыяй так званай чыстай “беларускай ідэі”, нібыта здольнай прывесці да саматоеснасці Беларусі, да яе самой, якая сляпой воляй гістарычных абставінаў зашчэплены ў ціскі “велізарных еўрапейскіх прастораў Расеі” і ўласна Еўропы, Бабкоў катэгарычна заяўляе: «Мы можам гаварыць пра беларускі міф, беларускі свет, беларускі шлях, але не пра “беларускую ідэю”. Зрэшты, сама катэгорыя нацыянальнай ідэі мне здаецца абсурднай. Нацыянальнае не ёсць сутнасцю, не ёсць ідэяй. Гэта хутчэй “топас”, месца, і ў гэтым — глыбокі сэнс унікальнасці. Так, як унікальны ландшафт, і мы проста прысутнічаем пры ім, сузіраем, удыхаем паветра, і, нарэшце, перастаем яго заўважаць. Мы зліваемся з ім, становімся яго часткай, не перастаючы ўсведамляць сваю асобнасць. Нацыянальнае і ёсць такі ландшафт. Ягоная таямніца — дасэмантычнага кшталту”.

Закрануўшы гэтую вострую тэму, Бабкоў, канечне, не мог абысці і вельмі блізкае да яе пытанне ўзаемаадносін суседніх з Беларуссю культур. Пісьменнік выкрывае культуры Захаду і Амерыкі (апошнюю за ідэалогію “святкавання рознасцяў”), але асабліва крытыкуе ён рускую, «якая апошнія два стагоддзі практыкуе толькі адну форму культурнага дыялога з рэальным Іншым — асіміляцыю ці вынішчэнне». Гэтую нечаканую па логіцы яго

прысутнасці ў дынамічнай падзеі размежавання, сустрэчы і пераходу Інь і Янь, Свайго і Чужога”? Чым жа кепская “пэўная дынамічная цэльнасць, у сваёй сутнасці”? Не, аўтар упэўнены, што яна немагчымая, што полкультурнасць, як “суіснаванне розных культур у межах аднаго культурнага поля” — утопія.

Дарэмна. Тысячакіламетровую сцяну, падобную да той, якую хоча пабудавач Буш, каб засланіць Амерыку ад нелегальных эмігрантаў, між суседнімі культурамі не ўзвядзеш. Ды пра якую культуру, між іншым, гаворка? Тое, што асіміліруе і знішчае, не культура. Гэта бескультур’е. Іншымі словамі — бяздарнасць, пагарда, хамства... падобныя азначэнні можна працягваць. Тое, пра што напісала Н. Ланска (псеўданім Н.В. Якаўлевай) у рамане “Абрусіцелі”, які падрабязна і патрабавальна прааналізаваў С.Дубавец у артыкуле “Чаму мы не сталі рускімі?”

Гэта нашэсце на Беларусь пасля паўстання 1863 — 1864 гг. з глыбін Расіі “*исправных приобретателей*”, тых, каму не было чаго губляць дома, абыякавых, накіраваных на нажыву, маладасведчаных натоўпаў, мне нагадвае засяленне ў 50-х гадах мінулага стагоддзя былой Усходняй Прусіі з тых жа глыбін Тамбоўскай, Арлоўскай, Рязанскай абласцей, сведкам чаго давалося мне быць самому. Паспешна і сквапна расійская галечка займала нямецкія чырвоныя асабнякі, напалову разбураныя, пакарабачаныя бамбёжкамі і артылерыйскімі абстрэламі, але яшчэ прыдатныя для жыцця. Толькі вельмі нямногія з перасяленцаў-дачаснікаў адрамантавалі тыя дамы, большасць жа так і жыла дзесяцігоддзямі ў каробках з пахіленымі дахамі. Дзіўна было пачуць адказ на пытанне, чаму яны не папраўляюць сваё жытло: “Гэта ўсё не наша”. І толькі дзевці тыя пасяленцаў, і ўжо дакладна ўнукі, урэшце ўзяліся за тое, з чаго трэба было пачынаць. Гавораць, пасля таго, як першым немцам, ужо ў 60-х гадах, дазволілі наведваць магілы родных і яны ўбачылі гэтую нядабайнасць, на дошцы аб’яў берлінскага вакзала з’явіўся надпіс: “Цягнік Берлін — Кенігсберг часова не ходзіць”...

У Калініградскай вобласці тым часам усё патроху прыходзіла ў заняпад. П’янтва, абыякаваць да сябе, беднасць, крадзёж сталі нормай жыцця. Але ж мы не пра гэтую культуру гаворым. (Хаця дзеля справядлівасці ўсё ж такі трэба сказаць што “чарка і шкварка” на беларускай зямлі зусім не рускае вынаходніцтва. Не трэба адмаў-

КНИЖНАЯ ПАЛІЦА

У “Беларускім кнігазборы” выйшаў зборнік вершаў паэта з Паставаў **Ігара ПРАКАПОВІЧА** “*Луска вечнасці*”. Як напісана ў анатацыі, “*к р ы н і ц а т в о р ч а с ц і паэта, географа, краязнаўца Ігара Пракаповіча — непаўторны ў сваёй прыгажосці Нарачанскі край*”. У зборніку чатыры раздзелы. Кожны з іх тэматычна і вобразна адметны. Лірыка таленавітага паэта вартая шырокай чытацкай увагі.

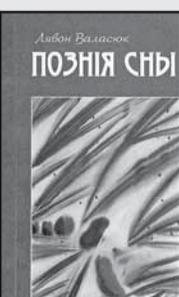

У выдавецтве “Про Хрысто” на прыканцы 2006 года пабачыла свет апошняя кніжка **Папы ЯНА ПАЎЛА II** “*Паміць і самасвядомасць*” з кароткай прадмовай кардынала

Казіміра Свэнтэка. Пераклала кніжку на беларускую мову пісьменніца Хрысіціна Лялюко. Як піша Казімір Свэнтэк, “*аснову кніжкі склалі размовы Святога Айца з вядомымі польскімі філосафамі — ксяндзам Юзафам Тышнерам і прафесарам Кішыштафам Міхальскім*”, якія “*адбыліся ў 1993 годзе ў кастэль Гандольфа, у летняй рэзідэнцыі Папы*”. “*Як добры пастыр, развітваючыся, ён хацеў, каб усе мы пачулі і паверылі, што ў гэтым свеце, параненым злом і цярдненнем, ёсць Божае святло і надзея*”. “*Гэта кніга-роздум, кніга-запавет*”, — зазначаецца ў прадмове.

У прыватным выдавецтве пабачыла свет кніжка “*Крылатая дружына, або Птушкі ў беларускім фальклоры*”. Выданне палепшана і паліграфічнай якасці, са шматлікімі ілюстрацыямі, і каляровымі фотаздымкамі. Укладальнік — вядомы пісьменнік **Уладзімір ЯГОЎДЗІК**. *Рэдактар У. Марук*. “*На старонках кнігі змеічаны лепшыя ўзоры старадаўняй беларускай легенды і паданняў, наверх яў і прыкмет, прысвечаных птушкам*.” Са слоў выдаўца за тры тыдні тыраж (3000 асобнікаў) літаральна разышоўся. Засталося толькі 40 кніжак для тых, каму пашанцуе.

У Брэсце ў выдавецтве “Акадэмія” выйшла шостае па ліку кніжка мясцовага мастака Лявона **ВАЛАСЮКА** “*Познія сны*”. Гэтым разам мастак і паэт уключыў у зборнік і сваю кароткую прозу. Аднак, як напісана ў анатацыі, “*што да трох яго інастасяў, то мастак, паэт і празаік на іх не дзеліцца: ён адзіна, асоба, творца*”.

Уладзімір МАРУК

НА ДЗЕНЬ
СВАЙГО НАРАДЖЭННЯ

У тую ноч перад Калядамі
Ты час прыспешвала з мальбой.
Свет поўны быў дабром і звадамі.
А мы былі адны з табой,

Адны —
матуля з дзіцем-згадкаю,
Які ніхто яшчэ —
сакрэт...
Калі ж цяпер гады парадкую —
Перадкалядны чую свет.

Я патрапіў у свет чужы.
І не ведаю,
як патрапіў.

Высцілалі шлях міражы,
Па якім ступай,
як на трапе,

Каб на ветразь хоць раз зірнуць
Не здалёку.

Крануць рукою.
І ў адзіную ноч заснуць
Ў акіяне,
не над ракою,

Дзе не буду бачыць крыжы
Крэўных могілак на пагорку...
Я патрапіў у свет чужы.
Ды чаму ён такі агорклы?..

Размаітыя фарбы лістоты,
Колькі лісця глядзіць на мяне...
Я прад імі,
бы тая істота,
Што пагляд іх ніяк не міне.

І гляджу ганарыста найкола —
Столькі фарбаў любуюцца мной!..
І здаецца хмурынка вясёлай,
Што плыве над бязлістай сасной.

Лес.
Пажар.
Нібы цынік —
дым

Выядае і сэрца,
і вочы.
Размінуся з дубком маладым,
Нібы хто мяне ўжо сурочыў.

Мне няўцям,
што і я ўцякач,
Ад агню не ўцякаю, —
ад лесу...

Хоць ты сядзь,
угарыся,
заплач, —
Можна, кволым дубком уваскрэсну.

Я ж бягу,
прымінаю мох,
Бы душу сваю прымінаю.
Я б спыніўся,
каб толькі мог,
Ды я сам ад сябе ўцякаю.

І ты заблудзілася,
птушка,
Дзе я,
утрапёны,
калісьці.
Нам вецер нашэптвай на вушка
Парады свае без карысці.

Хай вецер цябе не бянтэжыць, —
Не зможа забраць тваёй волі.
Ён волі сваёй не належыць, —
Яна заблудзілася ў полі.

А птушка пад неба ўзвілася.
Нікому не крыкне — нямая.

Як я,
заблудзілася ў часе
І ў свеце,
што межай не мае.

Зноў чамусь раскрычаліся совы,
Аж памойклі найкол пугачы.
Слухай іх і забыўся на словы,
Што збіраўся даверыць начы.

Дзе ж вы,
словы маёй абярогі
Ад цяжарчы ў душы і вачах?
Я ж не збіўся са сцэжкі-дарогі,
Позні вецер дарогай прапах.

Я на вецер нахмурваю бровы
І ад соваў хачу адпачыць,
Каб ізноў набліжаліся словы,
Што хацеў я даверыць душы.

Пакуль ішоў паўз дом, не думаў,
што я лішні
Ва ўсіх скрыжалях,
што агучыць крэўны час,
Хоць патуралі майму свету цуда-вішні,
Але адольвай потым слодыч іх альяс.

Пакуль ішоў,
я аніколі не паверыў
У небыццё,
нібы не веру сам сабе,
Што першы раз,
як бы апошні,
грукнуць дзверы
У свет і лёс,
непадуладныя мальбе.

Пекла,
якое ж ты ўсё-ткі ружовае,
Хоць і не бачыў цябе аніколі,
Вельмі прыўкрасы твае перажойвалі
Тыя,
тваёй што не хочучь спатолі.

Мне ад цябе —
ні спалоху,
ні сполаху,

Ты,
як і рай,
аніколі не меркла...
Ціха ўсімніхнуся жыцця свайго подыху,
Каб не цурацца ружовага пекла.

У саламяны капялюш
Ў людзьмі даўно забытым садзе
Салодкіх назбіраем груш
І ў дзікую траву прысядем.

А нелюдзімая аса,
Так аблюбуе тьяя грушы
І будзе лётаць,
бы краса,
Паўз нашы ўзрушаныя душы.

І хопіць у лагодных душ
І для яе,
зуклівай,
месца.

А саламяны капялюш
З нас улюбёна пасмяецца

Употай,
ціха,
але мы
Ў яго настроі абазнаны...
І так далёка да зімы —
Для той асы
і закаханых.

Не моўкну,
нібы крумкачы,
Дзе голас узвысіць няможна.
“Не кры...
Не кры...
Не крычы”, —
Кажу я сабе асцярожна.

Уладзімір МАРУК

Вераніка МАНДЗІК

І сціхлы іду па траве.
За полем —
адзіная хата.
“Дык вось дзе мой голас жыве”, —
Кажу я сабе вінавата.

Вісіць капялюш на сцяне,
Як самая позняя тайна...
“Ці будзе хто плакаць на мне?” —
Пытаю ў сябе развітална.

Каменьчыкі і валуны
Пры сцэжцы і пры дарозе
Не кожнаму воку відны,
Не кожнай сасне і бярозе.

У светласці кожнага дня
Камусьці відаць і здалёку,
Як птушкі на тых камянях
На ўсё пазіраюць звысоку,

Нібыта ляцяць угары
Над родным абшарам і намі...
І з імі пачнуць гаварыць
Каменьчыкі з валунамі.

Вераніка МАНДЗІК

МАЯ ЗЯМЛЯ

І нам з табой наканавана лёсам
Хадзіць па сцэжках гэтае зямлі
І на малой рачулцы з ціхім плёсам
Пускаць у свет гарэзы-караблі,

Блакітам любавання неабсяжным,
Глядзець, як з камяноў віецца дым,
Заслухвацца, як сумна і паважна
Клякоча бусел у гняздзе сваім.

Тут карані. Святая наша памяць.
Святая повязь з мудрасцю дзядоў.
Забыць яе, зняславіць, апаганіць —
Усё адно што яд пусціць у кроў.

Зямля мая! Праз вёрсты і праз мілі
Прайду к табе я. Толькі пазаві.
Без пафасу, патэтыкі і стылю
Хачу табе прызнацца у любві.

Праклінаю той час,
калі поцемкам пішуцца вершы,
Ва ўтрапёнасці, у безвыходнасці,
у цішыні.
Не апошнім вар'яцтвам,
але ж, безумоўна, не першым
Марна прагну душу
саржавелым замком зачыніць.

Марна, марна...
Малюся на тую жыццёвую марнасць...
Бо пакуль яна ёсць —
не раблю нараканняў на лёс.
Ненавіджу да вершаў няўтольна-
пакутную прагнасць,
Але ёй і жыву. Не хаваю ні смеху,
ні слёз.

Праклінаю той час, што прыносіць
з сабой разуменне
Немагчымасці выправіць здраду,
і пошасць, і... смерць.
І маленнем, нязгвалчаным словам
шукаю збавення,
А знайшоўшы, кідаю ў прысак
гарачы сатлець.

І сыходжу ў будзённасць,
хаваючы вочы і сэрца
Ад таго, што ў іх творыць цяпло,
ці агонь, ці пажар.
Праклінаючы, зноўку
спрабую радкамі сагрэцца,
Бласлаўляю святую бяздарнасць
ці д'ябальскі дар.

Ці то людзі, ці то д'яблы?
Ці то цемра, ці святло?

Проста нервы ўжо аслаблі,
Проста шчасце адвіло.

Неспавітая пляшчотай,
Ненароджаная ў снах,
Я кружуся ў калаўроце
Марных дзён, нібыта птах.

Спапялёная трывогай,
Занябытая ў журбе,
Я шукаю прагна Бога
Як не ў людзях, то ў сабе.

І калі мая дарога
Раптам пойдзе пад адхон —
Ганьбіць не спяшы з парога
Мой душэўны пантэон.

Тваіх прызнанняў несур'ёзных словы...
Нямы адчай спалоненых вачэй
З усмешкаю сустранецца тваёй —
Я вочы адваду убок хутчэй.

Бязлітасна гуляеш маім лёсам,
Крадзеш дажджамі хмары маіх слёз.
Фантазіі свавольныя дзівосы
Мяне паднімуць зноўку да нябёс.

Ламаеш волю ўсю маю дазвання,
Свядомасцю валодаеш маёй.
Канспекты безадказнага кахання,
Радкі, салёнай змытыя вадой.

Так крыўдна, што пускаць
мяне не хочаш
У свет сваіх жаданняў і надзей.
Ізноў адна я ў цёмных нетрах ночы...
Дзе забыцьце? Прыходзь хутчэй,
Хутчэй...

Я — маленькая планета,
Ды жыве ўва мне Сусвет.
Пада мною — попел з ветрам,
Нада мною — шляхі камет.

З трапяткой сваёй арбіты
Мне сысці не страшна. Не.
Я для ўсіх стыхій адкрыта,
Ды не ўсе адкрыты мне.

Адзіноты прысмак горкі.
Нада мною — яе крыло.
Я сваёй далёкай зоркі
Адлюстроўваю святло.

І, спалоненая воляй,
Мару толькі аб адным:
Каб аднойчы наваколле
Азарыць святлом сваім.

Сплывай паволі ў Вечнасць
Млечны Шлях,
Плыла зямля пад тонкімі абцасамі.
Аскепак шчасця грэўся на руках,
Штось абяцаў,
глядзеў вачыма ласымі.
Я шчасце прыціскала да грудзей,
Тугое, трапяткое —

толькі б выспеліць!
Баялася: а раптам прападзе?
А раптам з рук няўмельных
вёртка выскачыць?
Вакол мяне вірыўся зарапад
І галава кружылася захмелена.
Я верыла: не вернецца назад
Усё, што мной так забыта і адменена.
І ўсё было так хараша тады,
Так дзіўна, непадробна, непадкуплена,
Што я і не заўважыла, як ты
Падкрадваешся крокамі нячутнымі.
Заята змойклі зоркі ў вышыні.
Шапталі вусны гарача, спакуслива:
“Каханая, даверся, абдымі...”
І вось грахоўны яблык я надкусаю.
...Сплывай паволі ў Вечнасць

Млечны Шлях,
Маёй не абцяжараны малітваю.
Я грэлася ў няшчырых тых руках,
А шчасце побач плакала разбітае.

Віталь ЕРМАШКЕВІЧ

Ай доўнт спік рашн, ці Гібралтарскі мача таксама не плача!

Апавяданне-назіранне

ваенна-марскога флоту ў адстаўцы, да сваіх 75 гадоў ён нажыў моцны характар, прыстойны “пенсіён” і ўтульны двухпавярховы домік на ўзбярэжжы Міжземнага мора. Акрамя таго, як чалавек, лёгкі на пад’ём, меў уласны трэйлер для аўтападарожжаў – з ложкам, лядоўняй, туалетам і ўсім неабходным. І вось горды нашчадак нельсанаўскай славы на трэйлеры (у адным экіпажы з уласным сабачанём, як сапраўдны англічанін!) рушыў ад Гібралтара праз усю Еўропу напрамкі да беларускапольскай мяжы. А каб на палову скараціць ягоны шлях, усхваляваная кабета прыляцела самалётам у Мінск і чакала свайго зайздроснага кавалера на кватэры брата.

Без прыгод даехаўшы да Беласточчыны, гібралтарскі падарожнік быў вымушаны пакінуць вельмі зручны трэйлер на стаянцы ў Бялай Падлясцы, усяго за некалькі аўтакрокаў да Беларусі. Памежнікі нічога не мелі супраць яго персоны, аднак занадта сучасная камплектацыя і прыстасаванасць да жыцця ў палявых умовах яго фургона ў сукупнасці з ваенна-марскім мінулым уладальніка выглядалі падазрона. Але ж часовая страта мабільнага жылля (пры наяўнасці капітальнага міжземнаморскага двухпавярховага “стацыянара”) – дробязь на шляху да такой сур’ёзнай мэты, як апошні, напэўна, у гэтым жыцці шлюб. І наступным днём ён ужо дэфіляваў разам з верным сабачанём па пероне чыгуначнай станцыі “Мінск – Пасажырскі”. А праз гадзіну адзін з найлепшых мінскіх гатэляў меў гонар прыняць чарговага замежнага гасця. Той адразу праз тэлефон, з дапамогай добра падкаванага персанала, паведаміў свайёй любай час і месца доўгачаканай сустрэчы.

І вось яно, першае рандэву. Шыкоўны гранітна-мармуровалюстэркавы вестыбюль гасці-

ніцы. Сярод залы ўзвышаецца далёка за метр восемдзесят надзвычайна бравата выгляду фронт у стыльным касцюме з бабачкай. Толькі суровы маршчыністы твар выдае ўжо не маладога чалавека. Чакаючы, ён раз-пораз падносіць да вачэй пазалочаны ручны гадзіннік нейкай саліднай швейцарскай фірмы.

Раптам праз аўтаматычныя дзверы на вуліцу перад ім з’яўляемся мы, гэта значыць бацькаў сябра пад руку з сястрою і, на ўсякі выпадак, я. Англічанін спачатку не звяртае на нас ніякай увагі. Ён вельмі ўсхваляваны думкамі аб доўгачаканым спатканні з будучай жонкай. Яго мужны, цвёрды, блакітны як Міжземнае мора капітанскі позірк накіраваны кудысьці па-над нашымі галавамі наперад, праз шумлівы праспект і будынкi на супраць, у зусім ужо недалёкую і такую прыемную будучыню. Нарэшце лінкор яго неспакойнага жыцця кіне свой стары, іржавы, але ж дагэтуль салідны і надзейны якар ва ўтульнай гавані сямейнага дабрабыту...

Тут ён заўважае, што нейкія людзі ўжо больш за хвіліну стаяць побач і вельмі ўважліва на яго глядзяць. Спачатку ён не разумее, у чым справа: чаму вось гэты немалады мужчына з нейкай шэратварай знямоглай старой (напэўна, яго маці) і высокім такім дзецюком (магчыма, яго сынам) стаяць насупраць і, здаецца, зусім не збіраюцца праходзіць далей, на левы бок.

Раптам суровы ваенна-марскі твар літаральна камянее. Яго ўладальнік ператвараецца ў копію знакамітай статуі на Трафальгарскай плошчы. Толькі вылучаецца ён на нас не адным, як Нельсан, а двума вачыма, у якіх, нягледзячы на нечалавечыя намаганні захаваць знешнюю англіійскую спакойнасць, яўна прасочваюцца адначасова і бязмежнае здзіўленне, і абурэнне, і жах. Яго розум пакуль што адмаў-

ляецца суаднесці тое, што ён бачыць на свае ўласныя вочы, з доўгачаканай мэтай яго няблізкага падарожжа. Не змяняючы саліднай паставы тулава і нават галавы, ён наўмысна нядбайна кідае позірк на свой швейцарскі гадзіннік. Тое ж самае аўтаматычна робіць бацькаў сябра. А “маладая” ціхенька так грэе і свайго англіійскага фронта, і ўсё наваколле тым самым пяшчотным позіркам, з якім калісьці бабуля частавала мяне аладкамі...

Так. Усё правільна. На першае спатканне ён не спазніўся (як можна!): вось ужо васемнаццаць гадзін адна хвіліна... Або шэсць вечара... “Гэта тут, у Мін... У Мен... Ці як яго там?!.. Оў, май Лод, нават забыўся, дзе я!.. У Лондане – чатыры, а ў Гібралтары – таксама, што вельмі зручна для хуткага выканання загадаў Адміралцейства...” Англічанін яшчэ раз уважліва паглядзеў на свой гадзіннік, нібыта ацэньваючы выдатную работу швейцарскіх майстроў, дай ім Божа здаравенькімі быць!.. Не можа такі бездакорна дакладны хранометр хлусіць, што ўжо даўным-даўно ідзе другая хвіліна такой нечаканай доўгачаканай сустрэчы, і тэрмінова трэба нешта рабіць, трэба прымаць рашэнне!..

Тут неабходна зазначыць (ці нават падкрэсліць), што за доўгія гады службы на ваенных караблях яе вялікасці наш бравы марак шмаг дзе паплаваў, але да гэтай свайёй трэйлернай авантуры ніколі не быў на ўласнай тэрыторыі колішняга ўмоўнага праціўніка. А ўся Еўропа, лічыў ён, – гэта нешта накіштат вялікай Швейцарскай Канфедэрацыі: усюды амаль адно і тое ж, гэта значыць не вельмі весела, але камфортна. Ён нават увявіць сабе не мог, што можа зрабіць з чалавекам за семдзесят гадоў жыцця ў былым СССР, асабліва калі чалавек гэты – жанчына. І што ў іх семдзесят, як у нас –

пяцьдзесят. Калі ласка, адчуйце розніцу!..

Нарэшце сівавалосы мача і джэнтльмен (“два ў адным”) згадзіўся паверыць сваім вачам і ў знак прывітання (альбо пакарнасці лёсу) схіліў галаву. Я нават ужо паверыў, што ён змірыўся. Але ж дрэнна я ведаў брытанскі ваенны флот! Уменне самастойна прымаць рашэнні ў залежнасці ад сітуацыі – галоўная якасць марскога афіцэра на службе яе вялікасці. І калі ён зноў падняў вочы, я адразуразумеў: выселле адмяняецца. І ўсё двухдовае віртуальнае каханне таксама. Вось так, напэўна, глядзелі англіійскія баявыя капітаны на варожыя лінейныя караблі ў гады апошняй сусветнай вайны... І перамагалі. І ён пераможа. Аніякая сіла ў свеце не прымусіць яго давесці свой ваяж да шлюбнага канца!

– Здравствуйте, – нібы просячы прабачэння і за свае, і за яго імейлавыя фантазіі, ціхенька-ціхенька мовіла старая.

– Ай доўнт спік рашн!.. – раптам адказаў кемлівы іншаземец, і яго твар зазіхацеў як у навукоўца, што зрабіў нечаканае адкрыццё. Яшчэ раз схіліўшы галаву, ён рашуча накіраваўся да левы бок. Тут я нарэшце распачаў сваю (вельмі кароткую) моўную практыку:

– Хэлоу!

Але адразу ж сам сябе выправіў:

– Гуд-бай!..

Нягледзячы на тое, што няўдалы жаніх літаральна збег, бедная старая вырашыла, што гэта мы самі нечым пакрыўдзілі гасця, і ўпрошвала брата прызначыць новае спатканне, “бо нельга ж так, трэба пасядзець, пагаварыць, чалавек да нас здалёк прыехаў”. Але ў адказ бацькаў сябра толькі (не вельмі цэнзурна) выказаўся наконт ініцыятыўнай пляменніцы. Рандэву скончылася.

Потым ён зноў пазваніў бацьку і расказаў, што вчэраць англічанін пажадаў у кампаніі з сабачанём. Вось так, традыцыйна па-англіійску, зняць нечакана моцны стрэс! І вельмі абурэўся, калі яму мякка не дазволілі гэта зрабіць.

Наступнай раніцай ён ужо быў на вакзале, а праз дзень – у Бялай Падлясцы на борце ўласнага трэйлера, і – курс зойдзкойд-вест, поўны наперад!..

Мала запрасіць даму на талец. Мала добра з ёй патанчыць. Трэба яшчэ ўмець праводзіць яе туды, адкуль запрасіў.

Упершыню ў «ЛіМе»

Юльян МІСЮКЕВІЧ

Водсветы

Цвярозая крыўда

Людзі эгаісты па сваёй натуре. Праходзяць каля бамжа моўчкі. Сёй-той асуджае. Ніхто не звяртае ўвагі на бамжа ўзбоч лаўкі.

Цвярозы стары бомж хоча не толькі павагі, а працягвае зрэзь руку, просіць грошай.

Яе не бачаць.

Цвярозы маршчыністы чалавек маладога яшчэ веку вышэптвае словы крыўды. На пажылых і маладых. Уласны звлісты шлях не асягае. Няма часу. Галоўнае ў яго – аблацаць людзей, бо не даюць яму капейкі... на бутэльку.

Лянівныя думкі

Галодны Ян сядзеў перад чыстай старонкай шытка. Нічога не думаў. Дакладней, думаў, але не пра сачыненне на вольную тэму. Нарэшце ўзяў аловак, пачаў крэмзаць на паперы.

“Хочацца напісаць нешта цікавае, філасофскае... Напрыклад, пра сусветную структуру і яе падабенства на чалавечы мозг”, – такія радкі паволі з’явіліся на паперы.

– Не... трызненне, – хлопец сцёр напісанае. Адкрыў кнігу і пачаў добрасумленна спісваць гатовае. Аб прыродзе, шчаслівым жыцці.

Лянівныя думкі спакваля пакідалі пустую галаву.

Навошта

Паласатая рука шлагбаума запыніла хісткага пешахода. Ён агледзеўся, паволі-паволі ўсвядоміў, куды прыйшоў. Рэзкі ляскаў колаў цягніка быццам сякераю рассек яго думкі, прагнаў павольнасць. Вагон, яшчэ. Маланкамі мільгаюць пробліскі між вагонамі.

Ляскаў выклікае розныя асацыяцыі. Чалавек стварыў такія машыны, што адным сваім грукатам яны прымушаюць асперагацца яе. Што чалавек яшчэ зробіць? Да чаго яшчэ здатны? І ці можна ўвогуле падумаць?

А перастук колаў тым часам нібы пытаўся ў хісткага: “Хто ты? Чаму стаіш тут, у незнаёмым месцы? Навошта? Навошта гэты свет? Чаго п’еш гару?..”

П’яны цверазеў.

Цягнік праімчаўся. На пераходзе яшчэ

цэлую хвіліну чалавек з шырока расплюшчанымі вачамі вышэптваў толькі адно слова: “Навошта...”

Толькі што лёс яго асцярог. Ён мог знікнуць, загінуць, але ацалеў. Навошта? Яму трэба яшчэ зрабіць нешта такое, чаго без яго аніхто не зробіць. Што, што?..

Але навошта яму ламаць галаву над тлумным. Ды прыйдзеца.

П’янага ўжо не было. Цяпер стаяў поўнаснаю цвярозы, удумлівы чалавек.

Устойлівасць непастанства

Дзесьці дождж, дзесьці сонейка. Недзе заўсёды дождж, заўсёды сцюдзёна.

Такі гэты свет. Так было і так будзе заўжды.

Пастаннае прыгожае непастанствам. Як чалавечыя думкі і ўсё болей узрослыя запатрабаванні, просьбы, жаданні.

Каляровы бруд

Васілю змалку падабаліся лужыны. Гэтую ён любіў асабліва. Заўсёды сачыў за ёй, нават вымяраў глыбіню бацькавай лінейкай. Цікава: большасць птушак піла ваду менавіта з гэтай лужыны. А можа, малому так здавалася.

Хлопчык шчыра ўзрадаваўся, калі ягоная лужына аднойчы падвечар праглынула вясёлку: набыла прыгожыя колападобныя каляровыя плямы-разводзі.

Малы гадзінамі мог сядзець каля свайёй лужыны, штурхаючы рознакаляровыя колцы прутам, аб’ядноўваючы ці размяжоўваючы іхнія прыгожыя скопішчы.

Птушкі ўжо не падыходзілі да гэтай вадзі. “Чаму? – не разумеў хлопчык, – гэта ж прыгожа!”

– Паскудны сусед тут мыў сваю машыну, – патлумачыла маці пяцігадоваму сыну.

Вакол лужыны звяла трава.

...Тая яго лужына высахла, сцякла, змянілася, увабрала ў сябе і выпусціла нямаля дажджоў. Хлопец падрос, рэдка ўзгадваў пра дзіцячыя забавы, а непрыязь да суседа не мінала. Аўтамаатар хварэў, кашляў яго малодшы сын-туберкулёзнік, знявечыўся ўнук. Васіль ведаў прычыны непрыемнасцяў у суседа. Яе Вялікасць Прырода помсціла за шкоды, за пасеяны ім каляровы бруд на травы, воды, на чысціню зямлі.

Крык маўчання – спакойнай хмары

Звычайны офіс, дзелавы пакой саліднай установы. Людзі працуюць. Мінае гадзіна. Пасля яшчэ некалькі.

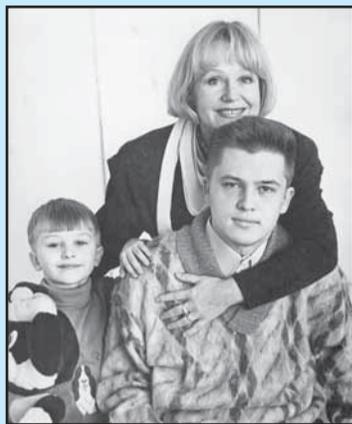
Ніхто нічога не кажа: моўчкі працяць, падпісваюць паперы, перасоўваюць адзін да аднаго. Зрэзь усміхаюцца, калі адказваюць на званкі.

Маўчанне пульсуе, разрывае сцены пакоя.

За акном распачынаецца дождж, пануры, беспрасветны. Але ў дажджу істэрыі няма. Ніколі. Як ва ўсіх чыстых прыродных з’явах. Дождж зласлівага маўчання не любіць. Таму і маўчання дзелавітага пакоя горай за сварку. Яно прыгнятае, з’ядае нервы любога чалавека, як іржа самае прыгожа-трывалае жалеза.

Арт-пацеркі

У народнай артысткі Беларусі Святланы Акружной — юбілей! Яе ведае і шануе ўся краіна. Ведае як вядучага майстра сцэны Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, яркую, актыўную асобу, грамадскага дзеяча. Але найперш яна — Актрыса... Віншаванне з нагоды юбілею Святлане Акружной накіраваў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка.

З 50-годдзем віншуюць 2 лютага вядомага (і не толькі ў Беларусі) рэжысёра Аляксея Ляляўскага. Дваццаць гадоў узначальвае ён Беларускі дзяржаўны тэатр лялек, гісторыя станаўлення і росквіту якога звязана з дзейнасцю папярэдняга галоўнага рэжысёра, народнага артыста краіны Анатоля Ляляўскага — бацькі сённяшняга юбіляра. Аляксей Ляляўскі, маючы такі яскравы прыклад у сям’і, здолеў пазбегнуць творчага пераймання, яго тэатральныя работы, як для дзяцей, так і для дарослага глядача, заўсёды вызначаюцца адметнасцю задумы ды арыгінальнасцю сцэнічнага вырашэння. У скарбніцы беларускага лялечнага тэатральнага мастацтва такія пастаноўкі А. Ляляўскага, як “Дзед і Жораў” В. Вольскага, “Рыгорка — Ясная зорка” А. Вяцінскага, “Зорка і смерць Хаакіна Мур’еты” П. Нэруды, “Бура” У. Шэкспіра, “Майстар і Маргарыта” паводле М. Булгакава, “3 Парыжам скончана!...” паводле “Вішнёвага сада” А. Чэхава ды інш. На пачатку сваёй творчай кар’еры Ляляўскі-малодшы ўзначальваў Магілёўскі абласны тэатр лялек.

Зноў Ансамбль салістаў “Класік-Авангард” пад кіраўніцтвам Уладзіміра Байдава павярдае шматграннасць свайго мастацтва. На сённяшні вечар абвешчаны яго канцэрт у Малой зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Назва праграмы — канкрэтная і заваблівая: “Вальсы, полькі, кадрылі, маршы”.

Спектакль “Апельсінавае віно” паводле вядомай п’есы іспанскага драматурга Аляксандра Касоны “І паміраючы дрэвы стаць” з’явіўся ў рэпертуары Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя

Янкі Купалы. Кранальны сюжэт з неўміручай тэмай кахання і адвечнымі праблемамі чалавечых стасункаў увабодзілі на Малой сцэне тэатра рэжысёр-пастаноўшчык Сяргей Кулікоўскі, мастак Марына Цімафеева, артысты-купалаўцы розных пакаленняў: Галіна Арлова, Галіна Талкачова, Аўгуст Мілаванав, Ала Ельшэвіч, Святлана Анікей, Святлана Кажамыкіна, Мікалай Прылуцкі, Сяргей Чуб.

С. ВЕТКА
Фота А. Дзмітрыева

Неверагодна хуткі тэмп жыцця сёння сам прад’яўляе нам умовы існавання. Сучасны чалавек натуральна асуджаны прайсці складаны шлях свайго быцця ў версіі, скарачанай да мінімуму. Тэатр як лютэрка часу фіксуе гэтак становішча і складае сваю версію развіцця падзей. Спектакль “Усе п’есы Уільяма Шэкспіра” польскага рэжысёра Яцэка Пацохі ў Магілёўскім абласным драматычным тэатры (пра яго прэм’еру “ЛіМ” наведваем) — яркі прыклад успрымання сучасным чалавекам складанага рытма жыцця. Пра тое, як нязвычайна ўвасабленне драматургічнай класікі паўплывала на беларускага глядача, распавядаюць акцёры, занятыя ў пастаноўцы: Васіль ГАЛЕЦ, Яўген МАКСІМЕНКА і Мікалай РАМАНОЎСКІ.

«Няправільны» Шэкспір для...

— Як вы самі ўспрымаеце ідэю гэтага спектакля, якія перапаўняюць эмоцыі? Мабыць, вы неяк пасабліваму ўспрынялі драматургію Уільяма Шэкспіра?

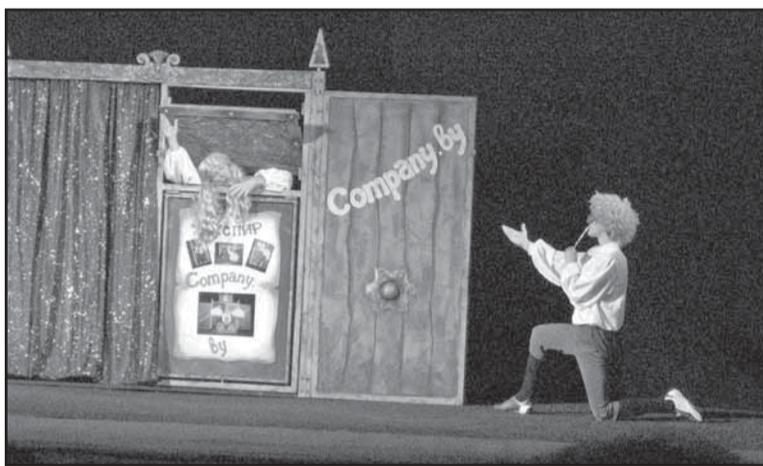
Яўген Максіменка. Для нас гэта — “сцёб”, гэта весела, гэта добра. Гэта зарад станоўчай энергіі.

Васіль Галец. Сапраўды, спектакль незвычайны для нас. Ён “няправільны”, перакулены. Нам цікава сама форма пераўвасаблення, ігра. Шэкспір — гений, немагчыма ахапіць розумам увесь сэнс яго твораў. Таму нам нават крыху боязна.

— А чаму ж тады такі несур’ёзны Шэкспір? З якой нагоды польскі рэжысёр Яцэк Пацоха ажыццявіў на магілёўскай сцэне такую пастаноўку?

Яўген Максіменка. Справа ў тым, што ў Польшчы зусім іншая сітуацыя ў мастацтве, чым у нас. У іх — камерцыйны тэатр. Ім трэба, каб глядач хадзіў на спектаклі. Бо калі там будзе напалову пустая зала — гэта крах, фінансавая няўдача. На “Усе п’есы Уільяма Шэкспіра” ў Польшчы зрабілі ўпор, і спектакль сабраў вялікую колькасць людзей. Паспрабавалі гэтак зрабіць і ў нас, але тут пакуль незразумелая сітуацыя.

— Як успрымае глядач такую пастаноўку? У вас ёсць анішлагі?

Васіль Галец. Не заўсёды. У параўнанні з магілёўскім сталічным глядач больш эмацыянальны, ён значна лягчэй усё ўспрымае. А дома нам цяжкавата, бо прыходзяць людзі на Шэкспіра і не могуць зразумець, як можна за паўтары гадзіны сыграць аж 37 яго п’ес.

— Як жа вы даносіце да сучаснага глядача сэнс “п’ес чатырохсотгадовай даўніны”?

Яўген Максіменка. Мы паказваем сваім глядачам не сапраўдную п’есу, а, скажам так, сваё ўяўленне пра яе.

Васіль Галец. Але ў нас складваецца ўражанне, што ў Магілёве моладзь амаль зусім не цікавіцца творчасцю Шэкспіра. Гэта нібы “лікбез” для не зусім адукаванай “прасунутай” моладзі.

— А ці не баіцеся вы такім чынам падмяніць сэнс твораў Шэкспіра?

Васіль Галец. Мне здаецца, такога не здарыцца, бо разумны чалавек зразумее сапраўдны сэнс дзеяння на сцэне.

— На сцэне падзеі разгортваюцца вельмі хутка. Ці лёгка вам пераўвасабляцца з аднаго вобраза ў

На скрыжаванні жыцця

Для людзей творчых прафесій, у тым ліку фотамастакоў, вельмі важна мець зваротную сувязь з аўдыторыяй, для якой ён працуе. Журналісту патрэбна, каб яго чыталі, музыку — каб слухалі. Мастак жа выносіць свае работы на агульны прагляд. А, між іншым, сёння арганізаваць персанальную выставу — справа нялёгкая. Падабраць фотаздымкі, дамовіцца наконт памяшкання, належным чынам афарміць экспазіцыю...

Стрэлкі гадзінніка паказвалі 16.50, калі я апынулася каля Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі. Тут адкрывалася юбілейная выстава “Скрыжаванне” Яўгена Казюлі — асобы вядомай, знакавай у гісторыі беларускага фотамастацтва. Нагадаю, што Яўген Карпавіч з’яўляецца старшынёй праўлення Народнага фотаклуба “Мінск”, членам рады Беларускага грамадскага аб’яднання “Фотамастацтва”, ганаровым членам магілёўскага клуба “Вясёлка” і львоўскага фотаклуба, працаваў фотакарэспандэнтам БелТА.

Гукі народнай музыкі ў выкананні фальклорнага ансамбля “Вербніца” запрашалі ў выставачную залу. Спачатку можна было азнаёміцца з кароткімі нататкамі сяброў і калег — В. Батуры, Ю. Васільева, І. Пятровіча, А. Марачкіна, краянаўцы К. Шыдлоўскага, размешчанымі на стэндзе: шчырыя словы таварышаў як найлепш даюць уяўленне пра чалавека. Экспазіцыя — своеасаблівае падсумаванне зробленага Я. Казюлем за многія гады — склалі 95 работ, кожная з якіх перадае рэальнае жыццё. Яны ахопліваюць перыяд з 1966 года да сучаснасці. Гэта лепшыя кадры з розных серыяў: “Вясковыя замалёўкі”, “Стары горад”, “Браслаўшчына”, “Мая Беларусь”. Чорна-белыя здымкі цікава і строга глядзе-

ліся на фоне чыста выбеленых сцен. Побач з роднымі краявідамі глядач сустракаў традыцыйныя драўляныя домікі і камяні Швецыі. Вялікая ўвага звярталася на партрэты: мастак Міхаіл Савіцкі ў маладосці, паэт Антон Бялевіч, артыст Расціслаў Янкоўскі, пісьменнік Васіль Быкаў, а побач — вясковы ганчар, гуслі з Маладзечанскага раёна і інш. У кожны фотаздымак укладзена шчырая любоў і цеплыня, у кожным вобразе адлюстравана вялікая павага да родных каранёў.

У прыемнай атмасферы вечара госці выставы няспешна разглядалі фотаздымкі, абменьваліся ўражаннямі... Нечакана паветра скалануў пранізлівы, густы гук старажытнай сурмы. Майстар беларускіх народных інструментаў Уладзімір Пузыня абвясціў такім чынам пачатак цырымоніі адкрыцця выставы. Дырэктар музея Пётр Хацько, шчыра павітаўшы фотамастака, адзначыў, што “Скрыжаваннем” распачаўся тут сезон 2007 года. З выстаўкай і з 70-гадовым юбілеем віншавалі Яўгена Казюлю вядомыя фотамастакі Сяргей Пляткевіч, Юры Васільеў... Раптам занепакоены жаночы голас гучна папярэдзіў пра пажарную небяспеку, просячы прысутных пакінуць памяшканне адпаведна інструкцыі. Хвіліна разгубленасці — але вось ужо гасцей супакойваюць: папярэджанне было

памылковае. Гучныя апладысменты напоўнілі залу, а дырэктар выйшаў з сітуацыі ўдалым жартам: “Значыць, пажарная бяспека на высокім узроўні”. І мне падумалася, што пажар мог успыхнуць толькі, бадай, у палымяных душах творчых людзей, згуртаваных у гэтай зале з нагоды радаснай падзеі.

Раз-пораз чулася: “Столькі сяброў і гасцей мог сабраць толькі Яўген Карпавіч!” А ён пасля шматлікіх віншаванняў падышоў да мікрафона, выказаў сваю ўдзячнасць і зазначыў: “Сёння адкрыццё галоўнай выставы майго жыцця, своеасабліва рыса таго, што было зроблена. Але гэта далёка не фініш, шмат працы яшчэ чакае наперадзе”.

Пакідаючы выставу, я адчувала патрэбу вярнуцца сюды, да гэтых розных імгненняў нашага жыцця, зафіксаваных фотамайстрам. І марыла, што калі-небудзь змагу перагледзець улюбёныя здымкі Яўгена Казюлі, гартаючы старонкі новага фотаальбома.

Яна ШЫДЛОЎСКАЯ
Фота аўтара

другі, захоўваючы належны тэмп? Мікалай Раманоўскі. У мяне такога імгненнага пераўвасаблення няма. Гэта гульня, гэта маё ўражанне пра той ці іншы персанаж. Яўген Максіменка. Гэта своеасаблівы “тэатр у тэатры”.

— І ўсё ж: вы падтрымліваеце думку наконт таго, што не трэба загружаць глядача “сухім, высушаным, як біфштэкс, Шэкспірам”?

Васіль Галец. Так, бо кожны чалавек павінен выбраць для сябе тое, што яму блізка, зразумела. Шэкспір — вельмі складаны аўтар. Падчас рэпетыцый мы ўсё больш і больш разумеем, наколькі ўсё гэта складана і амаль недасяжна.

— У спектаклі ўсе гумарыстычныя вынаходніцтвы належаць рэжысёру? Ці пастаноўка такога спектакля адбылася як перапрацоўка матэрыялу цэлай каманды?

Яўген Максіменка. Было шмат праблем. Рэжысёр польскі, з іншым менталітэтам і зарыентаваны на сваю публіку. І калі мы сёе-тое яму казалі, ён удакладняў, цікавіўся: “У нас у Польшчы так, а ў вас гэта як?” А ў нас нават шмат чаго з гэтага і за жарт не лічыцца. Вось і стараліся перакласці ўсё на беларускі манер, для беларускага глядача.

— На ваш погляд, ці можна спектаклямі такога кшталту закрываць складаныя сучасныя тэмы?

Яўген Максіменка. Вядома. Менавіта праз такую падачу матэрыялу неабходна ўзнімаць складаныя тэмы.

Васіль Галец. Я лічу, што нават калі мы вымаўляем слова “тэарызм”, значыць, мы асабіста ўсхваляваныя гэтым. А вось у якой форме мы гэта прадстаўляем... Сама праблема застаецца. Яна сапраўды хваляе. Так альбо іначай гэта будзе выказана. Будзе выказана — і гэта галоўнае.

З акцёрамі гутарыла
Вераніка РУСАКОВІЧ

Вы мяркуеце, што штучны шоўк і агонь не сумяшчальныя і разам не могуць ствараць непаўторную прыгажосць? Вы памыляецеся. Я таксама не верыла, пакуль не ўбачыла працу клуба “Увасабленне мары”.

Жываніс агнём

Каля паўсотні малюнкаў, сурвэтак, каўнерыкаў упрыгожваюць сцены, кніжныя паліцы і актывую залу Дзіцячай гарадской бібліятэкі № 2, што месціцца ў Мінску па вуліцы К. Чорнага, 10. І сярод гэтай непаўторнай прыгажосці — зусім юныя чытачы, якія толькі навучыліся чытаць, шукаюць кнігу на свой густ, рацяць сябрам.

Выпальванне па тканіне трактуюць як жываніс агнём; ёсць і другая назва: “гіляшаванне”, што ўзята з ювелірай справы і азначае высячэнне хвалістых і скрыжываных ліній. Заснавальнікам гэтага мастацкага кірунку лічыцца расіянка Зінаіда Каянкова з горада Рыбінска.

На тэрыторыі Беларусі гіляшаванне з’явілася ў канцы 1980 гадоў, дзякуючы майстрам Але Мікалуцкай, Генадзію і Любові Івановым. За гэтыя гады клуб пашырыўся, прыйшлі новыя аматары. Сярод іх — Святлана Бяленя, Нона Гаўрош, Алена Максімовіч, Алена Платунова, Святлана Дубелір.

Што зацікавіла ўсіх гэтых людзей з вышэйшай тэхнічнай, педагагічнай ды іншай адукацыяй займацца выпальваннем па тканіне? Мяркую, сам працэс: штучны шоўк плавіцца з дапамогай напаленай іголки (прыбора). Гэта дае магчымасць ствараць графічныя малюнкі, аздобу для інтэр’ера, а таксама дапамагае знайсці сябе ў сваёй улюбёнай справе.

Выстава “Жываніс агнём” — не першая спроба клуба супрацоўнічаць з Дзіцячай гарадской бібліятэкай № 2. У студзені 2006 года юныя чытачы, іх бацькі, а таксама аматары ўсяго цудоўнага і незвычайнага маглі падзівіцца на экспазіцыю “Чароўныя ўзоры”.

Клуб “Увасабленне мары” дзейнічае пры тэрытарыяльным Цэнтры сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва Цэнтральнага раёна сталіцы і адкрыты для супрацоўніцтва.

Алена НЕВЯДОМСКАЯ

Скарбы Напалеона

Адны цешацца надзеяй адшукаць міфічны клад, пакінуты абознікамі французскага імператара Напалеона І ці то на дне нашай вялікай ракі, ці то ў глыбакаводным лясным возеры. Другія цешацца адкрыццём скарбаў духоўных, якія пакінуў у бязмежным і вечным мастацкім свеце беларускі Напалеон, таксама першы і адзіны, — пакінуў у спадчыну ўсім неаб'якавым людзям.

вях" тэкстаў, поўніцца сэнсам, спяваць не так проста: патрэбна дакладнае вымаўленне, апяванне кожнай галоснай. І я вельмі задаволены, што салісты аркестра з гэтым спраўляюцца. Наогул жа, надыйшоў час і ўсім айчынным выканаўцам павярнуцца тварам да нацыянальнага. А паколькі калектыў наш у гэтым напрамку вельмі шмат працуе з часу свайго заснавання, магу зазначыць: якасць паказу, якасць выканання беларускай музыкі — вось што важна асабліва! Бо мы павінны не проста выхваляць новае пакаленне слухачоў. Нам наканавана даваць новых слухачоў-патрыётаў, якія любілі б нашу краіну, якія ганарыліся б нашай дзяржавай. Каб яны, у якой бы кропцы свету ні знаходзіліся, заўсёды памяталі б і шанавалі родную Беларусь. А памяць і шанаванне радзіму можна менавіта праз музыку. Праз тую спадчыну, што захавалася з даўніх часоў, праз лепшыя творчыя набыткі кампазітараў новай эпохі.

Больш як 60 фестываляў беларускай музыкі (а да кожнага фестывалю рыхтуецца трычатыры новыя праграмы) ажыццёўлена яго аркестрам. Вельмі шмат! Усё трымаецца дзякуючы таленту, працавітасці, адказнасці музыкантаў, высокай культуры арганізацыі працы ў калектыве. Тут нямаю цікавых творчых, апантных музыкаў, асоб: лаўрэаты і дыпламанты міжнародных конкурсаў, артысты, адзначаныя ганаровымі званнямі, дзяржаўнымі ўзнагародамі, музыканты-педагогі, якія маюць навуковыя званні, бліскучыя аранжыроўшчыкі, кампазітары... Сапраўдныя зоркі, бальшыню якіх — вось парадокс! — публіка не ведае па імёнах і не пазнае ў твар. Але яна ведае віртуозны ўзровень гэтых выканаўцаў, высокі клас іх ансамблевай ігры. Яна ведае Камерны аркестр на чале з мастра Валерыем Сарокам, ансамблі: трубачоў ("Інтрада" пад кіраўніцтвам Мікалая Волкава), кларнетыстаў (пад кіраўніцтвам Генадзя Забары), салістаў на драўляных духавых інструментах (кіраўнікі Барыс Нічкоў і Генрых Гедыльтар). Цёпла прынялі ў Заслаўі сё-

летніх дэбютаў: створаны Барысам Нічковым новы ансамбль флейтыстаў і Струнных квартэт (у яго складзе — нядаўнія выпускнікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі), які летась заняў першае месца на Міжнародным конкурсе інструментальных ансамбляў імя М. Кл. Агінскага ў Смаргоні. Музыка Станіслава Манюшкі (дарэчы, добрага сябра Напалеона Орды) і нашага сучасніка Уладзіміра Кур'яна ў выкананні гэтага маладога камернага калектыву — свежая фарба ў рэпертуарнай палітры вялікага аркестра.

І асаблівую ролю ў фестывальным руху, які разгортваецца намаганнямі ўсіх гэтых музыкантаў, адгрывае навуковы кансультант, заўсёдна відучая канцэртных праграм, даследчыца старадаўняй беларускай музыкі, доктар мастацтвазнаўства Вольга Дадзімава. На беларускую ідэю, як ніколі актуальную, жыццёва неабходную для маладой нашай дзяржавы, працуе не толькі яе папулярны асветніцкі каментарый, жывы і пазнаваўчы. Прафесар Вольга Дадзімава знаходзіць час і для метадычных кансультацый, па якія звяртаюцца да яе мясцовыя выкладчыкі гісторыі беларускай музыкі. Дапамагае набыць вучэбныя дапаможнікі, ноты: прывозіць арыгінальныя выданні або ксеркапіі.

Праграма "Шляхамі Напалеона Орды", што прагучала на сёлетнім фестывалі ў Заслаўі, суправаджалася, як заўсёды, захапляльным каментарыем. Былі ў ім і звесткі, дагэтуль, бадай, не вядомыя нашаму чытачу. Якія? Адказ на гэтае пытанне, думаю, дасць артыкул В. Дадзімавай, які яна паабяцала падрыхтаваць адмыслова для "ЛіМа".

Адметнасць жанравай палітры фестывалю надалі, як вядома, джазавы канцэрт (Біг-бэнд пад кіраўніцтвам Мікалая Фінберга), праграма Аркестра народных інструментаў Магілёўскай абласной філармоніі, выступленне Дзяржаўнага камернага хору Беларусі пад кіраўніцтвам Наталлі Міхайлавай. Але,

як часцяком падкрэслівае мастра, толькі ў спалучэнні розных відаў мастацкай творчасці можна дасягнуць плённага выніку. Таму традыцыйнае свята музыкі старадаўніх сядзіб абавязкова спалучаецца з вернісажам.

Адкрыццё мастацкай выстаўкі папярэднічала каларытнае выступленне аднаго са старэйшых і лепшых заслаўскіх самадзейных калектываў — ансамбля народнай музыкі і песні "Чарніца". А ў экспазіцыі былі прадстаўлены творы мастакоў з Маладзечна, якія распрацоўваюць тэму гістарычнай мінуўшчыны, культурнай спадчыны, прыроднай адметнасці беларускага краю. Акварэлі Мікалая Аўчыннікава, жывапіс Уладзіміра Тамашэвіча — гэта быў трапны штрэх у фестывальнай праграме, прысвечанай асобе мастака і музыканта Н. Орды. Нездарма адзін з маладзечанскіх гасцей заўважыў: "Калі вы адчуеце, што ў нашых работах нешта не сказана, дык музыка дапаможа дапоўніць вонкавае ўражанне. Бо музыка — той від мастацтва, які спалучае ў сабе ўсе пачуцці".

Сёлетні фэст адбываўся ў новых умовах. Заслаўе цяпер ужо не раённы цэнтр, а горад, які ўваходзіць у склад Мінскага раёна. На шчасце, адміністрацыйныя змены не паўплывалі на ўзровень арганізацыі і правядзення фестывалю. Вялікая заслуга ў гэтым і губернатара Міншчыны Мікалая Дамашкевіча, і колішняга мэра Заслаўя Валяніціна Сітніка, які паспрыяў укараненню туг лепшых музычных традыцый, і цяперашніх кіраўнікоў горада і Мінскага раёна, якія з энтузіязмам падхапілі фестывальную эстафету (старшыня аркамітэта Ігар Зіновіч). Гасцей сустрэлі ўрачыста і шчыра, і няма сумніву, што гэтак жа гожа пройдзе тут яшчэ не адзін фестываль, прысвечаны адраджэнню нашай музычнай спадчыны.

Рэдка бывае, каб у адной праграме сабралася такое гарманічнае суцэцце мажорных твораў. Публіка слухала, як зачараваная. Здавалася, што нават журналісты, падаўшыся музычнай варажбе, забыліся на свае дыктафоны і нататнікі. Але ж адзін чалавек, таксама паланёны захапляльным аповедам відучай і пранікнёнай ігрый музыкантаў, увесь час нешта пісаў. Гэта Анатоль Акушэвіч, начальнік упраўлення культуры Мінскага аблвыканкама, занатоўваў свой паэтычны экспромт, які потым, у кулуарах, прачытаў — "не для шырокага кола". Натхнёнае чытанне, акрыленыя радкі, працягам якіх можа быць толькі музыка... І ўсё ж, папрасіўшы аўтарскага дазволу, бяруся зараз паўтарыць вершаванае слова Анатоль Акушэвіча — на завяршэнне свайго сціплага фестывальнага экскурсу, у прадчуванні новых адкрыццяў, якімі яшчэ неаднойчы парадуюць нас даследчыкі айчынных музычных скарбаў:

*Зноў музыка гучыць у Заслаўі,
Трывожна сэрца
стрункія акорды.
Мы дакрануліся
да творчай справы
Музычнай спадчыны
Напалеона Орды.*

*Ад дзіўных гукаў
студзеньскія ветры
Прышлі да нечаканага
скакою,
Бо музыка лунае ў наветры,
Шчыруе лад святочнага
настрою.*

*І ў гэтай незвычайнай
прыгажосці
Нам даспадобы ічыра
хвалявацца,
Асэнсаваўшы велічнае штосьці,
Ад гонару за чысціню
мастацтва.*

С. БЕРАСЦЕНЬ
Фота К. Дробава

хапленнем ад ранішняга канцэрта, зладкаванага навучэнцамі і педагогамі школы мастацтваў: "Упершыню я пачуў у выкананні школьнікаў разнастайную, адметную праграму, складзеную цалкам з беларускіх твораў! Таксама вельмі ўражае мяне — і ў Заслаўі, і ў Нясвіжы, — калі маладыя людзі, якія яшчэ школьнікамі наведваліся на першыя нашы фестывалі, падыходзяць павітацца перад канцэртам, трымаючы за руку ўжо сваіх маленькіх дзятка. Вось — плён, вось — вынік музычных фестываляў!"

Кладкуе "маленькая філармонія" на чале з М. Фінбергам для несталічнай публікі, — гэта жывы, бясконцы ўрок беларускай ідэі. Той рамантычнай, прыгожай і крохкай ідэі, з якой стваральнік знакамітага аркестра прыйшоў у наш рэальны прагматычны свет і якой прасякнуты творчыя задачы кожна-

га музыканта, кожнага саліста, усяго калектыву. Працаваць на яе вельмі няпроста. Тым больш, калі працуеш так, як М. Фінберг: самаахварна, з пачуццём вялікай прафесійнай і грамадзянскай адказнасці. Без кампрамісаў ацэньвае ён сённяшняе становішча сур'ёзнай музычнай культуры, нацыянальнай песеннай творчасці, звяртаючы ўвагу на масавае радыёвяшчанне, на папулярныя каналы айчыннага тэлеэкрана:

— У нашым эфіры можна пабачыць і пачуць шмат салістаў. Але каго тут з чыстым сумленнем назавеш менавіта беларускімі выканаўцамі — не паводле месца праніскі, а паводле сутнасці? Хто з гэтых "самаабвешчаных зорак" прапагандуе сапраўды непаўторнае сваё, спявае на спрадвечнай і самабытнай мове народа, шануе роднае слова нашых паэтаў-класікаў? Так атрымалася, што, відавочна, толькі тыя салісты, якія працуюць у нас у аркестры, выконваюць песні на вершы Янкі Купалы і Якуба Коласа, Уладзіміра Караткевіча, Адама Міцкевіча і многіх іншых беларускіх паэтаў, даўніх і сучасных. Я вельмі даражу такім набыткам, такой традыцыяй. Тым болей, што паэзію класікаў, дзе кожнае слова, у адрозненне ад многіх "папсо-

200-годдзю нашага таленавітага земляка быў прысвечаны і VII Беларускае музычны фестываль "Заслаўе-2007", які адбыўся два тыдні таму і парадаваў публіку праграмай разнастайнай, змястоўнай, непаўторнай.

Так, хця фестываль і традыцыйны, многае адбывалася ўпершыню. Ніколі раней, напрыклад, музычныя святы Нацыянальнага канцэртнага аркестра не пачыналіся з ранішніх творчых сустрэч. А гэтым разам спачатку было менавіта слова. Міхал Фінберг завітаў у Заслаўе раніцай; у зале Дзіцячай школы мастацтваў адбылася шчырая гутарка мастра з месцічамі: пра творчае жыццё і планы аркестра, пра сённяшні стан і праблемы эстраднага выканальніцтва, пра ролю беларускай музыкі ў выхаванні новых пакаленняў грамадзян — адукаваных і духоўна багатых патрыётаў нашай маладой суверэннай дзяржавы.

Зрэшты, гэтая высакародная і перспектыўная выхавачая ідэя сілкуе ўсе рэгіянальныя фестывальныя праекты Нацыянальнага канцэртнага аркестра. І плён штогадовых музычных святаў у Заслаўі адчувальны ўжо сёння. Сустрэўшыся з журналістамі, М. Фінберг падзяліўся сваім за-

Полацк — самы старажытны беларускі горад, бярэ пачатак сваёй летапіснай гісторыі з 862 г., калі згадваецца сярод першых гарадоў на тэрыторыі Усходняй Еўропы. Шмат каму з беларусаў знаёмы імёны першага (зной жа, летапіснага) полацкага князя — Рагвалода, яго дачкі — Рагнеды і тая крывавага гісторыя, якая адбылася з імі на полацкай зямлі ў 70-х гадах X ст. Як развіваўся горад ў далейшым, якія прыярытэты былі ў эканамічным,

сацыяльным і культурным развіцці? Адказы на гэтыя пытанні са старажытнай гісторыі горада заставаліся б адкрытымі, калі б на дапамогу гісторыі не прыйшла археалогія. На некаторыя з іх адказвае кандыдат гістарычных навук, загадчык кафедры гісторыі і сацыялогіі Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта Дзяніс Уладзіміравіч Дук, які сам неаднаразова праводзіў у горадзе і ў яго ваколіцах раскопкі.

Толькі археалогіі дзякуючы...

— Дзяніс Уладзіміравіч, сярод людзей, якія цікавяцца гісторыяй і культурай нашай краіны, дагэтуль ідуць спрэчкі: адкуль паходзіць беларускі этнас, дзе яго вытокі? Адны кажучь, быццам мы спрадвечныя славяне, другія — паходзім ад угра-фінаў, іншыя — ад балтаў. Пра што сведчаць даследаванні полацкай зямлі?

— У выніку археалагічнага даследавання горада навукоўцы прыйшлі да высновы, што славянскае пасяленне на месцы Полацка з'явілася напрыканцы восьмага стагоддзя нашай эры, а дагэтуль на полацкім гарадзішчы жылі балты. Ды і большасць гідронімаў — назваў азёр і рэк — на Полаччыне таксама балцкага паходжання. Назва ж "Дзвіна" налічвае сама меней чатыры тысячы гадоў і была названа так адным з першых вядомых нам старажытных насельнікаў краю — фіна-уграмі, чые плямёны прыйшлі на тэрыторыю Беларускага Падзвіння з-пад Урала і неўзабаве сутыкнуліся з індаеўрапейскім насельніцтвам. Цяпер большасць народаў сучаснай Еўропы — гэта нашчадкі плямёнаў арыяў, якія ў бронзавым веку засялялі велізарныя абшары ад Прыўралля і Індыі да ўзбярэжжа Атлантыкі. На Беларусі ў выніку змешвання індаеўрапейцаў з карэнным неалітычным насельніцтвам утварыліся этнічныя супольнасці балтаў, якія жылі тут да прыходу славян.

Археалагам падаецца невыпадковым той факт, што сярод усіх пасяленняў Беларускага Падзвіння славяне абралі сваім цэнтрам гарадзішча пры вусці Палаты, якое дагэтуль на працягу трох стагоддзяў было закінута ранейшымі насельнікамі. На ролю адміністрацыйнага цэнтара падзвінскіх крывічоў маглі прэтэндаваць таксама Віцебск і Лукомль, але яны на той час былі заселены балтамі, саюзныя адносінны з якімі вымушалі шукаць кампраміс. Магчыма, адзін з магутных славянскіх правадыроў зрабіў Полацк месцам сталага пасялення свайго роду, і ад яго імя — Крыва — утварылася назва вялікай этнічнай супольнасці крывічоў — продкаў сучасных беларусаў.

— Скажыце, калі ласка, як адбываўся працэс станаўлення старажытнага горада Полацка пасля таго, як тут з'явіліся і стала ўладкаваліся славяне-крывічы? З кім яны вялі гандаль, а з кім ваявалі?

— Працэс станаўлення дзяржаўнасці на беларускіх землях быў цесна звязаны з гісторыяй развіцця Полацка як цэнтры зямель заходнедзвінскага рачнога

басейна. Першыя летапісныя згадкі пра Полацк у IX—XI стст. сведчаць пра важную сацыяльна-эканамічную ролю горада ў палітычным трохкутніку дзяржаватворчых цэнтраў старажытнай Русі. Пад 862 г. у Лаўрэнцьеўскім летапісе гаворыцца пра раздачу Рурыкам гарадоў сваім васалам: "овому Ростовъ другому Белозеро и по тем городам суть находници врязи, а первые насельници в... Полотьски кривичи..." У Ніканаўскім летапісе пад 865 г. знаходзім: "Того лета воеваша Аскольдъ и Дирь полочан и много зла сътвориша"

Дабрабыт першых гараджан напраму залежаў ад гандлю на шляху з "варагаў у грэкі". Шлях пачынаўся ад Чорнага мора і вёў праз Дняпро — галоўную водную артэрыю Усходняй Еўропы. Далей шлях дзеляўся на два галоўныя накірункі — праз Волхаў з Ноўгарадам і Дзвіну з Полацкам. Кіеў, які знаходзіўся на Дняпры, меў перавагу перад Полацкам і Ноўгарадам у знешнеэканамічнай дзейнасці, бо "ўсе дарогі вялі" праз Кіеў. За саюз з Кіевам і змагаліся князі паўночных княстваў. Адсюль і тлумачэнне старажытнай легенды пра ганарлівую Рагнеду, якая па волі бацькі адмовіла князю Уладзіміру з Ноўгарада таму, што да яе ў той жа час сватаўся і другі князь — Яраполк з Кіева. У палітычным супрацьстаянні мацнейшым аказаўся Уладзімір, які спаліў Полацк, забіў Рагвалода, а Рагнеду вярнуў у жонку. Магчыма, пасля гэтых трагічных падзей, а магчыма, і таму, што Ноўгарад заўсёды з'яўляўся для Полацка галоўным знешнеэканамічным канкурэнтам, пачынаюцца ваенныя паходы на гэты горад. Ладзіць паходы нашчадкі Рагвалода — князі Брачыслаў Ізяславіч і Усяслаў Брачыславіч, празваны ў народзе Усяславам Чарадзеям. Апошні па легендзе хадзіў на Ноўгарад за званамі для толькі што збудаванага Сафійскага сабора.

Полацк ва ўсе часы свайго існавання з'яўляўся важным гандлёвым цэнтрам.

Сведчанне гэтаму — археалагічныя знаходкі розных часоў. Так, з паўднёварускіх цэнтраў у Полацк імпартаваўся танкасценны шкляны посуд, шкляныя бранзалеты везлі з Кіева, пакуль у другой палове XIII ст. не была наладжана іх мясцовая масавая вытворчасць. Цяпер ужо полацкія бранзалеты вывозіліся ў "малодшыя" гарады Полацкай зямлі і нават у Рыгу. На працягу XIII ст. у Полацк паступаў самшыт з чарнаморскага ўзбярэжжа Каўказа. У старажытнабеларускія гарады самшыт прывозіўся волжскім шляхам, якім, дарэчы, у Полацк траплялі і ракавіны каўры з Індыйскага акіяна. Ракавіны выкарыстоўваліся як упрыгожванне ў вытворчасці караляў. Напрыклад, у пахаванні палачанкі XIII ст. на гарадзішчы былі знойдзены каралі з 32 ракавін каўры. У пластах X—XII стст. знойдзена шмат бурштыну і бурштынавых вырабаў. Сведчаннем разгалінаванага гандлю з гарадамі Візан-

тыі і Паўднёвай Русі з'яўляюцца знаходкі старажытных амфар і карчаг.

— Са старажытных крыніц вядома, што з X ст. Полацк славіўся разнастайнымі рамеснымі і ювелірнымі вырабамі. Якія артэфакты сведчаць пра гэта?

— Да XVI ст. Полацк — не толькі найбуйнейшы гандлёвы, але і рамесны цэнтр на тэрыторыі Беларусі. Пасля XVI ст. палітычнае значэнне Полацка зменшылася, аднак, як паказваюць археалагічныя даследаванні, яго матэрыяльная культура ў гэты час перажывала росквіт, які быў абумоўлены наданнем Полацку ў 1498 г. Магдэбургскага права, пашырэннем кантактаў з заходне-еўрапейскім светам, пранікненнем новых тэхналогій рамеснай вытворчасці, запатрабаваннямі моды ў асяроддзі вышэйшых гарадскіх саслоўяў і інш.

Полацкія рамеснікі валодалі ўсімі тэхнічнымі прыёмамі апрацоўкі чорных металаў, якія былі вядомы ва ўсходнеславянскім рэгіёне — каванне, зварка, у тым ліку жалеза і сталі, тэрмічная апрацоўка сталі, рэзка зубілам і прабіванне адтулін, абточванне на тачальных кругах і шліфоўка, паянне жалеза і сталі, пакрыццё іх каляровымі металамі, чаканка і інкрустацыя, часцей за ўсё меддзю. Асартымент вырабаў з чорных металаў вельмі багаты: зброя, будаўнічыя матэрыялы, побытавыя рэчы, дэталі конскай вупражы, вытворчы

рыштунак, замкі, ключы і г.д.

Сёння вядома існаванне чатырох ювелірных майстэрняў X—XII стст. у розных частках горада. Асноўнай сыравінай для яе вытворчасці былі медзь, волава, свінец і іх сплавы — бронза, латунь і інш. З гатовых златарскіх вырабаў гэтага часу вылучаюцца калекцыі скроневых колцаў — найстаражытнейшага жаночага ўпрыгожвання ўсходніх славян, прысценкаў, бранзалетак, прывесак, ланцужкоў, крыжыкаў, гузікаў, званочкаў, спражак, фібул, прадметаў вайскавой экіпіроўкі і рэлігійнага культу. Выбітным узорам полацкага ювелірнага мастацтва XII ст. з'яўляецца шасціканцовы крыж, зробле-

ны Лазарам Богшам у 1161 г. на замову Еўфрасінні Полацкай. Ён па сваіх мастацкіх якасцях не саступае лепшым дасягненням візантыйскага ювелірнага майстэрства. Унікальным творам ювелірнага мастацтва з'яўляецца таксама гравіраваная бронзавая накладка з выявай шляхціца ва ўсходнім адзенні, якая была знойдзена ў 2002 г. на тэрыторыі былога Езуіцкага калегіума.

Гарбарна-шавецкае рамясто Полацка прадстаўлена вялікай калекцыяй скуранага абутку XI—XIII стст., прыладамі рамеснай вытворчасці. Старажытны полацкі абутак падзяляецца на тры асноўныя тыпы — чаравікі, поршні і боты. Пазней з'яўляюцца прынцыпова новыя тыпы абутку на цвёрдым абцасе, у тым ліку і туфлі.

Керамічны посуд — самая распаўсюджаная катэгорыя археалагічных знаходак у Полацку. У XVI—XVIII стст. рэзка ўзрастае асартымент посуду, апроч гаршчковай посуды сустракаюцца патэльні, талеркі, макотры, латкі, місы, збаны, біклагі, кружкі, куфлі, памадныя слоікі і інш. У культурным славян XV ст. былі знойдзены шахматныя фігуркі, іншыя утылітарныя рэчы з косці, што пераконвае нас у існаванні тут касцярэзнай майстэрні.

Асаблівае месца займае плінфа — старажытная цэгла, з якой муравалі полацкія храмы

XI—XII стст. Таўшчыня плінфы звычайна не перавышае 3—4 см, затое шырыня і даўжыня дасягаюць 19—22 см. Знойдзены ў вялікай колькасці дэкаратыўныя пліткі падлогі храмаў. Парэштках печай-каменак, якія стаялі ў дамах замжных палачан, бачна, як паступова кафля з выключна утылітарнага вырабу ператварылася ў твор дэкаратыўнага мастацтва. У Полацку, пачынаючы з XV, і па другую палову XVIII стст. існавала каля сотні арнаментальных матываў кафлі ў розных стылях: готыка, рэнесанс, маньерызм, барока і класіцызм. Асабліва цікаваць прадстаўляе "гербавая" кафля, якая належала такім прадстаўнікам полацкай шляхты, як Да-

рагастайскія, Друцкія-Сакалінскія, Зяновічы, Кішкі. Падчас раскопак 2002—2003 гг. у двары Езуіцкага калегіума выяўлена пабудова першай паловы XVI ст. з зашклёнымі вокнамі. А ўжо ў XVII ст. большасць пабудов шляхты і замжных мяшчан мелі шкляныя вокны (для параўнання заўважу, што аналагічная з'ява ў гарадах Расіі адзначаецца толькі з канца XVIII ст.).

— Дзяніс Уладзіміравіч, якія адметныя археалагічныя даследаванні былі праведзены за апошні час, у прыватнасці ў 2006 г., ці траплялася што-небудзь незвычайнае?

— У ліпені 2006 г. мы праводзілі раскопкі на могільніку вёскі Туржэц Полацкага раёна на беразе Янава возера. Пахаванні вельмі незвычайныя па сваёй канструкцыі — яны з усіх бакоў абкладзены камянямі, прычым кладка зроблена ў выглядзе ладзі. А на двух вялізных камянях, пастаўленых у галаве і нагах, нанесены адметныя знакі. Гэта таёмнічае месца, якое схавана ад недасведчанага вока ў шчыльных зарасцях у цэнтры вясковых могілак, заўважылі дапытлівыя мясцовыя краязнаўцы. І з тых часоў сярод іх і навукоўцаў Полаччыны пачалі хадзіць самыя неверагодныя легенды. Самай распаўсюджанай была версія пра пахаванне тут прусаў, якія збеглі ад уіцку рыцараў Тэўтонскага Ордэна, другая версія — тут знайшлі спачын татарскія ваяры пасля Грунвальдскай бітвы. Але пахаванні, якія нагадваюць чаўны-ладзі, наводзілі на думку і пра ваяўнічых вікінгаў, загінулых сярод азёр.

Уявіце, з якім настроем мы пачалі раскопкі, можна сказаць, што ад нецярпення трымцелі. Калі мы раскапалі першае пахаванне і правялі антрапалагічныя даследаванні, нас чакала спраўданае адкрыццё — гэтыя могілкі аказаліся пахаваннямі першай паловы XVIII ст. і... беларускімі на сто працэнтаў! Тут знайшлі супакаенне сяляне былога маінтка Турэц (цяперашняга в. Туржэц), які ў тых часы належаў Езуіцкаму калегіуму. Расчараванню мясцовых краязнаўцаў не было межаў — яны спадзяваліся знайсці рэшткі вікінгаў. А наша экспедыцыя, наадварот, была ў радасным захапленні. Адкрыцці магчымыя і сёння! Аказваецца, мы мала што ведаем пра нашу культуру XVIII ст., не кажучы ўжо пра больш раннія часы. А гэта культура была адметнай і не надта падобнай да суседніх. Мала таго, што могілкі зроблены ў выглядзе ладзі, антрапалагічная экспертыза паказала, што там былі пахаваны паспалітыя людзі — замжныя сяляне, якія трымаліся здаровага ладу жыцця. Яшчэ раз быў разбураны міф пра невысокі рост нашых продкаў. Усе мужчыны ў пахаванні маглі пры жыцці пахваліцца сілаю, а жанчыны прыгажосцю. Мы знайшлі парэшткі адной вельмі статнай жанчыны, якая па сучасных мерках магла б быць мадэлькай. Уявіце: рост 1,72 м, зграбная, з тонкімі рысамі твару, і дажыла яна, проста неверагодна, да 160 гадоў (гэта не згадкі, а навуковае заключэнне спецыялістаў). Пахаванна яна была з вялікай любоўю і пашанаю. Краязнаўцы нядаўна казалі нам, што ў акрузе Полацка знойдзена яшчэ некалькі падобных пахаванняў. Вось і прасочваецца старажытная пахавальная традыцыя полацкіх крывічоў. Есць што даследаваць і над чым разважаць...

Так што, дзякуючы археалогіі, нашы ўяўленні аб продках, пра іх побыт пашыраюцца, штогод наша гістарычная спадчына адчыняе новую старонку.

Гутарку вяла
Ірына КЛІМКОВІЧ

На здымках: шкляныя пацеркі і алавыя крыжык, знойдзеныя ў пахаванні 4-х гадовай дзяўчыны на магільніку каля вёскі Туржэц; у працэсе раскопак.

Балець не перастане...

Калі вы адкрыцеце кнігу “Праісці праз зону”, “Чарнобыльская рана”, то адчуеце, якімі радкамі адлюстроўваецца ў душах творцаў пякучы боль пра вёскі, якія наздаўсёды зніклі з твару зямлі:

*О белы снег,
Бітуй зямлю,
Як рану...
Хоць так лягчы,
Балець не перастане...*

Некалькі год таму ў выдавецтве “Беларуская навука” выйшла кніга-даследаванне гомельскага вучонага, літаратуразнаўцы Івана Афанасьева “Чарнобыльскае светадчуванне ў сучаснай беларускай літаратуры”. У ёй аналізуецца чарнобыльская частка творчасці вядомых пісьменнікаў. Прысвяцілі свае творы адвечнай ужо для краіны тэме і выхадцы з Гомельскага краю. Чарнобыльская тэматыка сталася скразной у творчасці Міколы Мятліцкага (“Замкнёны дом” і інш.), Міхася Башлакова (“Палын”), Івана Навуменкі (“Несмяротныя людзі”), Уладзіміра Верамейчыка (“Ліхаўня”)...

Малая радзіма — пастаянная крыніца натхнення для творчай асобы. Мікола Мятліцкі і Ала Канпелька перыядычна наведваюць свае родныя мясціны на Хойніцкай зямлі, якой яны прысвяцілі свае лепшыя паэтычныя радкі.

Аднавіць спадчыну

Пасля двух святаў Дзён беларускага пісьменства і некаторых іншых рэспубліканскіх мерапрыемстваў “акрыяў духам” старажытны Тураў. Цяпер горад па статусе, ён фактычна “афіцыйна” прызнаны калыскай беларускай дзяржаўнасці, нароўні з Полацкам.

— Нацыянальны культурны набытак ёсць асновай поспехаў і дасягненняў культуры сучаснай, — упэўнены Аляксандр Прусаў. — Таму асабліва ўспешна, што Тураўшчына і сёння дэманструе нам невычэрпныя крыніцы духоўнасці.

У 2005-м шырока адзначалася 1000-годдзе горада Турава і 1025-годдзе Тураўскай праваслаўнай епархіі. Па словах Аляксандра Канстанцінавіча, Гомельскі аблвыканкам ужо зацвердзіў праграму мерапрыемстваў па развіцці Турава да 2010-га года, якой, у прыватнасці, прадугледжана стварэнне турыстычнай інфраструктуры, адраджэнне гісторыка-культурнай спадчыны. Добрай традыцыяй стала правядзенне ў старажытным горадзе фестываляў камернай і духоўнай музыкі: у 2007-м пройдзе ўжо трэцяя такая імпрэза. Падрыхтавана і зацверджана Міністэрствам культуры канцэпцыя стварэння гісторыка-культурнага комплексу ў гістарычным цэнтры Турава — на Замкавай гары.

Іншая, існуючая архітэктурная адметнасць — Палацава-паркавы ансамбль Румянцавых-Паскевічаў — візітная картка ўсяго краю ўжо больш за два стагоддзі. Па словах Аляксандра Прусава, гэта такі комплекс помнікаў прыроды, архітэктурны, гісторыі і культуры, які па спалучэнні і канцэнтрацыі аб’ектаў не мае аналагаў у краіне.

Завершана рэстаўрацыя палацавай часткі ансамбля, вядуцца рэстаўрацыйныя работы на іншых аб’ектах, што размешчаны на ягонай тэрыторыі — былым гаспадарскім будынку, пешым мосце. Планаецца таксама аднавіць “зімовы сад”, крыпты, добраўпарадкаваць тэрыторыю парку.

Абласны краязнаўчы музей, што месціцца ў палацы, не перапынаў сваю дзейнасць нават падчас рамонтных работ. Там ладзіліся выставы, адкрылася інтэр’ерная кампазіцыя ў “палаўнічым доміку”. У 2003-м у паўднёвым крыле створана мемарыяльная экспазіцыя, прысвечаная яго былым уладальнікам — Румянцавым ды Паскевічам. У верасні 2004-га адкрыта цэнтральная частка палаца, у якой прадстаўлены як пастаянныя экспазіцыі, так і зменныя выставы.

Аднак не толькі на рэстаўрацыю цэнтральных аб’ектаў вобласці выдаткоўваюцца сродкі. Так, зараз аднаўляецца сядзіба ў мястэчку Красны бераг (Жлобінскі раён), былы касцёл іезуітаў у Юравічах (Калінкавіцкі раён). Распрацоўваецца праектна-каштарысная даку-

ментацыя на рэстаўрацыю палацава-паркавага комплексу ў Нароўлі, сядзібна-паркавага комплексу ў вёсцы Хальч (Веткаўскі раён).

Сярод ужо адрастаўраных помнікаў архітэктурны — будынак былой ратушы ў Чачэрску, былыя купецкія дамы ў Ветцы і Лоеве, будынак былой фабрычнай школы ў Добрушы. Усе яны ўключаны ў турыстычны маршрут “Залатое кола Гомельшчыны”, які начальнік Упраўлення культуры Гомельскага аблвыканкама раіць наведаць нашым чытачам.

Гомельшчына — тая частка Беларусі, якая найбольш адчувае ўсебеларускі боль: тут зусім побач знаходзіцца Чарнобыль. За дваццаць год, якія прайшлі з моманту трагедыі, найвялікшая тэхнагенная катастрофа ХХ стагоддзя напела адкладзі свой незабыўны адбітак і на духоўнай сферы жыцця краіны. Аб тым, якімі культурнымі здабыткамі жыве сёння паўднёва-ўсходні рэгіён Беларусі, карэспандэнт “ЛіМа” распавёў начальнік упраўлення культуры Гомельскага аблвыканкама Аляксандр Прусаў.

Невычэрпныя крыніцы духоўнасці

Унікальны фестываль і галерэя

Не абдзелены ўвагай на Гомельшчыне і такія віды мастацтва, як музыка і жывапіс.

У 2006-м у чацвёрты раз прайшоў міжнародны фестываль харэаграфічнага мастацтва “Сожскі карагод”. У яго мерапрыемстваў узялі ўдзел каля 50 калектываў народна-сцэнічнага і розных напрамкаў сучаснага танца, а таксама 150 пар спартыўнага бальнага танца з Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Францыі, Сербіі, Малдовы, Літвы, Латвіі, Эстоніі.

На самым высокім узроўні ў мінулым годзе выказаліся прапановы па скарачэнні колькасці фестываляў у краіне. Аднак у Гомельскім аблвыканкаме упэўнены, што “Сожскаму карагоду” знікненне не пагражае. Прычына — у высокім узроўні фэсту. Для яго павышэння арганізатары штогод у якасці гасцей запрашаюць і прафесійныя калектывы, папулярных артыстаў беларускай і расійскай эстрады.

Шырока вядомая ў рэспубліцы карцінная галерэя Гаўрылы Вашчанкі, якой у лютым спаўняецца пяць год. За гэты час тут былі прадстаўлены работы вядучых беларускіх мастакоў — Зоі Ліцвінавай, Паўла Семчанкі, Уладзіміра Вішнеўскага, Мікалая Казакевича, Роберта Ландарскага і інш. Сярод мастакоў сусветнага ўзроўню, якія экспанаваліся ў галерэі, дастаткова ўзгадаць Марка Шагала, Мікалая Рэрыха, Анры Матіса, Пабла Пікаса. Штогод галерэю наведваюць каля 24 тысяч гамялячанаў і гасцей горада.

— Гаўрыла Вашчанка — асоба яскравая не толькі ў маштабах рэспублікі, — адзначае сп. Прусаў. — Міжнародны Кембрыджскі біяграфічны цэнтр прызнаў яго “Чалавекам ХХ стагоддзя” і “Чалавекам года-92”. Амерыканскі біяграфічны інстытут адзначаў яго як “Чалавека го-

да-94” і ўзнагародзіў імянным медалём “Гонар-2000”. Ініцыятарам стварэння галерэі Вашчанкі стаў старшыня Гомельскага аблвыканкама Аляксандр Якабсон. У 2002-м наш зямляк, народны мастак Беларусі, акадэмік жывапісу, прафесар Гаўрыла Харытонавіч Вашчанка ўрачыста перадаў Гомелю сваю калекцыю — 50 уласных твораў і 70 карцін сучасных беларускіх мастакоў — сваіх сяброў і вучняў. Гэты падарунак і стаў асновай фонду галерэі.

Зялёны свет мясцовым прэміям

Аляксандр Прусаў ахарактарызаваў адносіны аблвыканкама з гомельскай “ячэйкай” Саюза пісьменнікаў Беларусі як партнёрскія.

— З самога ўстаноўчага сходу мы падтрымліваем усе ініцыятывы аддзялення Саюза пісьменнікаў. Для яго работы выдзелены два памяшканні — у Жыткавічах і Гомелі, — зазначыў ён. — У рамках выканання даручэння кіраўніка

Разам з суседзямі

Гомельшчына — асаблівы рэгіён для ўсходніх славян, бо яна знаходзіцца на памежжы Расіі, Беларусі і Украіны. Вядома, у кіраўніцтва вобласці ўсталявалі трывалыя сяброўскія сувязі з мясцовымі адміністрацыямі краін-суседзяў.

Штогадовая сустрэча моладзі Беларусі, Расіі і Украіны, якая ладзіцца на стыку трох краін, ля Манумента Дружбы, ужо стала традыцыйным мерапрыемствам. Гомельскі абласны драматычны тэатр бярэ ўдзел у міжнародным фестывалі тэатральнага мастацтва “Славянскія тэатральныя сустрэчы” ў Чарнігаве і Бранску. У сваю чаргу Бранскі тэатр драмы імя Аляксея Талстога і Чарнігаўскі акадэмічны музычна-драматычны тэатр удзельнічаюць у аналагічным фестывалі ў Гомелі. Пісьменнікі Гомельшчыны пастаянна выязджаюць для ўдзелу ў Міжрэгіянальным свяце славянскага пісьменства і народнай творчасці “На зямлі баяна” ў Трубчэўску. Мастакоў Браншчыны і Чарнігаўшчыны запрашаюць на міжнародныя славянскія пленэры па жывапісе, якія ладзіцца ў Гомельскай вобласці. Акрамя таго, пастаянна арганізуюцца абменныя гастролі прафесійных і самадзейных калектываў і выканаўцаў. Напрыклад, у красавіку тут плануецца запраسیць калег-суседзяў на Міжнародны фестываль юных талентаў “Зямля пад белымі крыламі” ў Мазыры.

Калі ж вёсці гаворку аб іншых міжнародных праектах, шмат іх ладзіцца ў супрацоўніцтве з пасольствамі і культурнымі прадстаўніцтвамі замежных краін. Як адзначае Аляксандр Канстанцінавіч, трывалыя стасункі яго ведамства мае з Інстытутам Гётэ ў Мінску. Інстытут пастаянна падтрымлівае выставы сучаснага еўрапейскага мастацтва ў Гомелі. Цягам апошніх гадоў паспяхова рэалізаваныя некалькі праектаў: “ВОЛЬС”, “Глюзія часу”, “Нямецкі інфармэль”. Маецца дамоўленасць аб правядзенні ў лютым выставы “Прыпынак Еўропа”. У мінулым годзе з вялікім поспехам прайшоў у Гомелі фестываль нямецкага кіно.

Дзякуючы садзейнічанню Польскага інстытута, у карціннай галерэі Гаўрылы Вашчанкі экспанаваліся работы вядомага польскага мастака Кшыштафа Гералтоўскага, а зараз у “Палаўнічым доміку” праходзіць выстава “Коні і вершнікі” са збораў Нацыянальнага мастацкага музея ў Варшаве.

Правядзенню абменных выстаў, выступленняў замежных калектываў на Гомельшчыне садзейнічаюць пасольствы Латвіі, Арменіі.

краіны аб падтрымцы ГА “Саюз пісьменнікаў Беларусі” ў вобласці рэалізаваны план мерапрыемстваў па прапагандзе мастацкай літаратуры. З дапамогай органаў дзяржаўнага кіравання пісьменнікі вобласці ў 2006-м годзе правялі каля 400 сустрэч з чытачамі, праведзены 7 творчых вечароў пастаў і празаікаў, два творчыя конкурсы, прымеркаваныя да 125-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Таксама ўстаноўвай “Гомельская ўніверсальная бібліятэка імя Леніна” створаны электронны музей, прысвечаны народным пісьменнікам Беларусі, выхадцам з Гомельшчыны Андрэю Макаёнку і Івану Шамякіну. Дарэчы, помнік Івану Шамякіну адкрыты 2-га лістапада ў мястэчку Карма.

З гэтай папулярнасці творчасці мясцовых аўтараў савет Гомельскага абласнога аддзялення СПБ ініцыяваў стварэнне ўкладчыша “Літаратурнага гасцёўня”, які паспяхова ўжо выходзіць у буйнейшай газеце вобласці “Гомельская праўда”. Выйшаў у свет першы нумар весніка аддзялення — “Літаратурныя абсягі”; выданне рассылаецца па бібліятэках вобласці. Актыўна рыхтуецца да выдання абласнога альманаха “Вдохновение”. Для бібліятэк вобласці ў 2006-м годзе набыта 38.937 асобнікаў сацыяльна значнай літаратуры на суму 501,3 млн. рублёў.

— У суседняй Расіі рэгіянальныя ўлады, а часам і самі расійскія губернатары засноўваюць “мясцовыя” літаратурныя прэміі — для таго, каб падтрымаць “несталічных” літаратараў. Ці не плануецца нешта падобнае ў Гомелі? І ўвогуле, на якую падтрымку рэгіянальных уладаў могуць разлічваць іншыя творчыя асобы — скульптары, мастакі і г.д.?

— Расійскі вопыт для нас не новы. Яшчэ восем год таму Жлобінскі райвыканкам і пісьменніцкая арганізацыя вобласці заснавалі абласную прэмію імя мясцовага празаіка і публіцыста А.Капусціна. Саюз пісьменнікаў Беларусі працягнуў добрую традыцыю — у гэтым годзе з’явіцца абласны і мясцовы літаратурныя прэміі імя Кірылы Тураўскага, Івана Шамякіна, Івана Мележа і інш.

Мастакі Гомельшчыны таксама не застаюцца без падтрымкі ўладаў. Толькі ў 2006 годзе пры садзейнічанні Упраўлення культуры праведзена 32 выстаўкі членаў абласной арганізацыі. Рэспубліканскі пленэр па скульптурцы, які праводзіцца на Светлагорскай зямлі, не толькі збірае таленавітых творцаў з усёй Беларусі, але і дапамагае добраўпарадкаваць і ўпрыгожыць тэрыторыі раёна і горада.

Мікалай АНІШЧАНКА

Прысвячэнне юбілею вучонага

Васіль Феофілавіч Купрэвіч (1897—1969) — вядомы беларускі вучоны, акадэмік, Герой Сацыялістычнай Працы, былы прэзідэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, дзяржаўны і грамадскі дзеяч.

З нагоды 110-годдзя з дня яго нараджэння ў чытальнай зале аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася прэзентацыя выстаўкі, якая распавядае пра жыццёвы і творчы шлях вучонага, адлюстроўвае найбольш значныя этапы яго навуковай, творчай, службовай і грамадскай дзейнасці.

Аснову экспазіцыі складаюць дакументы і матэрыялы з рукапіснага архіва Васіля Купрэвіча, які ў 1989 годзе быў перададзены ў ЦНБ НАН Беларусі яго сынам Алегам і зараз захоўваецца ў аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў.

Сярод экспанатаў — біяграфічныя матэрыялы: копія выпіскі з метрычнай кнігі, дакументы пра службу В. Купрэвіча на эскадрным мінаносцы “Самсон” ды ўдзеле ў штурме Зімовага палаца і інш.; рукапісы асноўных манаграфій, артыкулаў, нарысаў, успамінаў; дакументы, звязаныя з працай у Батанічным інстытуце імя У. Л. Камарова АН СССР, на пасадзе прэзідэнта Акадэміі навук БССР, у Вярхоўным Савеце БССР і іншых установах і арганізацыях.

Таксама шырока прадстаўлены друкаваныя працы вучонага ў галіне батанікі: першыя публікацыі 1930-х гадоў, навуковыя манаграфіі, асобныя публікацыі ў перыядычных выданнях, чатырохтомны збор навуковых прац.

Увазе наведвальнікаў прапануюцца дакументы пра ўдзел Васіля Купрэвіча ў міжнародных кангрэсах, сімпозіумах, канферэнцыях, узоры эпістальнай спадчыны, цікавыя фотаздымкі.

Асобны раздзел выстаўкі прысвечаны даследаванням і успамінам пра жыццё і навуковую дзейнасць вучонага. Трэба адзначыць, што большасць з гэтых адметных экспанатаў дэманструецца ўпершыню.

В. К.

На калядных святках

У рамках калядных святаў у культурных і навуковых установах краіны праходзілі тэматычныя культурна-масавыя мерапрыемствы. Адно з такіх адбылося і ў дзіцячай школе мастацтваў старажытнага горада.

У вялікай канцэртнай зале Наваградскай ДШМ прайшоў святочны канцэрт вучняў і іх педагогаў. У праграме — літаратурна-музычная кампазіцыя “Святкі”, якую падрыхтавалі выкладчыкі і навучэнцы тэарэтычнага і харавога аддзялення (загадчык А. Кошур).

Цёплымі апладзісмантамі былі прыняты выступленні ўзорнага хору вучняў і вакальнай групы педагогаў школы. Не меншую сімпатэлю заваявалі і салісты-вакалісты Надзея Сталярчук ды Таццяна Пішук.

Дырэктар дзіцячай школы мастацтваў Зінаіда Кісялёва адзначыла, што такія культурна-масавыя мерапрыемствы маюць вялікае значэнне не толькі для выхавання нашых дзяцей, далучэння іх да свету прыгожага, але і для духоўнага абягачэння насельніцтва ўвогуле.

Яўген ЛАПЦЕЎ

У той дзень слёзы былі асабліва даўкія — не праглынеш, не спыніш. Праз сорак дзён, калі не стала творцы, пачало абстрактна ўсведамленне беззваротнасці страты. Слёзы стаялі ў вачах маёй маці, якая малітоўна склаўшы рукі, бясконца прамаўляла: “Вечная і светлая табе памяць, Іван Пятровіч, і табе, Машанька! Вось вы і зноў разам”. Войкнула і раптоўна заплакала гандлярка, дазнаўшыся з якой нагоды я купляю ў яе кветкі. Яшчэ падумалася: гандлярка і Паэт. Слязінкамі чэзла памінальная свечка ў кафедральным саборы; здавалася, слязінкі застыглі на іголках хвой, што ўзвышаюцца на Усходніх могілках.

ЗОРКА НА ДАЛОЊІ

І прыгадаліся зусім іншыя слёзы. Каралішчавычы, летняя спёка. Письменнікі з жонкамі і дзецімі вялікай талкай накіраваліся да блізкага ляснога азярца. Мяне ж пакінулі (ці ў мэтах выхавання, ці прыхварэла?). Вядома, было горка і крыўдна, таму і румзала аж уголас. На ганак нечакана выйшаў Іван Пятровіч. Відаць, замарудзіўся. Ubачыў, здзівіўся, аднак адразу здагадаўся ў чым справа. Паглядзіў па галоўцы, узяў за руку і павёў з сабой. Слёзы імгненна высыхлі. Пакуль ішлі да возера, нешта ўсё расказаў пра былінкі, кветкі, жукоў. Так і засталася далёкае-далёкае, немаведама як захаванае памяшчо іхамірнае адчуванне бацькоўскай апекі.

Былі і агульныя слёзы... Ужо плыла труна майго бацькі над прыступкамі Дома літаратара, плакалі кінутыя пад ногі кветкі. Я зірнула, убачыла Івана Пятровіча, рванулася назад, да яго. І зноў — той самы знаёмы дотык рукі да маіх валасоў ды скурушныя вочы. Пазней Марыя Філатаўна жалілася маёй маці, як неймаверна цяжка даваліся Шамякіну пахаванні калег, сяброў, блізкіх, якіх вялікіх душэўных рэсурсаў яму гэта каштавала. Сапраўды, немагчыма было глядзець у змораныя бессанню і слязамі ягонныя вочы, калі пры труне ўласнага сына — хлопца з адкрытай душой, тактоўнага, шчырага бессярэбраніка — ён зусім па-старэчы (жахнулася я) соўтаўся па пакоі, шаркаючы нагамі, спыніўся каля мяне і папрасіў: “Люда, дапамажы, не магу знайсці чорную істужку, каб перавіць Сашаў партрэт”. На пахаванні ж Марыя Філатаўна — ягоннай адзінай на ўсё жыццё абранніцы — я падыхла, пацалавала ягоную руку, перадала спачуванні маёй хворай маці, а пазней, мо, толькі адзіны раз і здолела сустрэцца з позіркам спакутаных болям, поўных слёз вачэй.

І ўсё ж больш ён помніцца зусім іншым: то спакойным, мудра-разважлівым, то засяроджаным, то ўсмішлівым, усхваляванна-радасным. Іван Пятровіч умеў шчыра радавацца. “Маша, Маша, ты паслухай, Маша! Як здорава!” — узбуджана-весела звяртаўся ён да жонкі, як заўсёды трымаючы яе за руку, пры адным з застольяў, калі Іван Грамовіч віртуозна імітаваў галасы знаёмых письменнікаў ды пералівістыя гукі пілы.

3 жонкай Марыяй Філатаўнай

Незабыўнай стала першая паездка ў Белавежскую пушчу. Шамякіны, Хадкевічы і мы, Карпавы, на трох “Волгах” рушылі ў няблізкую дарогу, каб пабачыць знакаміты запаведнік і ягоных лясных жыхароў. Аднак не давалося нават здаля паглядзець на абяцаныя бацькамі вальеры з зубрамі, лясамі ды аленьмі, бо па збегу абставін на той час у пушчы наладзілі паліцэйнае для М. С. Хрушчова. (Ці не той факт палівання значна пазней падказаў Івану Шамякіну экспазіцыю рамана “Снежныя зімы”?) Нам жа талды толькі і дазволілі хуценька пераехаць тэрыторыю па асноўнай дарозе і нідзе ні ў якім разе не спыняцца. Письменнікі картэж дысцыплінавана стаў толькі з дружаліным шлагбаумам, які пазначаў граніцу заказніка. Там пры вогнішчах і заначавалі. Разбудзіў ней-

кі здзіўлена-радасны гоман бацькоў. “Гэй, дзеці, уставайце, — гукнуў Іван Пятровіч, — ідзіце цуд глядзець!” І, далі Бог, цуд — за ноч ля згаслых кастрышчаў, пад машынамі і вакол іх павырасла мноства маладзенькіх баравічкоў.

А ў якіх толькі разыграша з дарогі ягонамү сэрцу Андрэем Ягоравічам Макаёнкам ён не ўдзельнічаў?! Аднойчы той патэлефанаваў і паведаміў, што гараць гаражы. Устрывожаныя мужчыны, пачуўшы тую навіну, імгненна сабраліся і паймалі ў гаражны масіў, дзе каля абсалютна цалотных будынін сустрэлі Макаёнка і ўжо разам адзначылі першае красавіка.

Талды письменнікі наогул жылі адной вялікай дружнай сям’ёй. Калі, крыў Божа, прыходзілі нягоды, то яны пераадоўліваліся лятгчэй, бо побач былі спагадлівыя шчырыя сябры. Калі прыходзілі радасці, то іх падзялялі ўсе, ад чаго яны, радасці, здаваліся яшчэ больш значныя. Радаваліся святкам, дням народзін, вечарынам, што часта наладжваліся ў Саюзе письменнікаў, прыезду братоў-літаратараў з розных куткоў СССР, выхаду чарговых твораў. Асабліва гэта было відаць на ўкладзе жыцця насельнікаў дома № 36 па вуліцы К. Маркса, у двух пад’ездах якога ў 1953 годзе размясцілі многія ўсмішніцкія сем’і, утварыўшы суседска-творчае братэрства.

У нас, дзяцей, вядома, была свая краіна: свае інтарэсы, сакрэты, мары, была свая цімураўская каманда, якую ўзначаліў сын Тараса Хадкевіча Лёня. Сяброўскія стасункі складаліся з усімі — дачкамі Янкі Брыля Галіяй і Наташай, Ларысай Калачынскай, Тацыянай і Алікам Зарыцкімі, Людзі Мележ, сынамі Усевалада Краўчанкі Ігарам і Сяргеям, Аленай і Мішам Кастуся Кірэенкі і іншымі старэйшымі і меншымі па ўзросце, але самымі бліжэйшымі заўсёды заставаліся Тацыянка Шамякіна ды Галачка Скрыган.

Здаецца, дзверы ў нашым доме і не зачыняліся. Можна было зайсці ў любую кватэру, ведаючы, што там табе будуць шчыра радыя. Зразумела, кожная кватэра вабіла да сябе па-свойму. Да Янкі Маўра прыбягалі паглядзець праграмы першага ў доме тэлевізара, уляталі да Васіля Віткі, каб параіцца, як лячыць хворую котку, ці верабейчыка (ён жа ведаў, як дапамагчы

“Вавёрчынаму гору”). У кватэры Яна Скрыгана панавалі культ класічнай музыкі, а з вуснаў ягонай жонкі я ўпершыню пачула вершы Ахматавай. Цётка Марыя Грамовіч, здавалася, толькі тым і займалася, што чакала, каб пачаставаць чым-небудзь смачным, малодшая дачка Міхася Клімковіча Святлана вучыла маляваць лялек. Наогул усіх бацькоў і матак сваіх суседзяў называлі выключна цёткамі і дзядзькамі. Да прыкладу, Ніну Міхайлаўну Брыль — цётка Ніна, Ганну Міхайлаўну Скрыган — цётка Ганна, Марыю Філатаўну Шамякіну — цётка Маша... Што тычыцца мужчынскай паловы, то часам прыходзілася ўдакладняць, да чаго кіруешся. Янка Брыль і Янка Скрыган жылі на адной пляцоўцы. Першага называлі звычайна Вялікім Янкам, а другога я асабіста

называла Званочкам. Мае бацькі доўга разбіраліся, чаму ж менавіта так. А справа заключалася ў тым, што Ян Аляксеевіч, сівярджаючы што-небудзь у размове, ніколі не карыстаўся словам “так”, а вымаўляў працяглае, ласкава-звонкае: “Але-але-але...”

На адной пляцоўцы жылі і два Іваны: Іван Мележ і Іван Шамякін. Да Шамякіных прыбягала зусім як дадому, не адчуваючы ніякай змены хатняй атмасферы. З парога чула традыцыйнае пытанне цёткі Машы: “Што ў вас чуваць новага?”, хаця нашыя маці ледзь не кожны дзень паспявалі ператэлефанавацца, а то і ўбачыцца, пацікавіцца пра здароўе, абмеркаваць навіны, абмяняцца рэцэптамі страў. Менавіта паспявалі, бо штодзённых клопатаў было шмат, не кажучы пра тое, што абедзьве нястомна дапамагалі мужам сваім (перапісвалі, перадрукоўвалі, уголас чыталі, а нешта і падказвалі). Нездарма ж ўлюбёная жанчына Шамякіна-Творцы — гаротніца і геранія, руплівая гаспадыня, зямная Марыя-Маці.

3 дачкой Алесей і жонкай Марыяй Філатаўнай

Калі трапіла ў шамякінскую кватэру падчас сьнедана ці абеду, то прыходзілася сядзець за сталом разам з усёй іхняй дружнай сям’ёй, бо ведала: з цёткай Машай спрачацца бессэнсоўна. Такі парадок склаўся сам сабою, калі яшчэ толькі марылі пра пераезд на новую кватэру, і наш новенькі сталовы гарнітур (такая раскоша па тых часах!) Шамякіны, пацікавіўшыся, паставілі ў сябе, бо наш адзіны на чацвярх пакойчык проста не здолеў бы яго змясціць. Мяне часта прыводзілі ў госці да Тацыяны, і мы разам, прыняўшы пад апеку меншага на два гады Сашу, поўзалі пад тымі крэсламі, сталом, бясконца выдумляючы розныя гульні-забавкі. Часам да нашай вясёлай кампаніі далучаліся і старэйшая Ліна. “Ты глядзі, Таня, не драпай мэблю, — старанна выгаворваючы словы, турбаваўся Саша. — А то прыйдзе старая Карпіха, яна табе даць!” Аж да слёз смяяліся Іван Пятровіч з маім бацькам, успамінаючы той выпадак, бо старой Карпісе не споўнілася талды і сарака гадоў.

Традыцыйна стала рабіць падарункі. Ледзь свет — і мая маці ўжо націскала званок на кватэры № 21, каб першай павіншаваць цётку Машу ці дзядзьку Івана з днём народзіннаў. З кожнай паездкі за межы рэспублікі прывозіліся розныя сувеніры. Калі летам 1960 года Шамякіны вярнуліся з падарожжа па Дунаі, Тацыяна адразу ж прыбегла і прынесла прыгожыя гліняныя гарлачкі (ён і сёння стаіць у нас на піяніна). Праўда, па тварах Шамякіных-старэйшых, якія святліліся асаблівай пяшчотай і заміланнем, было відаць, што самы каштоўнейшы падарунак яны зрабілі самі сабе. І сапраўды: праз дзевяць месяцаў нарадзілася Алесь.

З новага дома мы пайшлі ў школу, да вучобы ў якой урачыста рыхтаваліся і дзе найлюблейшым прадметам стала літаратура. Часам было весела аналізаваць на ўроках творы бацькоў сваіх сяброў, людзей, якіх ведала, паважала і любіла з малых дзён свайго жыцця. Але разам з тым пачынала прыходзіць усведамленне вялікасці іхніх асоб,

якім Бог падараваў зайздросны талент мастака. Колкі салодкага знямянення, катарсісных перажыванняў прынесла толькі “Трывожнае шчасце”! Адсюль і бясконцыя пытанні да Тацыяны: што далей? Ці будзе працяг? Сёння ж радасна ад таго, што шамякінская пенталогія застаецца прызнаным бестселерам, дзе так арганічна паяднаны ў адзінае цэлае свет аб’ектыўнай рэальнасці і свет асобы творцы, свет — шырокі, адкрыты, высокаадухоўлены, які ўвабраў у сябе і ўласны жыццёвы досвед і сістэму аксіялагічных пастулатаў, выпрацаваных чалавецтвам, дзе кожная старонка даносіць да новых і новых пакаленняў чытачоў адвечны непаўторна-веснавы покліч самага жыцця.

Наогул чыталі мы з асалодай і вельмі многа. Прызнаючы, нават самі з Тацыянай марылі “грамыхнуць” раманам. Менавіта дзякуючы клопату Івана Пятровіча, мелі магчымасць чытаць літаральна ўсе навінкі, паколькі даступнымі рабіліся самыя прстыжныя і лімітаваныя талды перыядычныя выданні — “Іностранныя літаратура”, “Наш современник”, “Юность”, нават часопіс “Америка”, які здзіўляў, заварожваючы сваім паліграфічным афармленнем, і іншыя, пачытаць якія было недасяжным шчасцем для многіх нашых аднагодкаў. Новыя ж творы беларускіх аўтараў, якія паступова запаўнялі кніжныя шафы, чыталіся па меры іх выхаду ў свет. Дарчы, адна з нашых кніжных паліц цалкам належыць кнігам Івана Пятровіча Шамякіна, і ўсе яны падпісаны ім (ад першага аўтографа па тытуле “Глыбокай плыні”: “Рэдактару, крытыку і сябру майму — Уладзіміру Карпаву. 30.IX.52 г.” да надпісу на кнізе “Пошукі прытулку”: “Карпавым, Марыі Міхайлаўне, Людміле Уладзіміраўне — з глыбокай павагай, з удзячнасцю за нашу доўгую шчырую дружбу, з пажаданнем здароўя і, дабрабыту, магчымых радасцей. 21 лютага 2001 г.”). Сцвярджаючы, што словы матэрыялізуюцца. Мо, і сапраўды так, бо яны, шамякінскія словы, і сёння выпраменьваюць сардэчнасць, шчырасць, здаецца, вяртаючы адчуванне гаючага дотыку рукі творцы.

Некалі Вольга Васільеўна Казлова, дацэнт, заслужаны дзеяч вышэйшай школы, якая мудра і нястомна доўгі час кіравала кафедрай беларускай літаратуры Белдзяржуніверсітэта, сказала мне, што ў кожнага чалавека павінен быць свой запаветны ўнутраны званочак. Ён прымушае чуйна адгуквацца душу і не пакідае яе раўнадушнай да любой праявы быцця. З такім званочкам Іван Пятровіч Шамякін, здаецца, нарадзіўся, бо яму заўсёды і да ўсяго была справа. І ўжо сапраўдным набатам асабліва моцна прагучаў той званочак у апошніх творах і ў “Дзёніку” мастака, дзе столькі распачнай трывогі і сардэчнага болу за лёс письменніцкай арганізацыі, за стан нацыянальнай культуры, роднай літаратуры, мовы, наогул сучаснага грамадства.

Дэмакратызм творцы, ягоная неаб’якавасць да дзяржаўных і прыватных людскіх спраў, непадробнае суперажыванне і гатоўнасць прыйсці на выручку заўсёды грунтаваліся не на

абстрактным паняцці любові да ўсіх людзей, а на глыбокай павазе да кожнага асобнага чалавека. Са шматлікімі просьбамі людзі прыходзілі не толькі на месца ягонай працы ў Саюз пісьменнікаў, у Вярхоўны Савет рэспублікі, а пазней у Нацыянальную акадэмію навук, але і проста дадому, ведаючы: параіць, абароніць, дапаможа.

Аднойчы, калі наша сям’я чарговы раз вярнулася з адпачынку ў Прыбалтыцы, бацька кіннуўся да Шамякіна і расказаў, што на рацэ Белае пад Ашмянамі, дзе распачалі нейкае будаўніцтва, вывернутым экскаватарам мораным дубам рабочыя паліць вогнішчы. Дрэва, якое цэніцца на вагу золата, бессэнсоўна знішчалася. Не адкладваючы, Іван Пятровіч адразу пачаў беш трывогу.

Памятаю, і як восеньскім адвечоркам 1966 года вільготна блішчэлі вочы, ружавелі твары ў запрошаныя да нас на кватэру Івана Пятровіча Шамякіна і Івана Рыгоравіча Новікава, калі мой бацька чытаў ім ліст-абгрунтаванне для прысваення Мінскага звання горада-героя, і як захоплены абмяркоўвалі яны гэты тэкст. Так пісьменнікам аднаўлялася ідэя, што ўзнікла яшчэ ў чэрвені 1945 года, калі Герой Савецкага Саюза сакратар Мінскага абкама і гаркама КП(б)Б В. І. Казлоў, старшыня Мінскага гарсавета КП(б)Б І. Бельскі, старшыня Мінскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных Р. Мачульскі, а таксама старшыня Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных І. Паромчык звярнуліся да старшыні Савета народных камісарыяў БССР, сакратара ЦК КП(б)Б П. К. Панамарэнкі і сакратара ЦК КП(б)Б Н. В. Кісялёва з хадайніцтвам аб уганараванні сталіцы Беларусі “за выдатны ўдзел у арганізацыі і развіцці партызанскага руху ў Беларусі”. Цяпер нават цяжка ўявіць, колькі агульных ды асабістых намаганняў было прыкладзена для здзяйснення жаданай мэты, бо тое спраўдзілася толькі ў 1974 годзе.

А яшчэ праз сем гадоў ужо народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін атрымаў сваю Зорку Героя Сацыялістычнай працы. Зразумела, мы з маці ды ўсе нашыя сямейнікі шчыра радаваліся, віншавалі. Мне ж тая зорка проста не давала спакою, так карцела ўбачыць яе на ўласных вочы, пра што я часта гаварыла маці. Яна не вытрымала і патэлефанавала Марыі Філатаўне.

— Маша, — папрасіла яна, — дазвольце Людміле ўбачыць узнагароду Івана Пятровіча.

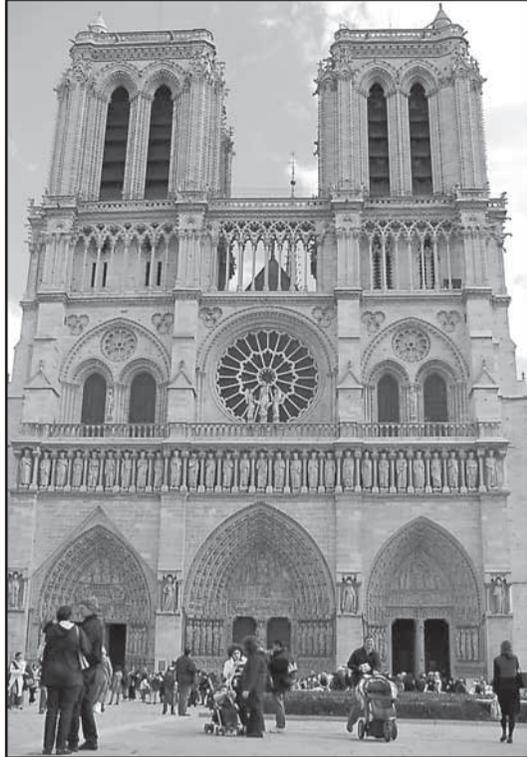
— Вядома, хай прыходзіць, — адразу адгукнулася тая на просьбу.

І я пайшла да Шамякіных. Пацішыні, якая панавала ў іх кватэры, здагадалася, што Іван Пятровіч працуе. Мы ж з цёткай Машай прыселилі ў часопіснага століка і ціхенька размаўлялі. Нарэшце яна паклікала мужа, зразумеўшы па нейкіх толькі ёй вядомых гуках і шлохах, што гэта можна зрабіць.

Іван Пятровіч адразу выйшаў з кабінета, і Марыя Філатаўна прынесла з другога пакоя зорку. Прычым яна ляжала не ў скрынчачы, як я меркавала ўбачыць, а проста на далоні. Зіхотка, здавалася, жывая, яна ўтульна адчува-ла сябе ў жаночай руцэ. А Шамякіны прыгожыя, нават нейкія памаладзелья, усцешана глядзелі на зорку. І столькі месцілася ў гэтай усцешанасці глыбокай любові, светлай радасці, заслужанай годнасці, агульнага шчасця, што не заставалася сумнення — гэта зорка была адной на дваіх.

Хто мог палумаць, што творцы яшчэ накіравана напісаць пра іншую, злую зорку палыновую, якая апаліць сэрцы і душы беларусаў; што літаральна кожны год пасля чарнобыльскага выбуху Шамякіны будуць гараваць, развітваючыся са сваімі памерлымі на Гомельшчыне родзічамі; што народнага пісьменніка пачнуць прапакваць за песімістычны настрой і настальгічнае шкадаванне па савецкіх часах, не ўдумваючыся, не аданіўшы галоўнага: у імя будучага ён, прадбачачы, у якім кірунку імкне развіццё грамадства і яго культуры, папярэджваў і папярэджаў аб пагрозе іх занябання; што Іван Пятровіч давадзіцца перажыць смерць ягонага Кахання, ягонага Жыцця — Марыі Філатаўны, і гэта страта прадрыкуе спавядальна-шчымыліваю інтанацыю аповесці “Слаўся, Марыя”...

Сёння ж падаецца, што тая, бачаная мною зорка, што запалілася на Зямлі, дзякуючы тонкаму часаадчуванню, высокаму творчаму гарэнню і вялікай душэўнай шчодрасці творцы, зіхашць у далёкім небе, і яна па-ра-нейшаму — адна на дваіх.

Натхненне прыходзіць з розных крыніц. Але больш за ўсё на пісьменніка, пагадзіцеся, уплывае яго акружэнне — людзі, якія да яго завітваюць, рэчы, да якіх ён прывычайўся... горад, без якога ён не можа жыць.

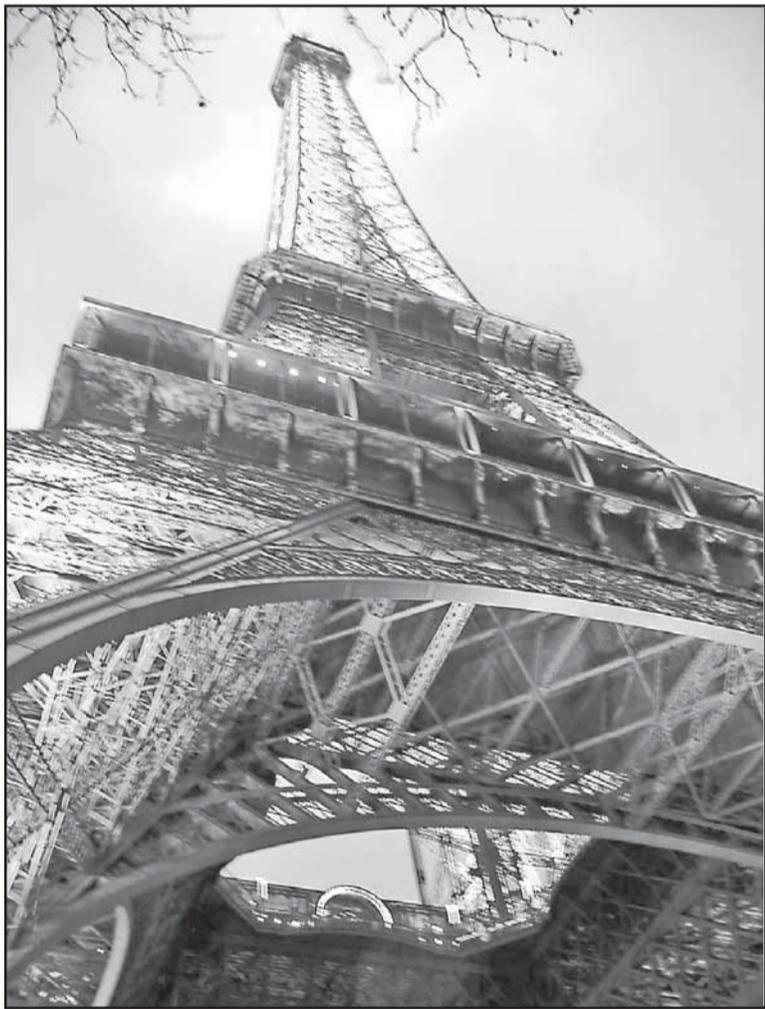
Літаратурная сталіца свету

Пра гэта гавораць шмат, але калі прыедзеш у Парыж упершыню, ужо ніякага сумніву не застаецца: французская сталіца з'яўляецца квінтэсэнцыяй усяго таго, што патрэбна творцам для напісання шэдэўра. І Меккай для іх прыхільнікаў: па колькасці літаратурных паломнікаў з Парыжам можа канкураваць, бадай што, толькі Лондан. За рэдкім выключэннем усё, на што вы глядзіце тут — помнікі, дамы-музеі, рэстараны — усё звязана з імем таго ці іншага сусветна знакамітага пісьменніка.

Мой літаратурны тур пачынаецца на левым беразе — магчыма, таму, што тут колькі найвядомейшых пісьменнікаў ХХ стагоддзя знайшлі свой, так бы мовіць, дом. У сэрцы знакамітага лацінскага квартала, у тузіне крокаў ад Notre Dame de Paris знаходзіцца крама "Shakespeare and Company", якой валодае эрудзіраваны сталы Джордж Уйтмен, якога сталічная інтэлігенцыя называе "ўнукам амерыканскага паэта Уолта Уйтмена". Толькі па духу, вядома. Гэтая перапоўненая, пыльная букіністычная крама з відам на Сэну захоўвае ўспаміны пра паэтаў і пісьменнікаў, якія плыняй цяклі тут цягам дзесяцігоддзяў, уключаючы Лоўрэнса Ферлінжэці, Грэгары Корса і Алана Гінзберга. Англамоўная пісьменніца Рэйчэл Кэплан так характарызуе гэтае месца: "Галадаючыя паэты, якія не дужа патрабавальныя ў адносінах да месца пражывання, усё яшчэ могуць заявіцца сюды на ноч". Ніякіх жартаў, крама паўночкая кнігамі аўтараў, якія галадалі ў Парыжы — Генры Мілера, Эрнеста Хемінгуэя, Джорджа Оруэла, і вам можа пашэнціць наткнуцца тут на іх першае ці другое выданне. Дарэчы, кошты тут даволі прымальныя.

Калі скіраваць адсюль на вуліцу Адэона (rue de l'Odéon) у шостаі акрузе, можна яшчэ пабачыць мемарыяльную дошку ў памяць аб арыгінальнай Shakespeare & Co., заснаванай Сільвіяй Біч у 1920-я. Месца гэтае калісьці было вядома як адна з самых выбітных англамоўных платных бібліятэк у Парыжы. Такіх аўтараў як Хемінгуэй і Джэймс Джойс запрашалі сюды карыстацца кнігамі за сціплую плату. Аднак, часта здаралася, што ў іх не было грошай, каб аплаціць нават гэтыя крохі, а часам яны нават забывалі вярнуць кнігу. Ды гэты факт мала хваляваў мадэмузэль Біч, у якой меліся мужнасць і адвага дапамагаць літаратарам і нават спансіраваць публікацыю іх кніг.

Абавязкова трэба прайсціся па Люксембургскім садзе (Jardin de Luxembourg), які многія прыхільнікі Парыжа называюць самым элегантным садам цэнтральнай часткі горада. Вядома, гэтая мясціна стала неўміручай дзякуючы "Занядбаным" (Les Misérables) Віктара Гюго і "Святу, якое заўсёды з табой" (A Moveable Feast) Эрнеста Хемінгуэя. Найвялікшыя французскія паэты, такія як Поль Верлен ці Шарль Бадлер, належным чынам ушанавалі шматсотгадовыя сады. Калісьці ўсе яны лічыліся скандальнымі, а з таго часта непажаданымі персонамі ў парыжскім вышэйшым свеце — а сёння наведвальнікі з усяго свету завітваюць сюды, каб пабачыць іх пасівераныя каменныя бюсты, з шармам усталяваныя тут і там, пасярод раслін і старых дрэ-

ваў. Магчыма, яны, таксама як і аўтар гэтых радкоў, прыходзілі сюды паразважаць — ці то над страчаным каханнем, ці то пра літаратурную спрэчку — і наўрад ці ўяўлялі, што калісьці будуць увекавечаны, знойдуць сваё пастаяннае месца ў такім жывым, зялёным кутку Парыжа.

Не мініце вуліцу Кветак (Rue de Fleurus), на адным са сціплых будынкаў якой вы знойдзеце дошку павагі да Герруды Штайн і Эліс Токлас. Тут гэтыя дзве ледзі стваралі гісторыю літаратуры — Штайн праводзіла сходы пісьменнікаў, у той час як Токлас разлівала гарбату і частвала гасцей печывам. Дарэчы, нягледзячы на тое, што Штайн значна болей даверу мела да мастакоў і пісьменнікаў-мужчын, яна ніколі не змагла дараваць Сільвіі Біч таго, што тая спансіравала выданне рамана Джэймса Джойса, а не свайго ўласнага. І хоць няшмат людзей чытаюць яе творы зараз, затое памятаюць як колішняю ўладальніцу адной з найбуйнейшых калекцый мастацтва мадэрнізму, якая выжыла падчас Другой сусветнай вайны і была прададзена потым, пасля смерці Эліс Токлас.

Крыху стаміліся шпацыраваць? Магчыма, зараз самы час крыху падсілкавацца, альбо выпіць шклянку добрага французскага віна. Сучасныя пісьменнікі дагэтуль аддаюць некалькім літаратурным кафэ, што знаходзяцца на левым беразе — Café de la Mairie на Place Saint Sulpice, Café de Flore ды Cafe Aux Deux Magots. Гэта — дымныя, шумныя і адначасова ўтульныя месцы, дзе пісьменнікі дагэтуль сустракаюцца за ланчам з рэдактарамі, каб прайсціся па карэктарскіх заўвагах, а з выдаўцамі — каб абмеркаваць сумы кантрактаў, і дзе яны ўсе дагэтуль могуць сядзець гадзінамі, нікім не патурбаваныя, назіраючы за тым, як астатні свет мільгае паблізу. Вядома, ім больш даспадобы сядзець на другім паверсе, над гоманам і турыстамі. Што вылучае Flore і Deux Magots, дык гэта штогадовыя літаратурныя прэміі, якімі адзначаюцца найбольш запатрабаваныя крытыкамі літаратурныя навінкі. Прэміі заснаваныя ўладальнікамі гэтых кафэ шмат дзесяцігоддзяў таму і ўручаюцца на адмысловай тэатралізаванай цырымоніі.

Падчас Другой сусветнай вайны яны прапаноўвалі цеплыню і віно — таму не дзіва, што сюды Сімона дэ Бовуар прыходзіла на спатканне да Жана-Поля Сартра; тут яны пісалі. На самай справе, гэтыя кафэ сталіся іх універсітэтам і іх жыллом; фотакартка на сцяне Deux Magots захавала выяву дэ Бовуар, якая схілілася над нататнікам і нешта старанна запісвае, як рупліва школьніца. На той жа самай сцяне можна пабачыць здымак Хемінгуэя з карэспандэнткай New Yorker Жанэт Фланэр. Абое п'юць амерыканскія кактэйлы падчас вызвалення Францыі, і абое апранутыя ў "амуніцыю" ваенных карэспандэнтаў. "Нягледзячы на тое, што Хемінгуэй шмат ганарыўся сваёй прысутнасцю ў Парыжы падчас вызвалення, падаецца, адзіная рэч, якую ён сам вызваліў — гэта віныя skleп гатэля Ritz", — пісалі пра яго сучаснікі. Сёння гатэль ушаноўвае памяць пра творцу, назваўшы частку свайго бара ў гонар пісьменніка. Але беларусам наўрад ці спадабаюцца тутэйшыя кошты на напоі — часам іх не могуць сабе дазволіць нават доволі заможныя пастаяльцы.

Іншыя "інтэлігентныя забягалаўкі", якія ў Парыжы традыцыйна імянуюцца brasseries, прапаноўваюць не толькі каву з лёгкімі закускамі, але і паўнавартасныя полудзень ці вячэру. Парыжскім інтэлектуальным колам добра вядомая Le Editeurs ("Рэдактары") — адмысловая brasserie, дзе кіраўнікі найбуйнейшых выдавецтваў Францыі калісьці збіраліся — не на пасяджэнні, але на пасядзелкі.

Гісторыя адной з такіх мясцінаў, Le Zimmer, пачалася ў 1896-м і знітаная з гісторыяй знакамітага тэатра Шатле (Chatelet). Цягам многіх дзесяцігоддзяў толькі адныя дзверы адзялялі кафэ-рэстаран, які славіўся сваім шыкоўным інтэр'ерам і найдасканалай кухняй, ад тэатра, і многія актёры ды наведвальнікі Chatelet бавілі тут час у кампаніі; але найбольш тут было мастакоў і літаратараў. У спісе пашанотных наведвальнікаў Le Zimmer — Сара Бернар, Жуль Верн, Клод Дэбюсі, Эміль Заля, Марсэль Пруст, Серж Дзягілеў, Анры Тулуз-Латрэк, Пабло Пікаса, Ігар Стравінскі і нават — дакладна — адзін этнічны беларус, паэт Гіём Апалінэр. Пасля Другой сусветнай, калі кафэ служыла сховішчам для французскіх падпольшчыкаў, яно доўгі час не працавала. У 2000-м гаспадар вырашыў адкрыць у гэтым месцы рэстаран, і наняў знакамітага інтэр'ернага дызайнера Жа-

ка Гарсія, каб дакладна ўзнавіць колішняю абстаноўку. Дзякуючы ягоным даследаванням, інтэр'ер атрымаўся амаль такім жа, якім быў стагоддзе таму, а Парыж наана атрымаў адно з самых прыгожых кафэ. Зараз у турыстычных даведніках Le Zimmer змяшчаюць у катэгорыю "15—30 еўра з чалавека за абед" — для шыкоўнага рэстарана ў цэнтры французскай сталіцы, скажу з уласнага вопыту, зусім танна.

Калі пасля ланчу ў вас захаваўся яшчэ трохі імпульту, можна даехаць на метро да Passy, і наведваць дом Бальзака (Maison de Balzac), адзіны дом-музей у Парыжы, прысвечаны гэтаму аўтару. Тут пабачыце стары, пакрыты драпінамі стол, за якім ён напісаў, а затым рэдагаваў большую частку сваёй "Чалавечай камедыі", і за якім выводзіў, аркуш за аркушам, пасланні мадам Ханска, сваёй умілаванай жанчыне, з якой у рэшце рэшт ажыніўся за шэсць месяцаў да смерці ў 1850-м. Бюст Бальзака работы акадэмічнага скульптара Давіда д'Анжэра дамінуе ў ягоным працоўным кабінце. Яшчэ адна яго выява — правакацыйная работа Радэна — знаходзіцца далёка адсюль, ажно на бульвары Raspail. У 1898-м годзе таварыства, замовіўшае знакамітаму Радэну статую Бальзака, адмовілася ад ягоных паслуг, матываваўшы гэта тым, што ў прадстаўленым эскізе не мелася партрэтнага падобства з пісьменнікам. Сорака год праца шукала сваё месца ў горадзе — і нарэшце знайшла яго ў 1939-м. Такім чынам атрымалася, што Бальзак — адзіны наведліст, які мае помнікі як на левым, так і на правым беразе Сены. Яшчэ адна, больш ранняя скульптура, работы Фальг'ерэ, знаходзіцца на вуліцы Бальзака, дзе ён памёр ад гангрэны і перанаружання.

Калі знаёмішыся з гісторыяй вялікага французскага пісьменніка, то здзівішыся, як проста ён жыў, маючы ўсе тыя багацці, пра якія марнаў, выключна ў сваіх раманах. Калі вы спусціцеся ў сугарэнне дома-музея, дзе знаходзіцца выдатная бібліятэка, абавязкова прыпыніцеся ля "сямейнага" дрэва Бальзака. Яно складаецца з трох тысяч асоб — герояў яго аб'ёмістых твораў. Потым, калі вернецца дадому, вазьміце томік "Айца Горы" ці "Сцэн з жыцця Парыжа", і "адкрыце" бальзакаўскі Парыж яшчэ раз. І вы пабачыце, што вуліцы, крамы, кафэ і людзі, якіх вы сустракалі — усе яны дагэтуль з намі, больш чым праз 150 год. Магчыма, Парыж і застаецца горадам пісьменнікаў таму, што, як ніводны іншы, ён дае накірунак уяўленню геніяў, дапамагаючы ім увасобіць словы ў вышталцёныя творы.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета ўзнагароджана ордэнам Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Леанід ГАЛУБОВІЧ
Мікалай СТАНКЕВІЧ
(намеснік галоўнага рэдактара)
Віктар КАВАЛІЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Валерый ПІНЧУК
(адказны сакратар)
Ірына ШАЎЛЯКОВА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай думкі — 284-66-71
паэзіі, літаратурнага жыцця, крытыкі і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно і выяўленчага мастацтва — 284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: mins@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба спасылка на "ЛІМ"
Рукпісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый
Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага унітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 3545
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк 31.01.2007 у 11.00

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь
ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі"

РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае падсведчанне № 715
Заказ — 126

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Анатоль СЫС. Нарадзіўся 26 кастрычніка 1959 года ў вёсцы Гарошкаў Рэчыцкага раёна Гомельскай вобласці. Скончыў Гарошкаўскую пачатковую (беларускамоўную), а пасля Бронненскую сярэнюю (руско-беларускамоўную) школы. У 1982 годзе — гісторыка-філалагічны (аддзяленне беларускай і рускай мовы і літаратуры) факультэт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Служыў у Савецкай Арміі на тэрыторыі Польшчы (Легніца, 1982—84). Працаваў карэспандэнтам Веткаўскай раённай газеты (1984) і тэхнікам Беларускага тэлевізійнага цэнтра (1985—91). Пры жыцці выдаў зборнікі паэзіі "Азмень" (1988, бібліятэчка часопіса "Маладосць"), "Пан лес" (1989) і "Сыс" (2002). Памёр 4 мая 2005 года. Літаральна перад каталіцкімі Калядамі пабачыў свет найбольш поўны збор яго вершаў, артыкулаў і інтэр'ю пад назовам "ЛЁН" (2006 г., "Кнігазбор", укладальнік М. Скобла, рэдактар Я. Янушкевіч, 430 стар. з фотаздымкамі, 1500 асоб).

Зорнай ноччу,
хай вам верыцца-не верыцца,
паглядзіце ў мае вочы,
я — маньяк,
бо наліла мне Вялікая Мядзведзіца
ічэ ў юнацтве сямзюрчаны каньяк.

За мядзведзянат сваіх
Мядзведзіца
раздзярэ Стральцоў, Быкоў,
Львоў —
так і я, вам верыцца-не верыцца,
раздзярэ лобогэ за любоў
да Радзімы, маці, да паэзіі.
За каханне ж птушкі не крапу —
Яно сэрца мне ічэ не вярэдзіла,
З ім не клаўся ў ложак, бы ў труну.
А яго й няма. Шэкспір прыдумай.
Не кахаю, значыць — не паэт?
Выбачайце, што вам верыць плінуў.
Farewell! Ariveder! Прывет!

Што тут да чаго?! І які ўзровень разумення паэтам англійскай і італьянскай моў?.. Рэч ні ў тым — ці трэба друкаваць такія вершы (дарэчы, часопіс "Крыніца" ў свой час адмовіў паэту ў публікацыі гэтага верша). Рэч у тым, што падобным тэкстам трэба даваць адпаведны каментар, каб не ставіць чытача ў сітуацыю "дурня", які нічога ў паэзіі не разумее... А сёння, трэба сказаць, такіх "цёмных" паэтаў развясло даволі шмат. І паспрабуй ты заікніся, назваўшы іх маразм густаслоўем, дык вочы выдзеруць. Маўляў, гэта ж постмадэрнізм (абсурдызм, шызарэалізм і г.д.), цёмны ты чалавек, а яшчэ ў крытыкі шышешы!.. Аднак, куды праз дзесятак-другі гадоў знікае ўвесь іхні постмадэрнізм з хрэстаматыйнага літаратурнага працэсу, яны патлумачыць так і не могуць...

Наогул, трэба прызнаць, што ў сваёй творчасці А. СЫС заўжды цягнуўся да нацыянальнага вузкага філасофскага ды інтэлектуальнага кола піемнікаў (А. Вярцінскі, А. Рэзанцаў, А. Наўроцкі, М. Купрэў, іспанец Г. Лорка, расеец Ю. Кузнецкі). Вершы менавіта такога ўхілу з яго кніжкі "СЫС", разам з раней недрукаванымі, складаюць, на маю думку, лепшую палову з усёй спадчыны паэта. Калі "Азмень" можна назваць зборнікам маладога таленавітага паэта, а "Пан лес" — паэтычным адкрыццём у новаадраджэнскай беларускай нацыянальнай паэзіі, то ўсё астатняе, што дадалося да кніжкі "Лён", апроч літаратурнай публіцыстыкі, можна было б назваць метафарычнай філасофіяй душы (пэўным чынам споведдзю перад Усявышнім і перад сваім чытачом), насуперак згаданаючай плоці трэшнага чалавека. Вечнасць, якая ўбірае ў сябе нараджэнне, жыццё і смерць чалавека, нарэшце-такі пакутна выявілася ў яго Слове. Думаецца, што такія мстычна-загадкавыя для наўпростага таленавіта вершы, як "Я эжэр бы свой народ...", "Вам, на ложку зямным", "Беларусі", "Песня пра жану", "Перад Богам", "Самотны", "Ластаўка", "Беларусь мая, мая магіла...", "Цнатлівы князь", "Паэт", "Песня пра каханне", "Калі люблю...", "Сэрца", "Гліна", "Вечны жывод", "Пчаліная матка", "Шрыфтам Браіля на калядным снезе..." будуць сімвалізаваць творчасць А. СЫС і беларускую нацыянальную паэзію пачатку трэцяга тысячагоддзя ўвогуле.

Дзін паважаны мной крытык даводзіў, што ў Анатоля Сыса была цэльнасць паэтычнай натуры (як бы хто да яе ні ставіўся), але не было цэласнага творчага працэсу і, як вынік, цвёрда выяўленага мастацкага плёну. На гэты конт, уласна я, сказаў бы толькі адно: да чалавечага жыцця А. Сыса і да яго паэтычнай творчасці трэба ставіцца не абасоблена, а як да аднаго гарманічнага цэлага ва ўсіх праявах яго стыхійнай сутнасці. Сыходзячы найперш з таго, што ўсё ягонае жыццё і было творчым актам. Натхнёнай супольнай імправізацыяй. Замахам на рытарычна-лозунгавыя ідэалы. Спакушэннем на вечнасць. Усведамленнем свайго ўзлёту і падзення. Укленчваннем і плачам перад высокім Небам...

Я дару мітусні,
небыццю і бяспасцю
усе вершы, што мог напісаць,
я дару іх віну
ды падманнаму ічэсцю —
іх нябесныя вобразы
абразамі гараць.

Толькі словаў святых
не святых не скажуць ніколі.
Змай смерцю згарыць
нецалованыя абразы,
і скрозь сон я пачую:
пражыў чалавеча без солі...
Іскрозь смерць я вам выцісну
з воч дзве салёныя слязы.

Агулам кніжка падаецца адной з найбольш вартых з паэтычных выданняў апошняга часу і, на мой погляд, дадае класічнай саліднасці самому паэту сярод велічнага гурта хрэстаматыйна ўвечных постацяў нашай нацыянальнай літаратуры.

Удумлівы артыкул укладальніка кніжкі Міхаса Скоблы, два раздзелы фоталістрацый, у рэшце рэшт, высокамастацкае афармленне Уладзіміра Вішнеўскага ды шыкоўнае друкарскае выкананне робяць гэты паэтычны томік сапраўдным рарытэтам. Наколькі мне вядома, рыхтуецца і зборнік успамінаў пра паэта. Добра было б дачакацца і літаратуразнаўчай альбо крытычнай кніжкі пра творчасць А. Сыса. Чамусьці верыцца, што па часе гэтак яно і будзе. Як і паўстане гожа і варты памяці паэта помнік на яго магіле ў родным Гарошкаве. Пакуль — хаця б гэта. А там, магчыма, спраўдзіцца і тое, што пісаў ён калісьці адносна іншага нашага паэта:

Вятры маю цалуоць галаву —
мой бюст сябры паставілі
на пляцы,
я поглядам вырошчваю траву,
злётную траву на брукаванцы.
Мне на плячо, калі пануе змрок,
сядае сокал з вечнаю высновай —
што з Беларусі не сышоў Прарок,
і што з Прарока ацалела Слова.
Світанкам прыйдзе лепшы
мой сябрук,
а на плячы —
з высновай вечнай сокал,
дзе вырасла трава —
разбурыць брук
і вызваліць чаканага Прарока.

ЛеГал

"Ты сам свой высший суд."

А. С. Пушкин

Апошнім часам пра Анатоля Сыса сталі ўзвышана ўздыхаць, цёпла гаварыць на публіку і заклапочана пісаць тэа, хто пры ягоным жыцці абыходзілі паэта (натуральна ўцякалі ці хаваліся пры ягоным з'яўленні) і якіх толькі паскудных слоў пра яго ні казалі... Што ж, у гісторыі літаратуры так здараецца нярэдка. І найперш у адносінах да асобаў выбітных, бясспрэчна значных і знакавых на перспектыву. На мой погляд, А. СЫС менавіта з такіх творцаў. Таму і хацелася б, каб у нашы цяперашнія гаворкі пра яго не запаўзлі бязжалыя гадзюкі запозненай кан'юнктуры. Каб размова вялася пра магчымасці на аб'ектыўным (я не маю на ўвазе высунуты акадэмізм, хоць з часам і ён будзе не лішнім) і высокім узроўні, шчыра і праўдзіва, як у стаўленні да чалавечай асобы паэта, так і да яго творчай постаці.

Не дзеля павучання, а ўсё ж згадаем, што нават на апошняе развітанне з Паэтам у Дом літаратара не прыйшлі нашы класікі і старэйшыя вядомыя літаратары. Ды амаль ніхто з іх (у каго — кашаль, у каго — спіна, у каго — сэрца)... Застуджанасць душ? Ад зайздрасці да яго немінуца-ўзрастаючай славы (між іншым натуральнай, жывой, насамрэч народнай, нікім наўмысна не вышукаванай, як тое рабілася і сёння робіцца адносна іншых літаратараў) ці ад непрабачальнай крыўды? А можа, усё значна прасцей — проста некаторыя спалохаліся "паўстаць перад вочы" яго сапраўднай мастацкай велічы. Бо перад яго прахам (як і перад ім жывым) немагчыма было хлусіць, рабіць выгляд крушняй шкадобы, мяміліць, ссушаныя за гады хаўрусна-хаўтурнай літаратурнай афіцыйшчыны, рытуальна-некраложныя словы...

Кажучы пра сутнасць паэзіі, пра мастацкае натхненне творцы, сам ён пісаў так:

...я сягоння на крыжы паэзіі,
бы крывёю, сыходжу словамі.

І, як аказалася насамрэч, гэта не было метафарычнай гіпербалай. Мяркую, што бліжэй яму, як творцу, былі такія пушкінскія пастулаты: "Поэт! не дорожи любовью народной", "Ты — царь: живи один. Дорогою свободной// иди, куда влечет тебя свободный ум", "И меж детей ничтожных мира... быть может, всех ничтожней он"... Як, безумоўна, і найперш — купалаўскія і багдановічэўскія. Над прызваннем і сутнасцю сваёй планды Паэта ён разважаў пастаянна, а можа, і залішне шмат, праецыруючы на ўласную асобу планду і творчы плён тых, на каго ён хацеў бы раўняцца — "памазанікаў божых", прарокаў... Мноства вершаў і прывычэнны падобнай тэматыкі кажа само за сябе. Аж да праявы рэўнасці да калег-суайчыннікаў: "колькі б нас пасля Купалы ні жыло —// плінеш — не паэты — самазванічына"...

Бо на яго думку:

Быць паэтам — і фарс і драма,
жыць з ілюзіяй аб бясмерці.

Пэўным чынам тое пацвярджае і нядаўна выдрукаваны ў "Дзеяслове" (№ 25) верш А. Вярцінскага "Жартам і ўзур'ёз", напісаны напрыканцы кастрычніка 1989 года:

Што сёння дзеецца ў ЗША?

Там землятрус трапе

Сан-Францыска.

А ў нас... у нас юбілей Сыса,

Гудзе пазтавай славы вятрыска.

Трыццаць — узрост

лічэ не Хрыстоў.

Ды гэта ўжо ўзрост

аднаго з апосталаў.

Падобна, што юбіляр гатоў

Да апостальскага таго постулу.

Мы сёння — ў адрозненне

ад ЗША —

Жывем палітычнымі

землятрусамі.

І не без чыннага ўдзелу Сыса

Тутэйшыя робяцца беларусамі.

І хоць вядома, што паэты ў пераважнай большасці самалюбы і несусветныя эгаісты, аднак, А. СЫС не намерваўся вымошчаць свой літаратурны шлях кумірным фіміямам, прэміяльнымі лаўровымі вянкамі (памятаецца яго грацэскны лімаўскі здымак з вянкам цыбулі на шыі?) ды рознымі ўзнагароднымі бляшанкамі... Ён ведаў незаменную каштоўнасць дадзенага Бога таленту. І яшчэ ён ведаў з вопыту сусветнай літаратуры, што творцу дзеля свайго помнага гістарычнага ўвасаблення неабходна не толькі стварыць літаратурны шэдэўр, але — разам з тым і здзейсніць выбітны грамадзянскі ўчынак альбо мастацка-эстэтычны акт. Аднак далёка не ўсе тады маглі (і хацелі) зразумець некавананасць ягонага лёсу. І толькі цяпер, зводдаль, ужо агулам, спрабуем мы вышукваць сапраўдны вобраз Паэта. І няхай сабе гэты вобраз пачынае абрастаць легендамі і міфамі, небывалычынай і літаратурнымі анекдотамі — не будзем забываць, што амаль усе класічныя постаці сусветнай літаратуры паўставалі з рэзруху часу менавіта такім чынам.

Словам, пара ўжо гаварыць пра творчасць выбітнага паэта на поўным сур'ёзе (у тым ліку і на ўзроўні Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН), няхай сабе і не без закулісных і культурных перашэптаў (пра што мною ўпаміналася вышэй), якія будуць даваць непадробных эмоцый і жывасці самому літаратуразнаўчому працэсу.

Не трэба саромецца скіроўваць увагу чытацкай публікі і на тыя ляпы, якія, трэба прызнаць, сям-там сустракаюцца ў паэце, асабліва ў яго апошніх вершах, што друкаваліся з пылу-жару, натуральна вырваныя супрацоўнікамі рэдакцыі з дрыжачых рук фізічна аганізуючага паэта. Ды вось, хоць бы ў гэтым вершы.

У іх цячэ беларуская кроў

— Проста душа радуецца, што ў гэтай школе расце такая моладзь, — зазначыў паэт Віктар Шнін на вечарыне ў мінскай СШ № 213. — Бачыце, якія яны вершы пішуць: "Ва мне цячэ беларуская кроў". Вось гэта — сапраўдны патрыятызм.

Паэт працягваў радок з песні Анастасіі Лазько "Сталіца". Сама дзючынка спявала ў гэты час на сцэне. У актавай зале адбывалася прэзентацыя школьнага паэтычнага зборніка "Усміхніся сонцу!", які змяшчае 20 вершаў на беларускай мове і 20 — на рускай. Ёсць тут і фотаздымкі, і кароценькія апаведы пра юных аўтараў. Цяпер яны самі, глыбока ўсхваляваныя, выступалі перад усёй школай са сваімі таемнымі прабамі п'яра. Вядома, гэта былі першыя, далёкія ад прафесіяналізму вершы. Але часам у іх трапіліся такія трапныя радкі, што заставалася толькі падзівіцца з дзіцячай мудрасці.

"Веру не страціш — не здрадзіш сабе", — заўважала Анастасія Вашкевіч. "З сонцам гавары на мове роднай!" — трывожылася Аляксандра Паляшук. "Адстаю, абарано заўжды я словы беларускія — жывыя", — абяцаў Антон Кудрыцкі.

Дзеці расказвалі пра горкі пыл радзійчы і пра нябесную музыку Моцарта. Пра хваляванні матчынага сэрца і пра таемны шлях уласнай душы. Пра першыя пралескі на пагорку і пра свежасць бабульчынага гарода.

Але самае загадкавае — яны пісалі пра такое разуменне кахання, якое далзена рэдкаім дарослым. Напрыклад, на думку Алёны Суслінай, гэта калі сядзець разам, адзін насупраць другога, трымацца за рукі і марыць з заплішчанымі вачыма кожны пра свабоду. Яна — пра яго, ён — пра яе... Усе мы гэта адчувалі. А вось дзіця — змагло выказаць. Безумоўна, гэты школьны зборнік — каштоўная

знаходка. Творчае сяброўства падлеткаў — напаяўзбытая, аднак неацэнная для развіцця таленту рэч. Дзіця пачынае верыць у сябе, а значыць, набывае стымул для працы. Як гэта важна — своечасова падтрымаць!

Цяпер давайце пазнаёмімся з тым, хто быў складальнікам і выдаўцом кніжкі. Гэта настаўніца беларускай мовы і літаратуры СШ № 213 Вольга Крупіца. Яна заважывала давер дзяцей з розных класаў, заахвочвала прыносіць вершы дзючатак, збірала фотаздымкі.

Другі год у школе пад кіраўніцтвам Вольгі Сяргееўны працуе этнаграфічны клуб "Светач". Ягоньня ўдзельнікі выпускаюць часопіс "Прамень", у якім друкуюць свае творы і пішуць пра літаратуру. Яны сустракаюцца з паэтам, пісьменнікамі, творчымі людзьмі, ладзіць экскурсіі, выязджаюць за межы горада, вывучаюць беларускую старажытнасць.

Усё гэта закладае надзейны фундамент для развіцця нацыянальнай самасвядомасці і чалавечых якасцей. Калі дзіця захавае іх у душы, нават стаўшы дарослым — то добрых людзей навокал, безумоўна, стане больш.

Інеса БАГДЗЕВІЧ